

România literară

Apare săptăminal sub egida
Uniunii ScriitorilorEditor:
Fundatia România literară
Director general
Nicolae Manolescu

3 - 9 decembrie 1997

(Anul XXX)

48

EDITORIAL

de Nicolae
Manolescu

E. LOVINESCU - pagini uitate

(pag. 12-13)

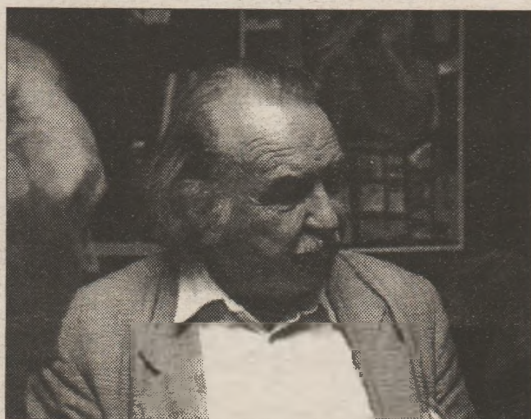
Gh. Grigurcu:

REVIZUIREA CRITICII

(pag. 5)

Martiriul lui Inochentie Micu-Klein

(pag. 9)

Traduceri din Guy Chambelland de Miron Kiropol

(pag. 21)

Versuri de Adrian Popescu și Paul Daian

(pag. 3, 6)

EUROPUBELA ROMÂNEASCĂ

(pag. 2)

Literatură și pudoare

SE ÎNTETESC și la noi, de la o vreme, discuțiile referitoare la ceea ce aș numi limitele morale ale limbajului literar. Tinerii scriitori, mai ales, forțează aceste limite, susținuți și de critica generației lor, iritată de pudoarea exagerată de care ar da dovadă confrății mai în vârstă. Această pudoare există, dar mai cu seamă la cititori. Când am publicat, în anii trecuți, în *România literară*, câteva proze care au părut „decoltate”, am avut câteva reacții de nemulțumire de la cititorii noștri. În ce-i privește pe scriitori sau pe critici, nu cred totuși că e vorba de vreo ipocrizie în tratarea unor subiecte care par să atenteze la bunele moravuri ori în folosirea unor cuvinte care lezează simțul moral al cititorilor; e vorba, probabil, de un anumit cod literar, în spiritul căruia generațiile mai vechi și-au făcut ucenicia și și-au produs opera. Nu e totul să vrei să schimbi codul, trebuie să și poți. Am comentat eu însumi într-un editorial absența, la noi, a limbajului necesar, de exemplu, în proza erotică. Tradiția literară a fixat pentru sexualitate expresii metaforice, ocolitoare sau evitante. Acest lucru a făcut ca termenii legați de sex și de actul sexual să nu răsară aproape niciodată de sub condeiul romancierilor sau al poetilor. Excepțiile, câte sînt, au întărit impresia că acești termeni sînt vulgari și inutilizabili. Ei n-au căpătat așadar statut literar. Așa stînd lucrurile (scriam cu acea ocazie), e nevoie de exemple energice și prestigioase pentru ca granițele dintre ce se poate și ce nu se poate așterne pe hîrtie să dispară și codul să se modifice. Un spațiu Schengen nu e lesne de creat în literatura română.

Astfel de exemple n-au întârziat, cu toate acestea. Ele au venit, mai înfii, din afară, prin traduceri. Din clipa în care D.H. Lawrence, Nabokov, Céline, Kundera iar de curînd Henri Miller au văzut lumina tiparului în românește, libertățile de exprimare acceptate au devenit incomparabil mai mari. Și fiind în discuție opere ale unor autori moderni consacrați, cititorul însuși a început să se lase convins că a numi lucrurile pe numele lor nu înseamnă pornografie. Profitînd de efectul care se face simțit, publicăm în numărul de față al revistei, în traducerea lui Miron Kiropol, câteva poeme ale francezului Guy Chambelland. Sînt încredințat că, venit de la un poet extraordinar, șocul lingvistic va fi suportat foarte bine. Și că vom contribui în felul acesta, la liberalizarea codului literar.

Liberalizarea va permite nu numai modelarea, în viitor, a lexicului supus încă embargoului de către pudoarea afitor cititori, dar și recuperarea unor opere românești de pionierat în materie care, după ce autorilor lor li s-au intentat procese, n-au dobîndit niciodată cota artistică pe care o meritau: se poate spune că autorii și-au cîștigat uneori procesele în justiție, dar operele le-au pierdut totuși pe ale lor în ochii cititorilor și ai criticii. E cazul *Duducăi Mamuca* a lui Hasdeu sau al *Poemului invectivă* al lui Geo Bogza: primul autor a fost achitat, al doilea condamnat (și încă de două ori!), dar nici nuvela, nici poeziile nu s-au bucurat de aprecierea cuvenită pentru valoarea lor. Chiar și după omologarea critică, edițiile continuă să fie rare. Ca să nu spun că școala le întoarce pe mai departe spatele.

CONTRAFORT

de *Mircea Mihailescu*

Europubela românească

ORICÂT ți-ai păstra cumpătul, oricât de binecrescut ai fi, oricât răbdare, înțelegere și chiar simpatie ai avea pentru guvernanti, e greu să nu te calce pe nervi cam tot ceea ce fac de când s-au instalat în funcții. Încetul cu încetul, ei vin la vorbele profetului Văcaroiu: că nu se poate reduce fiscalitatea, că privatizarea trebuie să aibă ritmul melcului, că remanierele se fac doar de dragul remanierilor, schimbând mai ales miniștrii din partea inferioară a tabloului guvernamental. Mi-e perfect egal ce se spune despre dl. ministru al învățământului, c-ar fi o nulitate, atâta vreme cât banii care i s-au dat abia acoperă o carie, damnite întreaga dențiție distrusă de traiul prost al unei societăți mai preocupată de burtă, decât de creier. Mă lasă rece că la Sănătate dl. ministru a făcut mai mult balet decât muncă de construire a unui sistem medical demn măcar de o țară din lumea a treia, și nu de comuna primitivă. Și mi se (vorba lui Gellu Naum) fâlfaie că pe la nu știu ce minister periferic se doarme în post.

Problema e cu totul alta: nu numai aceste ministere, inerte prin forța lucrurilor, sunt buba actualei guvernări. Marea problemă e undeva la vârf, undeva prin biroul ocupat de un domn bonom, cu ochelari, care își psalmodiază discursurile cu viteza unui melc amețit de primele raze ale primăverii. Dl. Ciorbea însuși trebuie să plece, nu doar întâmplătorii săi colaboratori. Nu de alta, dar a primit nenumărate avertismente că felul în care a acceptat să i se facă, de către alții, cabinetul conduce oblu la un astfel de deznodământ. Un premier ce inghite, fără să crâcnească afrontul de a fi doar mânuitor al ciocanelului de sedință nu merită prea mult respect. Iar tratamentul aplicat de colegii de sedință săptămânale (singurul indiciu că în România există un guvern) decurge din această abdicare inițială.

M-aș fi așteptat ca, în fața dezastrului moral al guvernului, cabinetul să-și dea demisia în totalitatea sa. Poftim, nici măcar n-ar fi fost o tragedie ca președintele Constantinescu să-l numească tot pe rătușca mecanică Ciorbea cu formarea noului cabinet, dacă e atât de iramplasabil. Dar cu jalnice cosmetizări - și acelea provocate de vendete marunte și invidii scârboase între colegii de fotolii, iar nu de analiza lucidă a situației în care se află țara - nu facem decât să amânăm cu câteva luni semnarea actului de deces al remarcabilei idei, care a fost Convenția Democratică.

Ideea că România e, pe zi ce trece, o țară lăsată de izbeliște se profilează cu claritate. Bizantinismul s-a întronat definitiv, micile aranjamente și afacerile reciproc avantajoase între cei care au în mână un cuțitaș cât de prost ascuțit reprezintă însuși modul de funcționare al societății noastre. Iresponsabilitatea politicienilor nu mai surprinde pe nimeni. Dar iată că, mai nou, pe urmele călcă și juriștii. Oricine, în frunte cu ministrul Stoica, face absolut ce-i trece prin cap. La noi, toată lumea - în afara lui Adrian Severin, tot mai șters și mai lipsit de vlagă, cu cât se apropie scadența celor două luni de grație acordate mărinos de dl. Președinte - se joacă de-a ministrul de externe! Toată lumea face politica internațională a țării, de parcă am fi douăzeci și trei de milioane de funcționari ONU!

Îl înțeleg pe dl. Constantinescu în încercarea de a se menține în prim-planul vieții publice călătorind cu o frenezie demnă de turistul Ceaușescu. Sigur, mi s-ar putea spune, în mână cu Constituția, că e dreptul, ba chiar obligația Președintelui să aibă contacte internaționale la nivel înalt - fie el și francfon. Așa o fi. Însă nu înțeleg de ce dl. Moisesescu, despre care tocmai scrisesem că pare s-o fi pornit în direcția bună -, hodoronc-tronc, a început să-și ia libertăți absolut stupefiante. Chiar dacă în cazul particular al membrilor cabinetului Ionescu pe care voia să-i reabiliteze s-ar putea ca Procurorul General să aibă dreptate, domnia sa

ar fi trebuit să se gândească înainte la consecințele internaționale ale gestului său.

Impulsul țopesc al mai tuturor oamenilor publici de la noi de a bomba grațios pieptul și de a face un pas-doi-trei înaintea frontului ar trebui să ne înspăimânte. Mai rar o asemenea nație compusă exclusiv din actori refuță! Și nu orice fel de actori: actori de circ. Ferice de noi dacă i-am vedea mai puțin seduși de jocul van al ambiției de a marca puncte în coșul imaginii publice, și dacă ar apleca mai mult urechea la tragedia omului de pe strada. Mărturisesc, fără prea mari muștrări de conștiință, că-mi pasă mai puțin de onoarea antoneștienilor care ne-au târât cu cinism în diverse războaie, după cum li se năzărea - ba împotriva rușilor, împreună cu nemții, ba împotriva nemților alături de ruși, ba împotriva americanilor, de capul nostru - decât de tragedia multor oameni cu care mă încrucșez zilnic.

În interiorul pătratului de blocuri în care locuiesc tronează - ca în mai toate zonele edificate în „epoca de aur” - un impozant adăpost pentru recipientele cu gunoaie. Centralitatea acelei construcții trebuia, firește, să ne amintească în permanență de condiția noastră de gunoaie ale unei lumi pentru care eram, din start, niște rebuturi. Spre onoarea primăriei municipale, de câteva luni uriașele, învechitele, găurite, ruginitele, nenorocitele recipiente de tablă au fost înlocuite cu pubele de material plastic, atrăgător colorate, prevăzute cu capace ermetice, în care resturile menajere sunt perfect izolate, fără a emana miasmele pestilențiale atât de familiare nouă tuturor.

Nu are importanță că, încă din prima noapte, câteva din europubele (chiar așa se numesc!), construite după model german, au dispărut. Nu are importanță că unele dintre ele au fost descoperite prin pivnițele locatarilor din zonă, grăbiți să le dea o întrebuințare mai apropiată de idealurile naționale: păstrarea verzei murate! Nu are importanță că, apoi, după ce administratorii le-au priponit cu lacăte, aceiași rumâni întreprinzători au apelat la rangă, spre a zmulge capacele. Altfel vreau să spun: că odată cu instalarea europubelelor s-a primest și categoria celor obișnuși să scormonească prin gunoaie în căutarea mâncării sau a obiectelor refolosibile.

Pe lângă inevitabilii cerșetori, pe lângă echipele de țigani în căutare de borcane, iată că de câteva luni de zile tot mai mulți oameni îmbrăcați decent scormonesc cot la cot cu pisicile zgribulite și câinii vagabonzi, în căutarea unui capăt de salam, a unui bec în stare de funcționare, a unei perechi de pantaloni (fie ea și peticită), a unei jucării, a unor pantofi scâlțiați, a unei bucați de pâine. E vorba, desigur, de noua categorie a victimelor tranziției. Aici am ajuns. Sutele de mii de oameni rămași pe drumuri, fără cea mai elementară protecție socială sunt noii clienți cotidiani ai europubelei, singura formă de europenism la care au acces. E greu să mă convingă cineva că scormonirea prin pubele de către tot mai mulți oameni obișnuși nu înseamnă falimentul societății care tolerează degradarea atât de dramatică a vieții cetățeanului. Când în plină Europă o pătură socială până ieri onorabilă ajunge să-și ducă traiul precum dezmoșteniții soartei din Biafra, Bangla Desh sau Etiopia, discuțiile despre remanieri, europenizare, uși deschise spre lume sunt simptomele unei schizofrenii la scară națională.

Din două, una: ori vorbele pompoase suierate în urechi de politicieni sunt minciuni sfruntate, baloane de aer emise de niște personaje tot mai rupte de realitate, ori mamele și tații însoțiți de copii ce scormone prin gunoaie sunt simple iluzii optice. În cel de-al doilea caz, eu ar trebui să consult un oculist, dacă nu chiar un psihiatru. În primul, tare mi-e teamă că singurul lucru ce rămâne de făcut e ca întreaga pătură politică actuală să-și ia tâlpășița.

POST-RESTANT

de *Constanta Buzea*

LA CEA de a doua epistolă cu manuscris sunteți parcă mai împăcată cu situația incomodă de om care scrie de-o viață cu plăcerea răvnei și cu bunătatea în fond nevinovată a hârmiciei sale, fără să publice însă și fără să aibă acces la reviste și edituri. Tot ceea ce doriți, spuneți, este să le știți citite de mine. Vă spun, la rândul-mi, că vi le-am citit pe toate, și poeziile, și aforismele, și cele două bucăți din volumul de proză scurtă („aprobat în 1986, de Cartea Românească și ridicat nepublicat în 1992”), și paginile de jurnal, și fragmentul de piesă de teatru, în lucru, și pătratul decupat din ziarul „Cuvântul libertății”, unde timp de 15 ani ați colaborat cu scurte poeme aforistice, și care, după părerea mea, sunt ceea ce v-a reușit mai bine din tot ce ați scris. Vi le-am citit, bună doamnă, cu sentimentul totuși al dublului sacrificiu, de timp și de zădărnici, o dată că satisfacția mea la lectură a fost nulă și, pe acest fond, că trebuie să vă spun, cu argumente dure poate, adevărul. Și, eventual, dacă mă veți lua în seamă, să încerc să vă sugerez cam ce aveți de făcut. Metafora destelenirii (textelor), ca idee și ca soluție, ca plan de lucru pentru ce ați scris până acum, mi-a fost oferită de fragmentul din povestirea *Cabana*, care figurează, dacă am înțeles eu bine, în volumul retras de la Cartea Românească. Popasul de șase ani al unui manuscris într-o editură ar fi lung pentru o carte excelentă, pentru una fără calități deosebite însă, zacerea în vrafurile prăfuite ale sutelor și sutelor de dosare semnate de veleitari se poate prelungi la infinit. Nu soarta vitregă, bună doamnă, are vreo vină aici, ci lipsa de valoare a textelor care sunt aduse de autorii lor lipsiți mai mult sau mai puțin de talent, și cu atât mai orgolioși și nervoși cu cât sunt mai puțin unși cu har artistic. Înainte de a mai proiecta un nou roman, cred că ar trebui să vă acordați un cât mai lung răgaz în care să meditați la hibeile stilistice ale textelor de până acum. Pot fi oricât de interesante subiectele povestirilor, dacă sunt scrise neglijent, deficitare la capitolul stil și uneori cu gramatica în suferință, cititorul va da deoparte fie manuscrisul, fie cartea tipărită. Manuscrisul mort, manuscrisul lovit de nulitate, nu capătă prin tipărire dreptul la viață, ci numai dreptul jalnic la a deveni un obiect și atât. Zic și eu vorbele acestea care, sunt sigură că produc durere și nervi, dar le spun acum, la urmă, pentru că ar fi inutil să vă mai testez și alte texte de-acum în cel puțin cinci ani, dacă vom mai trăi. Mă uit la scrisoarea dv. și mă apucă un fel de jale. De ce n-aș cita-o cu toată prietenia și înțelegerea, situația în care vă găsiți, și ca dv. sunteți și sute, omenește mă afectează profund: „Tot ceea ce doresc e să le știți citite de Dvs. Publicarea? Am impresia că va fi ceva etern incompatibil cu mine... În loc de-a mă alarma - Dumnezeu va fi știind ce om mai sunt și eu - proiectez un nou manuscris - apud Balzac, dar sunând: *Femeia la 50 de ani...* A câta virtuală carte? Nu le mai număr. Dacă se vor alege, în postumitate, 2-3 va fi bine, dar nici măcar asta nu se știe. Căci nimic - pentru unii - nu se știe!” V-aș contrazice cu toată hotărârea și aș insista să vă luați acel lung răgaz în care să vă cercetați opera ca pe un teren sufocat de pietre, moloz și țelina pirului. Textele dv. abia dacă mai respiră sub greutatea unui limbaj care nu aparține în totalitate literarului ci profesiunii dv. de bază, probabil. Aveți cu siguranță cunoștință de aceasta, că avocații, medicii, economiștii, preoții, politicienii, gazetarii au fiecare la dispoziție limbajul specific fiecărei meserii, cu expresii gata făcute și care funcționează splendid și eficient în zona lor de folosință. Când rudimentele unui astfel de limbaj napădesc un text dorit literar, acel text va arăta ca o caricatură. Urmărind *Cabana*, să vă pun în listă cuvintele, (cuvintele despre care, în altă parte spuneți că v-ar fi „mai dragi decât mama și tata, decât sănătatea și realitatea”, greșind, după părerea mea, profund), cuvintele întâi, care strică armonia și-l înnebunesc pe cititor: *specificitate, acutizat, întreprizi, tipice, propunere, supraasezate, literalmente, acțiuni*, apoi sintagmele și expresiile, uneori, ale limbii de lemn: *o cenzurare a emoțiilor, o dirijare a acțiunilor, o optica anume... în admiterea anumitor lucruri, farmecul acțiunii, surplusurile periclitante din trăirile oamenilor, ca lumea să adopte în locul, perimatei devize, elementul de impanicare, discuțiile erau cele tipice, Virginia își propuse să-i convingă, a formula deziderate, statutul de excepție, delăsarea vestimentară atât de pronunțată, ruginită de nefolosință*. În fine, la nivel de mic fragment, unde se văd cel mai bine, adunate la un loc, defectele: „Sărbătoarea fu însă un eșec. Măncară cu toții prea repede și, îngreuiată de digestie, nu mai gustară nici anecdotele inginerului holbat de vodcă și, cu atât mai puțin, propunerea filozofului ca lumea să adopte în locul perimatei devize romantice *«libertate, egalitate, fraternitate»*... una cu un singur cuvânt repetat de trei ori *«demnitate, demnitate, demnitate»*... Se ridicaseră în picioare să încerce sonoritatea noii lozinci. Scandaseră decizi ca niște susținători de fotbal, dar asta numai de câteva ori, căci cineva chicoti și farmecul acțiunii se topi. Profesorul nu se amări. Bău pe nerăsuflăte un nou pahar despre care spuse, ca despre multe altele, că e ultimul”... Cu un asemenea stil deficitar, cu lacune de sens, cu scăpări de exprimare corectă, din întinsa dv. operă, bună doamnă, riscați ca posteritatea, ironică și intransigentă, să nu aleagă nimic. (Constanta Vaicar, Craiova)

România literară

Editată de:

- **Fundația "România literară",** cu sprijinul **Fundației Soros** pentru o **Societate Deschisă și al Ministerului Culturii**

Director: Nicolae Manolescu

Redacția: Gabriel Dimisianu - director adjunct, Alex. Ștefănescu - redactor șef, Mihai Pascu - secretar general de redacție, Constanta Buzea (poezie, proză), Adriana Bittel (externe), Nina Pruteanu (corectură).

Colaboratori permanenți: Marina Constantinescu (teatru), Ioana Părvulescu, Andreea Deciu (critică), Cristian Teodorescu (publicistică), Eugenia Vodă (cinema), Ruxandra Dinu, George Șipoș (corectură).

Corespondenți din străinătate: Gabriela Melinescu (Stockholm), Dumitru Radu Popa (New York), Rodica Binder (Koln).

Tehnoredactare computerizată: Fundația "România literară" - Anca Fireșcu (secretar de redacție), Mihaela Ivan. Introducere texte: Geta Gheorghiu.

Administrația: Fundația "România literară", Calea Victoriei 133, sector 1, cod 71102, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod 71341. Cont în lei: B.R.D., filiala Pipera, 4072996100089. Cont în valută: B.R.D., filiala Pipera, 1520796100089. Mihai Pascu (director executiv), Maria Căliman (economist-șef), Elena Raicu (contabil șef), Corneliu Ionescu (șef serviciu difuzare, tel. 650.33.69.), Andriana Fianu (corespondență și difuzare în străinătate), Elena Ciupuliga (secretariat), Ionela Stanciu (asistent difuzare), Mihai Minculescu, Victor Ciupuliga (fotoreporter).

E-MAIL:romlit@buc.soros.ro și romlit@romlit.sfos.ro

HTTP://ROMLIT.SFOS.RO
HTTP://WWW.SFOS.RO/NEWS/ROMLIT
HTTP://WWW.KAPPA.RO/NEWS/ROMLIT

Amendament la niște opțiuni

NU STĂ în intenția mea să pun sub semnul întrebării justetea mesajului profesorului Ion Ianoși conținut în prima parte publicată a prelegerii de deschidere a anului universitar 1997/1998, discurs rostit la Facultatea de Filosofie a Universității din București și intitulat, în buna tradiție a gândirii domniei sale, „Opțiuni filosofice actuale”.* Nu-mi propun acest lucru cel puțin din două rațiuni: (1) în linii generale sint de acord cu aspectele pe care profesorul le abordează, neaflind mai nimic deficitar în argumentația condusă cu autoritate, eleganță și persuasiune de autor; (2) forma în care profesorul Ianoși își înveșmintează interesantele idei mi se pare și ea atinsă de excelența matură pe care, pe lângă talentul necesar, numai îndelungatul exercițiu o poate oferi. Pe scurt, eu nu mă despart nici ideatic și nici formal (în sensul în care stilistica sa îmi mai provoacă și astăzi voluptăți intelectuale) de cel care mi-a fost dascăl, de cel care a fost mentor pentru mai bine de patruzeci de generații de studenți...

Vreau însă a nu-mi refuza prilejul de a pune în discuție, desigur, într-un cadru mai extins, o chestiune pe care domnul profesor o atinge sub un anumit unghi dar fără să o argumenteze cu suficientă atenție. Prin urmare, țin să precizez că nu voi extrage insidios un fragment din context, citind cu „rea-voință” printre rinduri și inventând intenții acolo unde acestea lipsesc, că nu voi „ataca” o persoană (de care, de altfel, mă leagă o frumoasă prietenie) folosind ca pretext o secvență indiferentă, ci voi încerca să situez și *într-o altă lumină* o problemă legată de atitudinea tinărului intelectual român de astăzi și abordată și de domnul Ianoși.

Pe scurt, despre ce este vorba? Profesorul vestește cu energie dogmatismul și poziția necritică, radicală, pe care o observă - pe bună dreptate - la unii dintre mai tinerii săi colegi, filosofi sau literați. Domnia sa scrie: „...unii intelectuali confrăți promovează un soi de liberalism incrincentat, maximalist, antiliberal prin fibra lui cea mai intimă; am întâlnit ispita aceasta și printre tineri înzestrați, dar predispuși la atitudini și formule excesive, fără autocontrol, lipsiți de stima față de *alteritate*.” Iar, ca o contrapondere *pozitivă*, profesorul, proaspăt întors după un sejur de un an petrecut la Budapesta în calitate de bursier „senior fellow” la Collegium Budapest/Institute for Advanced Study, oferă exemplul colegilor săi occidentali (americani, englezi, francezi etc.), care i se par „indeobște mai concesivi, mai ponderați, mai dornici să asculte și să dialogheze...” O atare situație primește și o explicație mulțumitoare: „Diferența se datorează, e limpede, unor experiențe istorice diferite sau chiar polare din ultimele decenii. O încărcătură specifică, în trecutului apropiat deosebit de împovătoare în România, explică predispoziția pentru radicalitatea unor enunțuri, deși nu neapărat o și justifică.” Într-adevăr, o explicație mulțumitoare dar nu și suficientă, corectă dar și destul de selectivă în persuasiunea ei.

Să privim mai atent lucrurile. Unii dintre tinerii intelectuali români îi par profesorului Ianoși intoleranți, prea

grăbiți, superficiali și nedrepti în judecățile formulate, excesivi și incomozi în excedentul de gesticulație justițiară. Pe de altă parte, tinerii și, mai ales, maturii intelectuali occidentali vădesc o civilitate a dialogului, o bunăcuviință a polemicii, o înțeleaptă și justă situație în raport cu *celălalt*, oricine ar fi acesta. Foarte frumos spus dacă generosul contur al comportamentului din urmă n-ar purta semnul unei utopice (și deci *excesiv* de subiective) aprecieri. De ce? Pentru că o experiență istorică radical diferită (ante și post revoluționară) nu este numai trăită de estici în general și de români în particular, ci și integrată, transformată în deformator mediu intern, fapt ce antrenează niște consecințe radicale și în planul atitudinal. Eu nu prea văd cum un simulacru de atmosferă dialogală, primitiv înainte de '89 și stingaci după, ar putea să predisună pe tineri la exercitarea adevăratului dialog.

TOLERANȚA? Respectul pentru alteritatea celui alt?

Valori nobile, neîndoind, însă marcate de o anumită inautenticitate la noi. Ce înseamnă a tolera? Și, pe urmă, toleranța este sinonimă cu respectul sau se înrudește mai degrabă cu indiferența numită politețe rece? Am avut ocazia, printr-o întâmplare norocoasă, să petrec un an universitar la Paris. Acolo, toată lumea, în special intelectualii, predica toleranța, toți sint antirasisti, deschiși în fața ideii de integrare economică, socială, politică și culturală a minorităților etnice și nu numai etc. Doar că măturătorii, vinzătorii, gardienii și poliștii sint arabi și negri, un intelectual de culoare „răzbește” infinit mai greu decât unul alb și, până la urmă, Arcul de Triumf și Turnul Eiffel nu vor fi niciodată flancate de moschei... Parizianul care locuiește în arondismentul 6 este cel mai mare democrat din lume. Pentru el, negrul din Mali și berberul din Maroc sint persoane cu care se identifică în chip neproblematic. Însă asta se petrece cel mai adesea în fața unui pahar cu bere băut la „Les deux magots”. Dar statistic vorbind, cîți cetățeni din fostele colonii locuiesc în inima Parisului și cîți la periferie, să zicem la repezeală, în Nord, la Porte de Clignancourt sau la Barbesses? Și dacă e să-l întrebăm pe arabul de la Simphon cit de integrat se simte în toleranta societate franceză, e destul de probabil că va răspunde fie printr-o injură, fie printr-un suris trist. Să ne înțelegem însă: pentru nefericiții din Lumea a treia este incomparabil mai bine să fie primiți în Franța decât să se afle în masacrele care proliferază în zonele lor de origine, însă nu despre aceasta e vorba aici ci despre distanța dintre ceea ce cred occidentalii despre toleranța pe care o practică și înfățișarea ei efectivă. Și ce rămâne atunci? Doar o imensă și neconștientizată ipocrizie, dublată, la francezi ca și la germani, de o profundă culpă istorică.

Încă un aspect. Atunci cînd tu, ca tinăr intelectual, te simți și chiar ești *alterat* de mizeria economică în care te zbați, cînd, dacă ești norocos, cu două-trei slujbe abia de poți încropi firava iluzie că trăiești decent, cum să mai fii sensibil la *alteritatea* celui alt și disponibil realmente dialogului? Impozitul

Adrian Popescu

Pelerin

Sunt pelerinul ce-a pornit spre Iacob, stela funebra poartă semnul sacru printre vrejuri, am pleoape obosite; scoici de Compostela pe piept, mi-arată drumul, faruri prin vîrtejuri.

Pe jos, din zori, străbat un drum printre arbuști, fânețe mai apoi, și de măsline dau iară, în ritmul pasului de hexamtru ce vechime guști cînd la răs_pântii vezi ulei în nișă, la Fecioară?

Intertextualism

Păgân am fost cîndva, doar voluptatea o cinsteam și larii, zgăriind tăblițele de ceară, ca Propertiu, umbrianul, uitam de For și ignoram barbarii; pe Cynthia-o cîntam, tot anul, neasemuită: „ponebamus tuis, Cynthia, temporibus, et modo gaudebam lapsos formare capillos nunc furtiva cavis poma dabam manibus”, cîștigînd-o cu farmecul versului sfios. „Nu cu aur sau perle din Indii, cu farmecul blîndului vers.” „saepe venit magno fenore tardus Amor.” O știu: „vine adesea cu grea camătă amorul tîrziu”.

Astăzi, cînd toate se șterg, el de ce nu s-a șters? Să fie cu vremea, deși potolit, tot mai viu?

Zburătoarea biblică

Ne întîlnim înainte de cină, în pervazul bucătăriei, punctuală și timidă de fiecare dată, ea, „porumbița pudică”, sau „turturica biblică”, neagră ca o mireasă a Libanului din văzduh.

Gesturile-mi sunt blînde și cumpătate, altfel fuge ușor, ea - firimiturile bucății mele de pâine, eu - bucata mai mare, dac-am putea ne-am lăsa unuia altuia ce e mai bun, ne așteptăm, cînd celălalt se grăbește puțin.

Un gri cu alunite pe gât și pe aripi (pe spate) descopăr, atît de perlat, că poartă, cămașa ei de carne, un puf, o piele de mesteacăn în decembrie, moțul băietesc și gura de cadet, sau de husar pe acoperiș.

Asta să fie tot? Aproape. Cînd ești tu cu mine, ea nu apare niciodată. Cînd tu lipsești (și ești mai mult absentă, o știu) vine să cinăm împreună, seară de seară, trimisa ta.

de 60% ce ți se reține dintr-un salariu adesea mizerabil și gîndul că „mari revoluționari” aflați aproape de linșaj în decembrie '89 și deveniți astăzi parlamentari și „români verzi” sint scutiți de impozit nu reprezintă cea mai bună pedagogie pentru a fi tolerant. Căci, orice s-ar spune, mizeria materială e coincidentă mai degrabă cu mizeria morală decât cu eroismul etic. Cît privește afabilitatea și disponibilitatea colegilor occidentali ai profesorului Ianoși, ea are două rațiuni: (1) aceia vin dintr-o lume prosperă, în care duc o viață, dacă nu confortabilă, măcar decentă - în general; (2) condiția de bursier la Collegium Budapest, cu tot cortegiul de beneficii materiale și financiare care o însoțește, nu prea e de natură să predisună la simpatie pentru „lupta de clasă” și pentru identificarea cu mizerabilitatea alterității celui alt, mai puțin norocos sau poate mai puțin merituos.

Iată motivele pentru care eu cred că excesivitatea și radicalismul intoleranței dezvoltate de tinărul intelectual român se cer nu numai *explicate*, ci și *justificate*. Nu forța exemplului ci exercițiul prin propriul efort conduce, dacă e să conducă, la adevărata toleranță, adică la respectul adînc pentru diferența rasială, socială, culturală etc.

a celui alt. Oricît am arăta cu degetul urîtenia resentimentului, ea nu dispare la prima somație. Mișcările sufletești prin care cei tineri au integrat uritul și minciuna, frustrarea materială și absența libertății nu pot fi corijate prin simpla reflectare în oglinda deforma-toare a celor din Vest, care, vorba lui Cioran, sint prea îmbuibăți și prea oboșiți de contemplarea propriei lor opulențe ca să mai fie sensibili și să creadă la mizeria europenilor de periferie. De aceea, profesorul Ianoși, în generozitatea elanurilor sale, poate că se înșală.

SI dacă e așa, atunci pentru ce pledează rindurile de față? Răspunsul sceptic și, prin urmare, mai apropiat de realitate, este: pentru cinismul adaptării la una din legile societății capitaliste, respectiv la ipocrizia politicoasă. Răspunsul optimist, mai apropiat de voluptatea utopiei, sună diferit: pentru o pedagogie care să conjuge forța exemplului propriu cu girarea curajoasă a ceea ce mai este încă moral în tineri.

Valentin Protopopescu

*) Textul a apărut în „Adevărul literar și artistic” din 12 octombrie 1997.

"AFURISITĂ SOARTĂ ARE FEMEIA!"

DUPĂ ce i-au apărut patru cărți de poezie, Mariana Codruț publică acum un roman, mișcare nu chiar neobișnuită în rândul congenerilor ei optzeciști. Cam toți au ținut să se afirme în mai multe câmpuri de creație, să atace pe lângă poezie și proza sau eseu, alternare de registre cu urmări de tot felul pentru evoluția lor. Cel puțin unuia dintre ei - mă refer la Mircea Cărtărescu - trecerea de la poezie la proză, la povestire și roman, aproape că i-a redimensionat cariera literară. După nuvelele din *Visul*, după romanul *Orbitor*, primit sărbătorește, este dificil să spui ce este mai întâi Cărtărescu în literatura română: poet sau prozator?

Nu știu dacă se va întâmpla la fel cu Mariana Codruț, pentru că nu știu, printre altele, dacă va mai scrie și alte romane, dar ce pot spune fără să ezit este că cel de față e un roman în sensul deplin, roman epic, adică, și nu o compunere indecisă, cu înfățișare de roman și conținut de trăiri tot lirice. Antecedentele poetice ale autoarei ne puteau face să ne așteptăm și la așa ceva.

Mariana Codruț este însă în chip explicit preocupată, în *Casa cu storuri galbene*, de obturarea eului liric, ținut în frâu de cele „șase reguli” pe care și le-a impus să le respecte încă din faza în care alcătuia doar „țisele pentru roman”, fișe pe care ulterior le-a introdus în textul narativ propriu-zis. Amintitele reguli dezaproabă folosirea „frazelor lungi și greoaie”, a superlativelor și adjectivelor, cer „mare grijă pentru proprietatea termenilor”, abținerea de la filozofare și de la exprimarea iubirii sau urii față de personaje, recomandă, în fine, în ce privește verbele, întrebuintarea mai ales a prezentului și a perfectului compus, adică a timpurilor acțiunii. Ca autoare de roman, poeta face așadar profesiune de credință de prozator obiectiv, cum și reușește să fie în cele mai multe pagini ale cărții pe care o comentez.

Este prozator obiectiv în sensul că relatează despre întâmplări și oameni fără părtinire și sincer, iar nu în acela că lumea pe care o înfățișează ar fi la fel cu aceea din realitate. Realitatea este în roman astfel cum o vede naratorul și a fi obiectiv e un mod de a te apropia de această realitate, echivalând până la urmă cu o tehnică.

ROMANUL e alcătuit din alăturarea, din suprapunerea, mai bine zis, a două jurnale redactate de același personaj, Livia (sau Goanța, cum i se spune), unul în adolescență iar celălalt la maturitate, când Livia este o femeie de treizeci de ani. Jurnalul adolescenței este, printre altele, și acela al pregătirii pentru scrierea viitorului roman, al străngerii datelor și al aștermerii lor pe „fișele” despre care deja am amintit. Jurnalul maturității, istoric vorbind, corespunde anilor '80 ai veacului, adică „epocii de aur” ceaușiste înfățișate fără ostentație, în câteva elemente de cadru, puține dar sugestive. Din conjugarea celor două jurnale și a cătorva scrisori ce și le trimite personaje-

le se configurează un destin, biografia unei eroine a timpului nostru.

Simplificând, am putea spune că romanul Mariane Codruț este un roman al eșecului în viața conjugală. Autoarea însăși ne conduce în această direcție, așezând în deschiderea cărții scrisoarea Liviei către Dinu, soțul ei, în care îi expune acestuia motivele logice ale hotărârii pe care a luat-o de a divorța. Fără incriminări, fără inflamație, recunoscându-și „partea de vină”. Adresantul ia act de cele ce i se spun ca de o toană a Liviei sau ca de un act la care alții au împins-o („Am să aflu eu, mai devreme sau mai târziu, de unde ți-a venit ideea cu divorțul. Că nu e din capul tău!”), încearcă până la urmă, tot logic, să-și convingă consoarta că e fără sens să se despartă și aproape o convinge. Viața cuplului își reia cursul de mai înainte, ba chiar pare a deveni mai bună. Dinu s-ar zice că a tras unele concluzii în legătură cu comportarea sa de până atunci, devine mai atent cu Livia, chiar afectuos, de ziua ei îi cumpără un inel, merg împreună, într-o scurtă vacanță, la țară, la părinții Liviei, până ce într-o zi, când criza păruse să fi trecut, Livia primește, surpriza surprizelor, o citație în procesul de divorț intentat de Dinu. Fără a o preveni, acesta hotărăște să facă el întâi pasul, dând curs inițiativei ei de a divorța, lipsind-o așadar, pe mult surprinsa Livia, de un patent ce-i aparținuse. Despărțirea trebuia el s-o decidă și nu ea, reacție, desigur, a venității masculine lezate. Divorțul se pronunță dar nu pune capăt cu totul legăturii dintre cei doi, rămân între ei deprinderile, amintirile, resturi de afecțiune le mai pălăie în suflete, întreținute și de spaima amândurora de singurătate. Din timp în timp foștii soți se revăd, iau masa împreună, își fac uneori daruri, mai fac și dragoste, alteori se ceartă, se resping, își aruncă în față vechile reproșuri, o luptă de uzură care o continuă pe aceea din timpul căsniciei. Labil afectiv și moralmente inconsistent, Dinu revine mereu asupra deci-

ziilor luate, e omul neconținutului ezitari, răzgândiri, al comportărilor contradictorii, când afectuos când indiferent, când blând când brutal, cel mai adesea egoist și nepăsător la ce se petrece cu Livia. Dar nu prea diferit fusese și Alexandru, cealaltă prezență masculină din viața Liviei, tânărul iubit în adolescență, tot nehotărât, tot egoist, tot capricios, tot nepăsător, în ultima instanță, față de ea, cu toate gesturile lui de tandrețe de care face chiar risipă. Neșansa întâlnirii numai unor astfel de bărbați îi inculcă și așa nevroticei Livia o neîncredere în semenii dusa până la mizantropie („de unde-ți vine oroarea asta de oameni?” o întreabă cineva la un moment dat) și un sentiment de nesiguranță care o macină tot timpul. E angoasată, bănuitoare, totul o contrariază, o rănește, chiar dacă are parte și de momente bune, de înțelegere, venite însă numai din partea femeilor, a prietenei Elis ori a doamnei Eva. Se poate vorbi de o repugnanță față de bărbați dobandită de eroină în urma experiențelor nefericite cu aceștia, a eșecurilor repetate în raporturile cu ei. Îi apar cel mai adesea drept fapte primare și egoiste, agresive, invadatoare, antipatice și fizic, mirosind mereu fie a băutură fie a transpirație, fie a ceva și mai repulsiv rezultat din combinarea celor două impresii odorifere. Livia trăiește de altfel acut prin senzorii și singurul bărbat a cărui apropiere nu-i displace este chitaristul Nic, partenerul unei fugitive legături de vacanță, și aceasta pentru că „mirosea bine de tot”, „mirosea a soare și, de aproape, pielea feței era fragedă și luminoasă ca a unui copil”.

Spuneam că ar însemna să simplificăm dacă am reduce romanul Mariane Codruț la tema eșecului conjugal, și așa și este. Eroina trăiește bogat în plan psihic, asediată de îndoieli, de panici, de frică, de veșnice presimțiri rele („Mai aveam vreo trei zile de concediu, dar mă apucase brusc frica: chiar și până a doua zi era timp destul să se întâmple ceva urât,

Mariana Codruț Casa cu storuri galbene

ROMAN

Mariana Codruț, *Casa cu storuri galbene*, roman, Editura Polirom, Iași, 1997, 178 p., preț nementionat.

care să strice totul”), dar în afară de asta este angrenată social, are o slujbă (recepționară de hotel după ce renunțase la profesorat din pricina prea istovitoare navete), prin această condiționare cartea oferind o imagine a raporturilor umane din anii '80 și a felului cum se trăia atunci. Prin fața ochilor inteligentei recepționere de hotel se perindă nenumărați indivizi „exponențiali”, marcați de sordiditatea și grotescul unei societăți în accelerată degradare. Frigul din case, întunericul, apa care mai mult nu curge și toate celelalte inconveniente ale vieții cotidiene din anii ultimi ai ceaușismului sunt factori care contribuie și ei la angoasarea eroinei, fără a fi însă decisivi în acest sens. „Răul” este mai mult în ea decât în afara ei, în firea ei „răsucită”, ciudată, despre care vrem să mai spunem câteva lucruri pentru că personajul este, neîndoielnic, prezența umană cea mai interesantă din roman. Această cititoare în mai multe rânduri a *Doamnei Bovary* năzuiește și ea la altfel de viață decât duce, mai puțin meschină, mai frumoasă, dar mai ales mai ocrotitoare, aptă să o lecuiească de frică („Mi se strânge stomacul de nervi și de frică” spune nu o dată). Dar frica ei are rădăcini adânci și pentru a da de ele trebuie să le căutăm în celălalt jurnal, în jurnalul copilăriei și adolescenței, nici acestea idilice, luminoase, frumoase, ci marcate de repetatul coșmar al invaziei șobolanilor ca și de episodul oniric, singurul în carte de acest fel, al fetei careia îi cresc dureroasele aripi simbolice. În fapt, eroina Mariane Codruț se simte agresată și dinăuntru și dinafară, și de prezent și de trecut, de viața zilnică și, în general, de Viață, ca sub apăsarea unei fatalități ce o urmărește pe Femeie oricând și oriunde. Când exclamă cu năduf: „Afurisită soartă are femeia!” eroina a ajuns - în temeiul experienței proprii - la o concluzie care, desigur, nu doar pe ea o privește. Și poate că este de văzut, în acest punct, tresărirea unui feminism neconstientizat.

Romanul psihologic și de moravuri al Mariane Codruț e spart în câteva locuri de teorii asupra scrisului ce puteau fi mai estompate sau chiar puteau lipsi. În rest, impune însă prin calități de ascuțită observație, prin sobrietate și prin concizie sa expresivă. Este în totul bine scris și bine construit, aducând în proza noastră de azi cel puțin un personaj care se reține.

Cărți primite la redacție

- ❖ Lucian Blaga, *Opere*, 6, „Hronicul și cântecul vârstelor”, ediție îngrijită de George Gană, Editura Minerva, București, 1997, 354 p., 13.000 lei.
- ❖ Emil Manu, *Galaxia Eros*, roman, Editura Porto Franco, Galați, 1997, 302 p., 13.825 lei.
- ❖ Petre Sălcudeanu, *Marx librarul*, roman, Editura Adevărul, București, 1997, 200 p., preț nementionat.
- ❖ Adrian Dinu Rachieru, *Liviu Rebreanu - Utopia erotică*, studiu critic, Editura Augusta, Timișoara, 1997, 136 p., preț nementionat.
- ❖ Sebastian Costin, *Padurea de aer*, poezii, Editura Eminescu, București, 1997, 116 p., preț nementionat.
- ❖ Gheorghe Izbășescu, *Melodrama realului*, poezii, ediția a II-a, revăzută și adăugită, Editura Marineasa, Timișoara, 1997, 72 p., 10.000 lei.
- ❖ Ștefan Drăghici, *O apocalipsă minoră*, tragi-comedie în două acte, Editura Expansion-Armonia, București, 1997, 100 p., preț nementionat.
- ❖ Maria Bologna, *Poeme pentru o noapte sumeriană*, Editura Augusta, Timișoara, 1997, preț nementionat.
- ❖ Vasile Barbu, *Bătătorind drumurile ploilor*, poezie, Editura Augusta, Timișoara, 1997, p. 84, preț nementionat.
- ❖ Vasile Dragoș, *Hotare fluide*, poezii, Editura Cybela, Baia Mare, 1997, 80 p., 4.000 lei.
- ❖ Dumitru Dumitrică, *O vară-n paradis*, roman, Editura Caro, București, 1997, 294 p., 10.000 lei.
- ❖ Ionel Bota, *Cimitirul cuvintelor*, poezii, Editura Augusta, Timișoara, 1997, 100 p., preț nementionat.
- ❖ Sever Negrescu, *Smerenia cuvintelor*, poezii, Editura Tradiție, București, 1997, 64 p., preț nementionat.

Revizuirea criticii (II)

LA SFÎRȘITUL anilor '40 și în deceniul următor, critica românească a suferit un catclism. Regimul comunist i-a impus o „linie” ideologică draconică, urmărind realizarea telurilor sale propagandistice, în dispreț al valorilor și al oricărei libertăți de conștiință. Unica „metodă” de creație admisă este „realismul socialist”, concept de sorginte stalinistă, preluat *tale quale* din documentația sovietică. Iată în ce termeni lipsiți de nuanțe îl recomandă unul din ideologii de frunte ai partidului în domeniul cultural, Leonte Răutu: „Pictarea omului nou, ziditor activ al societății socialiste, înfățișarea realității în dezvoltare și transformare, reflectarea a ceea ce este nou, îmbinarea realismului cu romantismul revoluționar, unitatea fondului și a formei - iată numai câteva din problemele rezolvate de realismul socialist - formula a cărei paternitate o împart Stalin și Gorki. Într-o epocă de tragică sărăcire spirituală a literaturii și artei în țările vechii democrații, realismul socialist se afirmă ca o concepție secundă, ce stimulează intens creația artistică.(...) Studiind fenomenul realismului socialist, oamenii artei din România vor găsi drumul spre rezolvarea multor probleme complexe ale evoluției literaturii și artei din țara noastră”. Desigur, punerea în aplicare a unei asemenea concepții dogmatice nu era cu puțință fără eliminarea trecutului „burghezo-moșieresc”, a influențelor „idealiste”, „cosmopolite”, „decadente”. Prin urmare, un punct programatic de bază al „realismului socialist” îl reprezintă „reexaminarea critică”, adică punerea la index sau răstălmăcirea primitivă a tuturor scrierilor ce nu puteau fi asimilate de forurile de partid. Același inchiizitorial Leonte Răutu observă cu un regret funest, asociat cu o amenințare: „Din păcate, istoria culturii românești din secolul al XIX-lea și XX, istoria literaturii, artei, filozofiei, științei n-a fost încă reexaminată în mod critic, din punctul de vedere al demascării tendințelor cosmopolite. De aceea mulți intelectuali de bună-credință nu au încă conștiința deplină a primejdiei pe care o prezintă

la noi cosmopolitismul”. Obiectivul de atac principal al ideologilor l-a alcătuit, pe plan literar, tradiția estetică, maioreșcian-lovinesciană, a criticii noastre, respinsă violent cu orice preț, demonizată în cuprinsul unui scenariu referitor la așa-zisele uneltiri ale „reacțiunii”: „atît Junimea cit și conducătorul ei, Titu Maiorescu, reprezintă în istoria vieții culturale din țara noastră expresia ideologică a intereselor monstruoasei coaliții” (Nicolae Moraru). Sau: „Maiorescu a fost unul dintre acei tipici ideologi reacționari pătrunși de ură față de popor, care au vrut să reducă cultura la un apanaj aristocratic, să împiedice ca libertatea și lumina să pătrundă în mase” (C.I. Guilian). Sau: „Obiectivismul burghez se mai manifestă încă la noi, se aud voci în favoarea «reconsiderării obiective» a lui Maiorescu, Lovinescu sau a unor scriitori burghezi. Iată de ce trebuie să trecem la studii ample, obiective și științifice, în care să demonstrăm caracterul profund reacționar al concepției acestor critici” (Paul Georgescu). Spre a sluji aberația, s-a constituit o echipă de „critici” *ad hoc*, în frunte cu I. Vitner, J. Popper, Sorin Toma, Ov.S. Crohmălniceanu, Silviu Iosifescu, Nicolae Moraru, Paul Georgescu, N. Tertulian, Andrei Băleanu. Aceștia și-au orientat discursul stipendiat de puterea totalitară înspre „militantismul” impus de sloganurile acesteia, nezezind a identifica rolul criticii cu cel al unei umile *ancilla* politice. După cum se exprima I. Vitner: „O problemă deosebit de importantă a literaturii noastre este făurirea unei critici militante, de partid, care să orienteze creația scriitorilor înspre temele mari ale actualității din Republica noastră, temele mari ale construirii socialismului, către figurile de oameni noi, eroi ai construcției socialiste”. Întristător, acestor activiști fără scrupule, cu o pregătire frecvent improvizată, li s-au alăturat, în diverse momente, și câteva personalități de seamă ale criticii românești mai vechi, precum (cazul cel mai frapant) G. Călinescu. Autorul *Principiilor de estetică* se demite pînă la o elogia rapoartele de macabră faimă

ale lui Andrei Alexandrovici Jdanov, afirmînd despre unul dintre ele că: „El interesează în mod acut nu numai pe orice goînditor care vrea să-și însușească marxismul, dar pe orice progresist, pentru un motiv foarte simplu. Concepția politică a socialismului se bazează pe ideologie, care e un instrument de luptă”, și susținînd pe marginea altuia: „Admițînd ca un fapt indiscutabil că arta are o înfrîmire covârșitoare asupra opiniei publice, că ea include o ideologie, chestiunea este de a uza de forța artelor în frontul ideologic marxist-leninist, a crea o literatură de partid comunist care să lupte, formînd conștiința socială, împotriva altor tendințe răufăcătoare”. Pînă la „liberalizarea” din jurul anului 1965, acesta era, cu mici variațiuni pe aceeași temă, climatul comentariilor asupra literaturii. Un climat aspru, al unei pseudo-critici dominante, în care cu mare greutate și mai totdeauna cu prețul unor concesii anexe se puteau strecura propoziții de bună-credință.

N-AM PUTEA contesta importanța schimbărilor intervenite în acel moment, al rotirii „cîrmaciului”, cînd, din dorința de a-și ameliora imaginea, puterea a „slăbit șurubul” pentru cîțiva ani, dînd posibilitate scriitorilor și criticilor a se exprima mai în voie, recuperînd o suită de opere și personalități căzute în conul de umbră al prohibiției ideologice. Ca urmare, s-au afirmat o serie de critici tineri, de bună calitate, alături de care și-au putut relua activitatea întreruptă alții mai în vîrstă, trecuți adesea prin suferințele Gulagului. Dar situația nu s-a „normalizat” cu adevărat, din cel puțin trei motive. Mai întîi, „dezghețul” a avut o durată scurtă, fiind succedat de un alt „îngheț” progresiv, în anii de după tezele din iulie 1971. În al doilea rînd, chiar dacă noțiunea, de tot compromisă, a „realismului socialist” a fost aruncată la coșul de gunoi, „îndrumarea” literaturii și artei de către partidul-stat n-a luat sfîrșit, fiind însoțită de cenzură și măsuri represive împotriva nonconformiștilor. Unele manevre astuțioase, precum liberalizarea „esteticului pur”, ce avea în vedere îndepărtarea oamenilor de litere de temele existenței tot mai sumbre din cadrul socialismului real, nu urmăreau alt scop decît consolidarea acestui control. În al treilea rînd - și insistăm în mod deosebit pe acest factor - n-a avut loc niciodată o „despărțire” completă, satisfăcătoare, de mentalitatea proletcultistă și de fidelii ei slujbași. E drept că au putut apărea unele reproșuri la adresa lor, dar, fie din pricina unei oculte protecții din partea oficialității ce nu dorea dezavuarea gravă a celor care au slujit cu rîvnă sistemul și pe reprezentanții lui, fie din pricina unei comodități și a unei slăbiciuni a inșei instanței critice innoite, aceștia au izbutit a se strecura, îndeajuns de confortabil, în noul dispozitiv, păstrîndu-și, în genere, situația privilegiată și „autoritatea”. O moliciune a conștiinței critice le-a înlesnit mișcarea. Bunăoară, Ov.S. Crohmălniceanu, după o redusă perioadă de tăcere, a reve-

nit, aparent spășit, cu o rubrică de modeste recenzii, la *România literară*. Scurtimea textelor (un tipar rezervat îndeobște unor tineri) sugera, e drept, o „declasare”, însă o abilă continuitate era asigurată. Profitînd, dacă nu de bunăvoința, măcar de strania indolență a confrăților, marii oportuniști și-au schimbat iute macazul. Necomplexați, au îmbrățișat ceea ce repudiaseră cu vehemență pînă ieri, începînd a-i comenta elogios pe autorii „burghezi”, „idealști”, „cosmopoliti”, „decadenți”. Sub nonșalanța cu care au trecut dintr-o zonă în alta, opusă, se ascundea însă germenul unor noi compromisuri. Să dăm un exemplu, legat de același Ov.S. Crohmălniceanu. Cînd regimul Ceaușescu a dispus atacarea unui roman al primului său disident, Nicolae Breban, acest veteran al tuturor adaptărilor, veritabil Talleyrand al criticii românești, a fost printre primii care a răspuns dezonorantei „cerințe”. Alții și-au exprimat, chiar după prăbușirea lui Ceaușescu, atașamentul față de pozițiile conservatoare, *id est* inspirate de doctrina partidului, încercînd a prezenta în culori trandafirii epoca totalitară și a-i scuza pe cei ce au semnat pactul cu cîrmuirea ei. Unul a protestat nu demult împotriva apariției unei cărți, dar nu a lui Adrian Păunescu sau Dumitru Popescu-Dumnezeu ci, vai, a lui Virgil Ierunca.

RUGĂM a nu se deduce din cele de mai sus că am fi împotriva unei reconvertiri, a unei primeniri leale de conștiință, la care orice ființă umană are dreptul. Dar un asemenea fenomen presupune recunoașterea erorii, asumarea sa explicită. Or, nici o astfel de atitudine nu s-a înregistrat la criticii la care ne referim (o singură excepție: palinodia lui S. Dămian, care a probat și prin paginile sale critice din ultimul timp că înțelege a lua asupra-și și riscul discutării unor chestiuni spinoase, legate de scriitori de notorietate, de care nu oricine se hotărăște a se „atinge”). Acești exegeți trec cu seninătate de la un nivel de conștiință la altul, păstrînd o deplină tăcere asupra trecutului lor de publiciști ideologizați, foarte activi și foarte reprezentativi sub zodia proletcultului. Cînd evocă trecutul, o fac într-un fel selectiv, distorsionat, în ultimă instanță fals, fie folosind două măsuri în judecarea celor două totalitarisme, adică osîndind nemilos extrema dreaptă și scoțîndu-i basma curată pe exponenții extremei stîngi, fie oferînd amintiri „deghizate”, plivite cu grijă de aspectele dramatice ale impactului literelor românești cu comunismul. Cum le-am putea, la rîndul nostru, trece sub tăcere comportamentul? Cu atît mai mult ni se pare că merită atenție, cu cît continuă a se situa, nu o dată, în virtutea unei păguboase inerții, în locurile din față ale lumii literare. Firește, asupra lor trebuie să se îndrepte cu precădere, azi, reflectoarele revizuirilor. Revizuiți care să pornească din punctele nevralgice ale scrisului lor, rămase în nedumeritoare suspensie. Care să reconstituie cu obiectivitate traiectoria zigzagată, dramatic fracturată, a activității lor, a cărei ignorare ne-ar împiedica a-i judeca și clasa în spațiul istoriei literare.

INSTITUTUL EUROPEAN

Colecția ISTORIE ȘI DIPLOMAȚIE

Veniamin Ciobanu

Românii în politica Est-Central Europeană

În condițiile în care coordonatele geopolitice ale evoluției raporturilor internaționale ale Transilvaniei, Moldovei și Țării Românești nu s-au modificat sensibil în comparație cu perioada anterioară, în schimb, evenimentele care au avut loc în cea de a doua jumătate a secolului al XVII-lea au creat noi interferențe și conexiuni politice în Europa Est-Centrală, incluzînd în desfășurarea lor și spațiul carpato-danubian.

Țările Române aveau să redevină unul din termenii ecuației politice cu ajutorul căreia marile puteri ale vremii urmăreau rezolvarea aceleiași vechi probleme a preponderenței politice. Or, această „calitate”, ca și altele de altfel, le-a fost impusă, în primul rînd, de statutul lor politico-juridic, de natura raporturilor pe care le aveau cu Imperiul Otoman.

ISBN 973-586-036-8

192 pag.

În pregătire: • Stelian Dumistrăcel, *Expresii românești*
• Péter Esterházi, *Verbele auxiliare ale inimii*

Iași • Str. Cronicar Mustea nr. 17 • C.P.: 161 • cod 6600 • Tel-fax: 032-230197
tel 032-233800 • e.mail: rtvnova@mail.cccis.ro • http://www.nordest.ro/home.htm

Actualitatea culturală

ANIVERSĂRI ♦ ANIVERSĂRI ♦ ANIVERSĂRI ♦

♦ Distingei Doamne a Teatrului Românesc, DINA COCEA, personalitate emblematică a artei noastre scenice, actriță, creatoare, conducătoare de companie, profesoară, traducătoare, autoare,

debutând la Paris în 1934, după ce a studiat arta dramatică în „Orașul Lumină”, jucând apoi pe scena românească zeci și zeci de roluri de o mare diversitate, printre care *Amalia* în *Hoții* de Schiller, *Eliza Doolittle* în *Pygmalion* de G.B.Shaw, *Anna Christie* în piesa omonimă de O'Neill, *Kabanova* în *Furtuna* de A.N. Ostrovski, *Elvira* în *Tartuffe* de Molière, *Wanda* în *Gaițele* de Al. Kirițescu, *Doamna Maria* în *Apus de soare* de Delavrancea, *Doamna lui Ieremia* în piesa lui N. Iorga, ca și în *Ferma* de David Storey, *Oamenii cavernelor* de Sároyan, *Totul în grădina* de Ed. Albee, *Viața ce ți-am dat* de Pirandello, construind personajele cu o inteligență rafinată, dublată de o emoție controlată de luciditate, contribuind adesea, prin prezența scenică, la lansarea unor piese noi românești, pedagog de vocație și organizator cu spirit managerial, autoare de subtilă analiză psihologică a unor piese de succes ca

Familia sau *Ana-Lia*, reușind, într-o epocă dificilă, prin ATM, să stimuleze sentimentul solidarității de breaslă al oamenilor de teatru, pentru a menține în stare de funcțiune creativitatea în domeniul artei scenice, cu prilejul aniversării frumoasei vârste de 85 de ani, la 27 noiembrie 1997, Uniunea Teatrală din România - UNITER - îi urează sănătate, viață lungă, cu aceeași prodigioasă noblete și aceeași energie luminoasă care o însuflește în permanentul ei contact cu lumea, cu teatrul, cu tinerele generații.

La mulți ani, onorată și dragă Dina Cocea!

♦ Tânărului veteran al teatrului românesc COLEA RĂUTU actor de revistă, de teatru dramatic și de film, creator de neuitat al unor roluri de robustețe fizică și soliditate morală, mai întâi la Pitești, apoi pe scena Teatrului Giulești, în spectacole ca *Puterea întinericului*, *Domnișoara Nastasia*, *Domnul Puntila și sluga sa Matti*, *Sfârșitul escadrei* și multe, multe altele, pe alte scene, lansând

șlagăre cu vocea sa caldă, baritonală (cine nu a fredonat, după el, *Hai coșar, coșar?*), la împlinirea venerabilei vârste

de 85 de ani, la 28 noiembrie 1997, Uniunea Teatrală din România îi urează sănătate, viață lungă și aceeași energie inepuizabilă în activitatea artistică pe care o continuă cu farmec și dăruire.

La Mulți Ani, Colea Răutu!

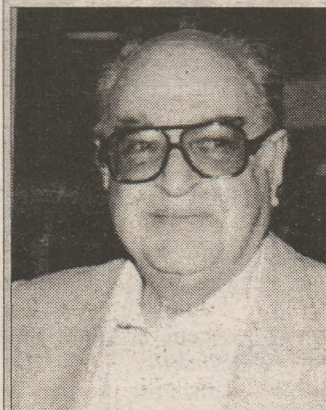
♦ Popularei Actrițe NINETTA GUSTI, intruchipare a ingenuității și umorului natural, lipsit de ostentație, care timp de peste patru decenii a încântat spectatorii în spectacolele jucate la Teatrul din Sărindar „Maria Filotti”, la „Compania Iancovescu - Sică Alexandrescu”, la Teatrul Comedia, la Alhambra, la Teatrul Municipal devenit „Lucia Sturdza Bulandra”, la Teatrul de Comedie înființat în 1961, la Teatrul Armatei devenit „Nottara”, trecând cu dezinvoltură de la ingenua Elevă Zamfirescu din *Steaua fără nume* de Mihail Sebastian, lansată în 1944 sub un nume de împrumut, la vajnica *Aneta Duduleanu* din *Gaițele*, de la *Domnișoara de ciocolată* la *Nepoata din America* sau la *Audrey* din *Cum vă place* de Shakespeare, de la drama lui G.B. Shaw *Casa inimilor sfărâmate* la *Căsătoria* de Gogol sau *Mandragola* de Macchiavelli, retrăgindu-se prematur de pe scenă spre regretul numeroșilor spectatori care au admirat-o și îndrăgit-o, cu prilejul aniversării a 85 ani, la 26 noiembrie 1997, Uniunea Teatrală din România - UNITER, îi urează sănătate și zile senine, pentru a se bucura în tihnă de amintirea marilor succese înscrise în istoria teatrului românesc și în memoria publicului.

La Mulți Ani, dragă Ninetta Gusti!

UNITER

♦ Luni 24 noiembrie a avut loc la Uniunea Scriitorilor lansarea romanului *Lada de campanie* de Aurel Mihale apărut la Editura Albatros și totodată sărbătorirea celor 75 de ani împliniți de autor. Au vorbit cu acest prilej scriitorii: Eugen Uricaru, Fanuș Neagu, Romul Munteanu, Haralamb Zincă. La sfârșitul manifestării a luat cuvântul Aurel Mihale.

♦ Marți 25 noiembrie au fost sărbătoriți scriitorii Barbu Cioculescu (70), Mircea Malița (70), Dumitru Hâncu (75) și Petru Vintilă (75). Cornel Regman, Radu Lupan, Alexandru George și Eugen Uricaru au evocat personalitatea și opera celor aniversați. În final, au vorbit sărbătorii.

Barbu Cioculescu

Mircea Malița

Dumitru Hâncu

Petru Vintilă

Pierre de Boisdeffre la București

Miercuri, 26 noiembrie, la Uniunea Scriitorilor a conferențiat cunoscutul scriitor francez Pierre de Boisdeffre despre *Scriitori francezi de origine română*. După conferință Pierre de Boisdeffre a răspuns întrebărilor puse de participanți. Cu o zi înainte a fost lansat la sediul Asociației de Drept Internațional volumul scriitorului francez *Și totuși... De Gaule*, apărut la editura Grammar în traducerea Sandei Răpeanu. Pierre de Boisdeffre a participat tot miercuri la prezentarea cărții sale în cadrul Tîrgului de carte „Gaudeamus”.

Pictură la Institutul Francez

Prin bunăvoința și sprijinul d-lui director Gilles Marek, Institutul Francez din București găzduiește în aceste zile expoziția pictoritei Paroui Tepelikian. Artista s-a născut în Egipt, a copilărit în România, a trăit în Armenia, iar, începând din 1994, s-a instalat în România.

Este cea de-a treia expoziție a acestei pictorite la București. Ca și în cele precedente, actuala expoziție (cu peste 40 de lucrări) este o îmbinare a trei cicluri principale - portrete sau compoziții de grup, peisaje și naturi statice. Așa după cum sublinia în cuvântul său inaugural criticul de artă Mircea Deac, „lumina, culoarea, sobrietatea, gravitatea sunt elementele esențiale ale artistei.”

Portretele sale, ca niște efigii seducătoare, constituie o întâlnire cu diverse personalități bucureștene (baritonul Nicolae Herlea, pianistul Valentin Gheorghiu, regretatul publicist Arșavir Acterian, avocata Paula Iacob), dar și cu mulți anonimi. Artista vibrează profund în fața naturii, transpunând senzațiile sale în imagini de o deosebită sensibilitate, punând accentul pe atmosfera din peisaje. Cel mai mult impresionează naturile statice ale artistei, ele degajând un anume parfum al istoriei. Paroui Tepelikian are un temperament cald, creând cu pasiune și emoție adevărate poeme pictate care produc o veritabilă desfătare pentru cei ce le privesc. (M.K.)

CALENDAR

29.XI.1852 - a murit Nicolae Bălcescu (n. 1819)
29.XI.1880 - s-a născut N.D. Cocea (m. 1949)
29.XI.1966 - a murit Simion Stolicu (n. 1905)
29.XI.1985 - a murit Horia Robeanu (n. 1904)
30.XI.1874 - s-a născut Paul Zarifopol (m. 1934)
30.XI.1930 - s-a născut Andrei Bantaș (m. 1997)
30.XI.1932 - s-a născut Gálfalvy Zolt
30.XI.1934 - a murit Cincinat Pavelescu (n. 1872)
30.XI.1943 - s-a născut Paul Eugen Banciu
30.XI.1945 - a murit Ion Missir (n. 1890)
30.XI.1985 - a murit Lia Dracopol-Fudulu (n. 1906)
XII.1691 - a murit Miron Costin (n. 1633)

1.XII.1882 - s-a născut Ecaterina Pitiș (m. 1963)
1.XII.1892 - s-a născut Cezar Petrescu (m. 1961)
1.XII.1911 - s-a născut Ieronim Șerbu (m. 1972)
1.XII.1914 - s-a născut Ștefan I. Crudu (m. 1984)
1.XII.1918 - s-a născut Ludmila Ghițescu (m. 1991)
1.XII.1928 - s-a născut Nicolae Pop
1.XII.1934 - s-a născut Florența Albu
1.XII.1934 - s-a născut Platon Pardău
1.XII.1934 - s-a născut Ștefan Radof
1.XII.1942 - s-a născut Ion Șeitan
1.XII.1989 - a murit Ion Roman (n. 1917)
2.XII.1890 - s-a născut Molter Károly (m. 1981)
2.XII.1901 - a apărut primul

număr al revistei „Sămănătorul”
2.XII.1908 - s-a născut N. Vasilescu-Capsali (m. 1984)
2.XII.1912 - s-a născut Gheorghe Chivu (m. 1986)
2.XII.1935 - s-a născut Nicolae Labiș (m. 1956)
3.XII.1929 - s-a născut Dumitru Alexandru (m. 1991)
3.XII.1948 - s-a născut Mara Nicoară
3.XII.1950 - s-a născut Ion Anton
3.XII.1976 - a murit Constantin Goran (n. 1902)
3.XII.1991 - a murit Petre Țuțea (n. 1902)
4.XII.1883 - s-a născut Nicolae Cartoian (m. 1944)
4.XII.1883 - s-a născut Tompa László (m. 1964)
4.XII.1883 - s-a născut Vasile Uscătescu (m. 1961)
4.XII.1910 - s-a născut George Togan

DASCĂLII DĂSCĂLIȚI

REVISTA
REVISTELOR
INTERBELICE

de
Ioana
Pârvulescu

Lanțul slăbiciunilor

„Nu e loază, Costică; e un băiat dintr-o familie dintre cele mai bune: mi-e rudă.”

LANȚUL slăbiciunilor didactice din vremea lui Caragiale era unul individual și care putea fi întrerupt de orice profesor inflexibil. Între cele două războaie slăbiciunile pedagogice se instituționalizează. Slăbiciunea pornește din birourile Ministerului Instrucțiunii, de unde se transmite în facultăți, școli secundare și primare, de unde se transmite, dăscălește, ultimei verigi a lanțului, adică școlarilor. Preocuparea pentru învățământ este de aceea frecventă în presa vremii, iar instituția ministerială pe de o parte și dascălii pe de alta sunt dăscăliți pe toate tonurile și cu toate ocaziile. Îndeobște - pe bună dreptate. *Viața Românească* are o dată la câteva numere o rubrică intitulată *Cronica pedagogică* unde se discută de către specialiști nu numai situația învățământului românesc, ci și experiența europeană la zi.

Între miniștrii care au încercat să identifice slăbiciunile sistemului „instrucțiunii” și să le elimine este Prof. Dimitrie Gusti. În toamna anului 1934, în vitrina librărilor bucureștene apare un volum de proporții respectabile (peste 1500 de pagini) intitulat *Un an de activitate la Ministerul Instrucțiunii, Cultelor și Artelor: 1932-1933*, datorat lui Gusti, dar adunând păreri diferite, contribuții ale unor persoane cu experiență didactică care doreau, ca și ministrul, o schimbare temeinică gândită. Volumul este recenzat prompt de Stanciu Stoian în *Viața Românească* (sept. 1934) care găsește în el: „aproape tot ce interesează mai viu școala și cultura românească de azi”. Mai importantă este însă o idee care reiese din carte și anume „că activitatea ministerială din 1932-33 n-a fost dusă la împlinire, fără cîrmă, purtată pe valurile empirismului. La temelie s-a găsit o concepție încheată dintr-o robustă înțelegere a realității”, așadar adaptată timpului. O asemenea direcție fusese discutată în aceeași revistă cu un an înainte de Traian Herseni, în articolul *Pedagogie sociologică*. Sint pomeniți aici atât Stanciu Stoian, autor al unor lucrări de referință în domeniu, cit și Dimitrie Gusti și se pune problema unor (aparente) antinomii în pedagogia sociologică: socializarea/individualizarea învățământului, libertate/autoritate, viață socială/personalitate individuală etc.

Doar păreriile lui P. Nicanor & Co. (foarte probabil G. Călinescu) în materie de pedagogie școlară sînt, în *Viața Românească* (aprilie 1934, p. 40), empirice și net diferite ca ton și concluzii de cele sobre, ale specialiștilor: școala prezentului este una a violenței. P. Nicanor enumeră cazuri concrete: în strada General Anghelescu trei elevi de liceu, băieți de familie bună, care graseiază și se îmbracă elegant au comis o crimă înfiorătoare. Un alt elev din Iași a tras cu revolverul în directorul școlii și nu numai că a fost achitat de jurați dar a căpătat și renume de erou. În fine, „o elevă de clasa a cincea (a IX-a de azi, n.m.) naște în ora de latină, probabil sub presiunea emoției că va fi pusă să scandeze un vers din Horațiu. Este peste tot o lipsă de res-

pect și de bună-cuviință. Tineretea (...) nu mai are nici un respect de nimeni... poate cel mult de fundașul de la Juventus sau de Moți Spakov”. Autorul nu-i culpabilizează pe elevi, ci pe dascălii lor, care sînt singurii vinovați: „Pentru că profesorul cutare umblă toată ziua amenințînd cu împușcarea în dreapta și în stînga pentru ca să devie și el erou, pentru că profesorul cutare a lipsit de la catedră fiind implicat în complotul Garzii de fier, pentru că suplinitorul suplinitorului este tainuitor de ecrasită și granată”. Se dezvoltă un cult al violenței și al incapacității și, „ca mine, elevii de liceu vor declara pe studenți ramoliți, învechiți și vor lua ei frinele de conducere a spiritului opiniei publice...”

Bacalaureat

„Frate Popescule, ciudate sunt și programele și regulamentele școalelor noastre: prea se dă o importanță egală tuturor obiectelor de studiu și asta este dăunător mersului adică, vreau să zic, progresului...”

MIRON GRINDEA (ziaristul H. Burileanu) publică la 25 iulie 1928, în perioada examenelor, în *Bilete de papagal*, un *Memorator strategic pentru candidații la bacalaureat*. Din el se poate reconstitui imaginea urmașului bacalaureatului care-i teroriza pe părinții școlarilor din lumea lui Caragiale. Bacalaureatul interbelic se dădea cu asistență, cu multe și variate materii, dura ore în șir, era riguros, serios, dar și cu comisii plictisite, cu criteriul cantitativ pe primul plan, cu posibilitatea de a impresiona prin formule primite de-a gata, cu obstacole ideologice și cu profesori de română plini de prejudecăți. Iată câteva sfaturi pentru candidați:

„1. Nu disperați niciodată la prima cădere: bacalaureatul e asemenea gimnasticii și caligrafiei: se perfecționează prin exerciții.

4. Dacă sunteți rugați să citați un nume de mare poet român în viață, spuneți fără nici o grijă: Bolintineanu. Dacă citați pe Arghezi riscați să cădeți.

5. Dacă profesorul de română vă întreabă despre poezia populară, spuneți, neapărat, că poezia e oglinda sufletului.

7. Cînd nu știți ceva răspundeți ferm și net: D-le profesor, n-am insis-

tat asupra acestei chestiuni, nefiind prevăzută în program. În timpul parlamentării vi se va sufla din bănci.

8. Feriți-vă de a cita printre prozatorii români de azi pe F. Aderca. Nu știu cine l-a șoptit profesorilor că e ovrei.

10. Nu vă exprimați limpede și în puține cuvinte. Face impresie urită. Se va crede că nu știți nimic.

11. Dacă vi se pare c-ați deraiat la o materie n-o luați imediat în tragic, ca să nu deraiati și la celelalte.

12. Faceți deocamdată politică liberală - e cea mai indicată”.

Luînd în discuție idei și curente noi în psihologia școlară, Constantin Georgiade sugerează cîțiva ani mai tîrziu, în *Viața Românească* (mai '33) necesitatea unei „raționalizări a examenelor” și concursurilor, mai ales după studiile experimentale și anchetele făcute în toată lumea, care au dovedit „arbitrariul și nedreptățile de apreciere care se fac elevilor”. S-a constituit astfel o ramură a pedagogiei (docimologia) care propune soluții noi pentru examenele școlare. Autorul ia în discuție bacalaureatul și propune modificarea lui în sensul de a testa „nu atît valoarea memoriei verbale cit valoarea inteligenței, nu cunoștințele, ci deprinderile de gîndire și metodele de lucru a căror achiziție, indiscutabil, este superioară cantității suvenirurilor (sic) acumulate”. De altfel, sistematic, în preajma bacalaureatului gazetele găzduiesc păreri cit se poate de critice la adresa felului în care se desfășoară examenul și asupra subiectivității aprecierii. Dar, cu toate că legea învățămîntului s-a schimbat de mai multe ori între războaie și cu toate că vocile critice n-au încetat, bacalaureatul interbelic a rămas un examen în toată regula, față de care cel din perioada comunistă este ridicol.

Dascăl prost

„Ar fi o prostie din partea ta să faci exces de zel, cînd știi bine că, și fără să vrei tu, băiatul tot va trece. Pentru ce tu, un dăscălaș, numai ca să te faci grozav, să îndispui pe niște oameni cu atîta influență”.

PROFESORII de literatură se simt obligați să ghideze și să verifice lecturile „particulare” ale elevilor. Rezultatele unui sondaj pe această temă în *Viața Româ-*

nească (*Lecturile particulare în licee*) ne dau o imagine hibridă în care cărțile recomandate și recomandabile în 1933 și mai ales cele „impuse de programă și cerute la bacalaureat” sînt la concurență cu cele alese de gustul elevilor. Dintre scriitorii români citiți de generația școlarilor interbelici fac parte: „Brătescu-Voinești, Eminescu, Oct. Goga” și „scriitorii moderni” presupuși a fi mai pe placul adolescenților: L. Rebreanu, I. Teodoreanu, M. Sadoveanu și C. Petrescu (probabil Camil, nu Cezar). Dintre cei străini „cele mai multe sufragii le-ntrunesc cărțile lui Dumas (tatăl și fiul); *Dama cu camelii* pare a mai pasiona încă și generația aceasta, apoi Hugo, Dostoevski; Schopenhauer alături de Dekobra, Shakespeare în tovărășia lui Remarque, Racine, Homer, Proust, Maupassant, Gorki, Flaubert; Faust al lui Goethe alături de romanele lui Edgar Wallace”. (Ar merita făcută o comparație cu listele elevilor de azi). Cit despre revistele literare, „sunt uimitor de puțini aceia cari le citesc”. *Adevărul literar* e citit de cei mai mulți, adică 5 din clasa a V-a (a IX-a), 7 dintr-a VI-a și 4 dintr-a VII-a. Cite un singur elev din liceu citea reviste muzicale, ori *Science et voyage*, *Je sais tout*, *La science et la vie*, *România literară*, *Gîndirea*. *Viața Românească* are de trei ori mai mulți cititori, adică 3. Autorul sondajului (reprodus de V.R. fără alte amănunte) remarcă prețurile mari ale cărților față de posibilitățile elevilor. Se pare că și cursurile de care aveau nevoie studenții puneau probleme financiare. În *Bilete...* se fac *Socoteli didactice* pentru studenții la Drept. Însumînd valoarea cursurilor rezultă că studentul avea nevoie de 3.575 de lei (sumă considerabilă pe-atunci) numai pentru acestea, de unde comentariul lui Coco: „La Facultatea juridică, pe spinarea studenților se face o foarte bună negustorie. Dl. Prof. N. Em. Antonescu, cu o precocitate care dă de gîndit, a scos pînă acum trei volume, și studentul e obligat să le cumpere pe toate. Cursul din acest an l-a tipărit imediat și se vinde cu 200 de lei. Filosofie de 2 lei fila”.

Supărat pe profesorii universitari, Arghezi îi atacă și în articolul *Coco la Universitate* (22 aprilie 1928): „De fapt, profesorii sînt și foarte ocupați ca să mai aibă timp să se îndeletnicească din cînd în cînd, ca o favoare, și cu obiectul suplimentar al activității lor, o catedră sau un rectorat”. În seria a doua a *Biletelor...* Arghezi pune punctul pe i: „Am și eu, ca d-ta, ca d-sa, ca ăsta, ca ăla, niște copii. Recunosc că e și vina mea și că e nițel vinovată și nevasta: căsătoria în fond nu e decît o complicitate - dar e vinovat și primarul și popa și destul de vinovată e și Sf. Scriptură care zice că *nu e bine să fie omul singur* sau cum spunea biata bunică, flăcău. E adevărat că pe vremea ei oamenii aveau timp să facă și așa-ziși copii. Au trecut acele patriarhale vremuri: nu mai facem copii, facem școlari”. De aici interesul constant al părinților pentru școală. Numai cei care lucrează la Ministerul Instrucțiunii fac, probabil, copii, nu școlari.

Paul Daian

Al șaselea cîntec

Și lumina și opusul ei
ar putea fi aproape de aceste mîini
cînd grăbite cînd inerte.
Înaltul cerului se tulbură
de atîtea cuvinte nimicitoare
viața însăși îți întinde pielea
pînă la limita ruperii.
Îngrijitorul icoanei sau...
hotărîrea a fost luată

Al șaptelea cîntec

Sînt un bărbat elegant bătrîn
și port pălărie neagră
cînt la trompetă și îmi tot amîn moartea
cu prefăcută neștiință.
femeile adevărate cînta blues-uri
blues-ul este noblețea ultimă
a bolii.

Al optulea cîntec

Ar trebui să tai cu fața mea
orice legătură cu viața
să mă tîrăsc prin noroi
și să cînt slavă fumului de opiu
să mă înfometez și să scriu
cu fierul roșu
direct pe creier
psihoză hingheră.

Al nouălea cîntec

Cuvintele umplute cu hîrtie
se rotesc în fața feței mele
este vremea unui timp tocit
care împrășcă sînge pe sticlutele
brune ca niște pui de găină
fără puful galben
dar puternici îngrozitor
de puternici.

Al zecelea cîntec

Mergi în urma mea
cu buzunarele doldora de tablete
albe și pufoase și-mi ceri
să privesc numai înainte
umbra mea este caldă
treniul impecabil.

Primul cîntec

Vine la suprafață imaginea ta
pentru care am privit totul
pînă la incandescență.
cîntecul cald al metalului roșu

nu știu dacă mă crezi dar
acest început este ca o
cămașă curată. și astăzi.

Al doilea cîntec

stau și privesc ca un poet bătrîn
iarba și pomii îmbălsămați
după o viață petrecută între
nisip apă sărată și stele
mai tari decît moralitatea
care a înlocuit știm noi ce.
acum este frig și este noapte
și face implozie o mare negare.

Al treilea cîntec

Dacă este blues este bine
iar dacă armatorii vor înțelege
va fi și mai bine.
trece încet pe alee cu pași
șovăielnici suferința înaintată
a celui pentru care începutul
nu mai există.

Al patrulea cîntec

Mă fascinează atenția fetelor
care privesc vitrinele elegante
și mă întreb pînă unde
înțelegerea mea are viitor.
plouă și bate ușor vîntul
în această toamnă ca într-un sfîrșit
ce-ți deschide pieptul
acoperit de apă și cuvinte.

Al cincilea cîntec

Cineva îmi zîmbește
din apa verde a poeziei
cineva cu un ștreang în jurul
gîtului stors de aer.
însă ratarea (ca un cocoș) verde
te va aștepta să-ți spună
bună dimineața.

**CERȘETORUL
DE CAFEA**

de Emil
Brumar

Sonetul scris pe-o portocală Pentr-o rostogolire ideală

Fluturii bat cu-aripa groasă-n geam
Ca să-i primim la marele bairam,
De-aceea zic să fim voioși și darnici.
Ne vor sluji cu sîrg drept fini paharnici,
Făcînd în aerul perlat să zboare
Cînd aurii, cînd sîngerii pahare.
Și-n urmă, beți și noi și dîșii beți,
Îi vom zvîrli afară cu lopeți
De pe podelele ce-or să se spele
Cu albele și caldele dantele
Ce ți-au ascuns geloase-o noapte trupul
Și-acum le lepezi fără nici un scrupul
Spre a pleca, eu îmbrăcat, tu goală,
Într-o călătorie-originală...

Al unsprezecelea cîntec

Pînă la sfîrșitul anului
mai sunt puține zile
și atunci cum să nu îmi treacă prin minte
că unele zile vor fi frumoase
curate limpezi și cărnose
ca sinuciderea în centrul nopții
și al orașului am văzut o mierlă
ciugulind semințe negre.
chiar am văzut-o.

Al doisprezecelea cîntec

Acel om pentru care mi-aș fi
dat viața a fost găsit mort
în casa lui amenințător de mare.
casa este singură pe lume.
și eu pentru cine voi mai cînta
la trompetă
pentru cine voi mai purta
patru pălării puse una
peste alta.
cum... pentru cine....?

Al treisprezecelea cîntec

Aș vrea să cer ajutorul cuiva
aș vrea să fiu iubit dar acest
vesmînt este temeinic numai așa.
ochii se închid mîna încetează
să mai scrie.
ticăloșia ca lepra înflorește
pe fața albă ca varul.
puțin probabil ca prietenii mei
să fie atenți căci
atenția este o rupere
ce-ți atacă mîinile. și această
boală este sfîntă.

Al patrusprezecelea cîntec

Îți amintești cum noi doi
am trecut pe acolo
acum sîntem singuri și nimic
nu ne poate opri să nu ne aducem aminte
că pe acolo au trecut
cei mai mari călători ai lumii.
sînt atît de puțin rezistent
încît toți ceilalți rîd
și rîsul lor mă slăbește
și mai tare. și viața.

Din volumul „Cîntece seriale“

**CRONICA
EDIȚIILOR**

de
Z. Ornea

Martiriul lui Inochentie Micu-Klein

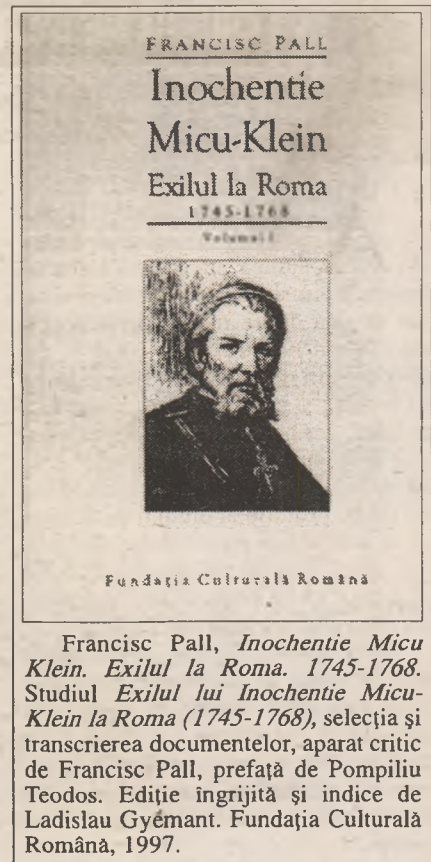
AM MAI scris în 1992 despre personalitatea lui Inochentie Micu-Klein. Revin acum pentru că a apărut, la Fundația Culturală Română, o extraordinară ediție despre segmentul, probabil, cel mai important din opera strălucitului episcop greco-catolic. E vorba de cartea prof. Francisc Pall (1911-1992), apărută fragmentar în Germania și editată acum, pentru prima oară integral, sub competența îngrijirii a d-lui Ladislau Gyémant. Cartea (ediția) prof. Francisc Pall, elaborată în 1979 (cînd, plecat în Germania, nu și-a mai putut vedea publicat în țară rodul ostenețelor sale cărturărești) are trei impresionante volume. Un volum conține un amplu studiu despre zbatările episcopului, celelalte două cuprinzînd exclusiv documente (memorii, suplicii, scrisori) redactate de înaltul prelat în timpul exilului său silit la Roma din perioada - lungă, dintre anii 1745-1768. Și, să adaug, toate documentele sunt scrise în limba latină. Au mai cercetat viața și activitatea lui Inochentie Micu-Klein, înainte, Augustin Bunea și Zenovie Păclișanu. Dar ceea ce a realizat Francisc Pall, strălucit medievist, e pur și simplu extraordinar, greu, dacă nu imposibil, de depășit. Aceasta, sint încredințat, e cartea de referință despre nefericitul, bătaiosul episcop, efectiv un martir al apărării cauzei românilor ardeleni.

Cum se știe, uniția a fost stimulată, la sfîrșitul secolului XVII, de Curtea Vieneză pentru a fortifica, în Transilvania, catolicismul, într-o provincie unde puternice erau bisericile reformată, unitariană, evanghelică. Îmbrățișînd catolicismul, cu știutele delimitări, românii ardeleni puteau echilibra raporturile dintre cele patru biserici. Cea mai mare parte a clerului și mireni acceptă uniția între anii 1697-1700. Împăratul Leopold al Austriei emite, în 1699 și 1701, două diplome care asigurau egalitate de tratament populației românești. Asta pentru că, se știe, aici, în Transilvania, numai trei națiuni (ungurii, secuții și sașii) erau recunoscute în stat și reprezentate în dieta transilvană. Românii, deși majoritari în principat, nu aveau parte de acest drept, considerați fiind în afara națiunilor politice. Mai ales cea de a doua diplomă leopoldină (1701) promitea „episcopului, popilor și națiunii valahe” drepturi. Dar cele trei națiuni politice refuzau noua stare de drept, ignorînd-o și respingînd-o. Tensiunile erau încordate și se înregistrează acte ale românilor de renunțare la uniție, în semn de protest. Pe acest fond tensionat apare în scenă Inochentie Micu-Klein. Născut țaran în 1701, fusese călugăr unit, e îndreptat spre școli. După liceul confesional, urmează facultatea de filosofie la Cluj, apoi cea de teologie la Trnovo (o parte din ruteni, se știe, aderaseră, încă înaintea românilor, la uniția cu catolicismul). În 1727, încă student teolog în anul al treilea, e ales episcop unit al Transilvaniei, acceptat de cancelaria papală din Roma, și urcat în scaun în 1732. Avea cumva deasupra sa un teolog de rit latin, din ordinul iezuiților, care îl cam stînjenea, socotind că această tutelă e jignitoare și nelalocul ei. Mai grav era faptul că a doua diplomă leopoldină rămînea neaplicată, românii continuînd să nu fie acceptați ca națiune politică, alături de celelalte trei recunoscute. Inochentie, fire dîră și impulsivă, pornește bătaia pentru drepturile politice ale românilor săi, deși el fusese făcut baron și, apoi,

membru al dietei transilvane. În joc era însă obținerea egalității în tratament politic a turmei pe care o păstora. Începe, în consecință, să asalteze efectiv Curtea Vieneză, unde domnea acum Carol al VI-lea, cu memorii și plîngerii, cerînd dreptate. Pentru că, stăruia el, a doua diplomă leopoldină nu se referea numai la episcop și cler ci și la „națiunea valahă”, ceea ce însemna că valahilor li se recunoscuse dreptul de a fi, și ei, națiune politică, asemenea celorlalte trei. Întreprinde, în acest înalt scop, călătorii la Viena, cerînd egalitate de tratament pentru românii subjugăți și umiliți, solicitînd pentru ei dreptul de a accede la funcții publice în principat. A cerut să fie numit, el, membru - ca episcop și baron - în guvernul transilvan pentru ca, de aici, să poată apăra mai bine revendicările românilor. Nu i s-a acceptat. Iscusit, ocolea, cu sistemă, și guvernul transilvan și Cancelaria Aulică Transilvăneană, cu sediul la Viena, adresîndu-se, direct, Curții imperiale. Ceea ce stîrnea iritarea celor două instituții care ele se considerau deliberative pentru problemele transilvane. S-a adresat și Cancelariei papale, arătînd că nerespectarea diplomelor leopoldine primejduiește însuși actul uniției. Nu obținea ascultare și înțelegere. Ba chiar în 1744 Dieta transilvană respinge de plano „pretențiile” episcopului, neacceptînd - decît pentru episcop și clerul unit nobiliar - dreptul de a accede la prerogativele națiunilor politice dar nu și românilor de rînd („plebei și la fiii de preoți de origine plebea”). Episcopul își continua ostilitățile, utilizînd și bune argumente juridice și altele care demonstau, pe criterii etnogenetice, că românii sînt urmașii direcți ai romanilor și, deci, au dreptul, ba mai abilit decît celelalte naționalități, la calitatea de națiune politică. Între timp, pe tronul imperiului ajunge regină, apoi și împărăteasă, Maria Tereza care, în august 1744, recunoaște decizia Dietei transilvane, spre amărăciunea episcopului (care își avea, deocamdată, reședința la Făgăraș, mutată, apoi, la Blaj, Inochentie fiind ctitorul „micii Rome”) și a turmei sale. Și tot în același an 1744, un călugăr sîrb, Visarion Sarai, incită, printre românii uniți, la o largă mișcare populară împotriva Unirii, determinînd pe unii să se reîntoarcă la ortodoxie. Inochentie s-a străduit să potolească răzvrătirea cu mijloace pașnice dar s-a și gîndit că ea ar putea servi ca argument pentru înaltele cancelării în vederea luptei în care se afla angajat. Dar acest incident va fi curînd folosit împotriva lui Inochentie de comandantul imperial al trupelor din Transilvania și de teologul ieziut care îi supraveghea acțiunile. Alertată, Maria Tereza îl somează pe Inochentie să se înfățișeze la Viena, el fiind considerat vinovat - prin pîri mesteșugite ale adversarilor săi - de starea de neliniște din princi-

pat. Înainte de a pleca la Viena, convoacă, la Blaj, un sinod, la care s-au dezbătut pe lîngă chestiuni ecleziastice și altele politice, sinodul - la care au participat și mireni, devenind un fel de reprezentanță națională.

IN septembrie 1744 episcopul ajunge la Viena, unde - firește - adresează Mariei Tereza un nou memoriu în care protestează împotriva dispozițiilor ei de a recunoaște deciziile Dietei transilvane, arătînd, curajos, primejdia acestui act pentru uniție și nedreptatea făcută românilor. Dar, ajuns în capitala Austriei, se trezește chemat în fața unei Comisii de anchetă, care îl supune unui adevărat interogatoriu menit să-l declare vinovat și, finalmente, să i se obțină demisia din înalta funcțiune. Brav, episcopul intrerupe ancheta și pleacă, intempestiv, la Roma pentru a obține dreptatea din partea autorității papale. De la Roma îi scrie reginei pentru a o îmbuna, în 1745 îi scrie o a doua scrisoare. Corespondează și cu nunțul apostolic din Viena care e, și el, nemulțumit de plecarea intempestivă din Viena, tocmai cînd era anchetat. O înaltă comisie aulică discută diferențul, cu concluzii defavorabile episcopului iar autoritățile transilvane cereau Vienei și Romei ca Micu să fie ținut acolo, chiar dacă s-ar înapoia de la Roma în capitala imperiului. Lui Micu i se isprăviseră banii, cerînd Blajului să-i trimită alții. Neobosit, în 1745 scrie papei, de la care spera dreptate și înțelegere. Memoriul i se înapoiază, fără răspuns. Revine, cu un nou memoriu, patetic. Cancelaria pontifului ajunge la opinia să i se ceară reginei reîntoarcerea lui Micu la postul de înalt prelat. Apoi însă conchide contrariul pentru că se știa că regina nu-l agrează pe episcop, socotit un factor de turbulență politică. I se comunică lui Micu această din urmă decizie și episcopul se supune. Dar în 1746, prin interpus, Micu cere suveranei să-i îngăduie reîntoarcerea în țară. E refuzat. Ca și cum nu s-ar fi întîmplat nimic, Micu cere suveranei, printr-un memoriu, reabilitarea. Infatigabil, trimite numeroase alte memorii unor înalte fețe ecleziastice, domnești, ministeriale. I se răspunde, în sfîrșit, să revină la Viena pentru a se continua ancheta (judecata), după care se vor adopta deciziile ce se vor impune. Dar papa îl înștiințase, cu multe luni înainte, că, dacă se duce la Viena, va fi arestat. Prevenit, nu dă curs chemării Vienei, rămînînd la Roma. Se părea că ar renunța, astfel, la episcopie, dacă i se oferă o pensie care să-i asigure un trai decent. Brusc însă, indignarea sa urcă cu o octavă mai sus, se comportă ca un episcop în funcțiune, și cere, în scris, expulzarea teologului din Transilvania, inamicul său, ceea ce îi va înrăutăți situația față de cancelariile papale. Dar vicarul diecezei transilvane, Petru Aaron, nu

execută dispoziția episcopului, înștiințînd și pe papă. Atunci Micu revine cu un amplu memoriu (considerat „un mic tratat”) către Sinod, evitîndu-l pe Aaron, pe care - ca pedeapsă - îl suspendă din funcție. Asta irită și mai mult cancelariile vieneze și romane. I se propune episcopului să demisioneze, acceptînd o pensie. Refuză și, decis, îl excomunică pe Aaron, care, între timp, va deveni vicar general numit de papă. Clerul unit transilvan se solidarizează cu episcopul, acceptînd suspendarea și excomunicarea lui Aaron. Gestul e considerat, la Viena și la Roma, ca o răzmeriță, pornindu-se noi presiuni asupra episcopului pentru a demisiona. În 1748 e silit să anuleze caterisirea lui Aaron care, de fapt, ținea locul episcopului. Trăia la Roma într-o sărăcie lucie, fiind obligat, pentru procurarea celor cuvenite traiului, să vîndă din haine. Știa că nu i se poate intenta un proces canonic pentru a-l demite din funcție pentru bunul motiv că nu existau suficiente motive. În consecință, se depuneau, pe lîngă el, demersuri să demisioneze în schimbul unei pensii. Iar Inochentie, bun diplomat, tîrăgăna tratativele. Sărac și bolnav, agasat, în 1751 acceptă să demisioneze. Iar promisa pensie, din veniturile fostei sale dieceze, venea, din rațiuni birocratice, greu sau nu venea deloc. Obosit, cerea, acum, voie să se întoarcă în țară, trăind, acolo, ca un simplu călugăr. Evident, i s-a refuzat și această doleanță. Un licăr de nădejde apare în februarie 1764, cînd vicarul general Aaron moare. Inochentie speră, acum, că, după atîta vreme de la declanșarea evenimentelor din 1744, i se va îngădui revenirea în scaunul episcopal. Dar Maria Tereza se opune cu înverșunare iar noul papă, solicitat, capătă din partea cancelariilor sale un referat negativ pe temeiul dosarului mai vechi despre comportarea fostului episcop. Încît, deși clerul unit transilvan îl alesese pe Micu episcop la două decenii după exilul silit, decizia de reinvestitură nu vine. Un an mai tîrziu, în 1768 Inochentie moare la Roma după un exil silit de 23 de ani. Cumplit destin, echivalent cu o efectivă tragedie de care a avut parte un neînfocat luptător. Dacă ipoteza lui Francisc Pall privind data nașterii lui Inochentie se verifică, atunci episcopul a murit la 68 de ani, altfel izbăvirea i-a venit abia la 76 de ani.

Cartea, ca și îngrijirea ediției, sînt acte de mare cultură și de înaltă cărturărie care, niciodată, nu vor putea fi laudate îndeajuns. Să adaug că ținuta grafică a cărții, excepțională, face casă bună cu structura ediției.

Cărți primite la redacție

- ◆ Paul Tumanian, *Urma scapă turma*, roman, București, Ed. Ararat, 1997. 312 pag., preț neprecizat.
- ◆ Radu Țuculescu, *Uscătoria de partid*, proză scurtă, cu o prefață de Petru Poantă și o postfață de Monica Spiridon, Oradea, Ed. Cogito, 1997. 132 pag., 18.000 lei.
- ◆ Viorica Huber, *Basme țigănești*, București, Ed. Universal Dalsi, 1997. 224 pag., 13.000 lei.
- ◆ *Balada lui Daniel Bănulescu* (culeasă și prelucrată de el însuși), Asociația Scriitorilor din București și Ed. Cartea Românească, 1997 (poeme). 48 pag., preț neprecizat.
- ◆ Isabela Vasiliu-Scraba, *Filosofie acroamatică la Platon*, Slobozia, Ed. Star Tipp, 1997. 132 pag., preț neprecizat.

În așteptarea unui nou guvern

ACUM, când toată lumea pare dezamăgită de toată lumea, un articol omagial (intitlat pur și simplu *Băsescu* și semnat de una dintre marile personalități ale culturii noastre) ar fi putut să fie de-a dreptul reconfortant. Dar, în pofda luminii și a generozității din care a emanat, acest omagiu neașteptat conține și o idee înspăimântătoare. Aceea că, dacă dl Traian Băsescu (considerat un fel de prototip al omului de acțiune și de echipă) ar putea să fie multiplicat, am obține un guvern în care totul ar merge ca pe roate. (Dar... cel puțin deocamdată, nu se poate!)

Asta ne mai lipsea, m-am gândit fără să vreau. Să umplem Palatul Victoria cu câteva duzini de capete ale dumnealui, pieptănate cu aceeași grijă de a ascunde pe cât posibil ce e de ascuns, și din fiecare exemplar să apară pe lume cite o taxă care poartă același nume.

Faptul că visul neîmplinit al Reformei, pe măsură ce trece timpul, se poate transforma într-un adevărat coșmar și că-n acesta transpare uneori nostalgia după Reforma Guvernului Roman, a cărei decolare a fost întreruptă în mod brutal, nu e de mirare. Dar, Slavă Domnului, Traian Băsescu nu este singurul supraviețuitor al acestei catastrofe naționale. Mai poți să găsești pe ici pe colo și cite un Severin, ori un Chițac, ori un Victor Athanasie Stănculescu. Și nu sînt nici ei niște bieți contemplativi care-și pierd vremea în discuții sterile. Ca să nu mai spun că nici contemplativii nu sînt chiar toți niște papă-lapte care ar fi capabili numai de vorbe, nu și de fapte. (Știu eu vreo cițiva...) Dar, fiindcă există la ordinea zilei alte chestiuni arzătoare, îi voi lăsa pe data viitoare. Acum mă preocupă acel om de acțiune despre care distinsul său admirator afirmă, pe bună dreptate, că face mai mult decît spune. Numai că, ultima

oară, așa cum ar zice Goma, nu a făcut chiar o facere, ci doar o constatare. Aceea că drama esențială a post-tranziției noastre ar fi că nu avem și noi o aeronavă prezidențială. E adevărat că ideea plutea în aer de multă vreme, dar nu oricine era în stare s-o prindă din zbor și s-o facă astfel să ajungă pe buzele tuturor. Drept vorbind, nici unui om atât de eficace cum este dl Băsescu nu i-ar fi fost prea ușor. Noroc cu decolarea aceea ratată către Hanoi (unde era ațută nevoie de noi). Totuși, dacă ar fi să stăm strîmb și să judecăm drept, ar trebui să recunoaștem cu toții curajul d-lui ministru al Transporturilor de a-și învinge *complexul Odiosului*, care a dominat întreaga noastră societate, pentru a putea constata (cu glas tare) această necesitate. Fiindcă risca să-și ridice în cap nu doar opoziția asta de trei parale, ci și toți săracii. Dar nu era el omul care să stea s-aștepte pînă cînd trece baba cu colacii.

Numai că, din păcate, ca și colegul său de guverne de la Externe, a avut și ideea nefastă de a provoca presa, care oricum nu-l prea simpatiza, afirmînd că ziariștii ar trebui să mai călătorească și pe cont propriu; că bagajele lor au dezechilibrat avionul și ar fi fost normal ca ele să fie descărcate pe aeroport, nu cele cinci tone de combustibil. Or, asta nu i se poate ierta. Cu atît mai mult cu cît, după cum am putut afla (de la *Mafalda*) în realitate nu ar fi existat nici un dezechilibru. Tot de acolo am mai aflat că flota lui Ceaușescu era deosebit de performantă dar... nu mai este. Ca și flota, ea a fost dată rapid la reformă. Dar, vom face pe dracul în patru și o vom re-forma. Pentru că, o singură navă nu va putea să facă față la toate turneele care ar putea să fie imaginate, avînd în vedere că, așa cum ar fi spus bravii înaintași ai înaintașului lui Emil (al nostru), *Mai-e-state!*

Pe de altă parte, un președinte atît

de pătruns de misiunea sa nu călătorește doar în afară, ci și prin țară. Și n-o să meargă ca un amărit de pensionar, cu personalul (clasa a II-a), unde nu mai sînt nici becuri, nici uși la toalete, necum alte lucruri, de care ar avea nevoie un președinte ca să-și poată exercita prerogativele constituționale. Ca urmare, eu cred că nu are nevoie doar de un avion, ci și de un tren personal. Dar, ajungînd la acest cuvînt, fără să vreau îmi revine din nou în minte trenul *Odiosului* și al *Sinistrei* care ne-a fost arătat de Televiziunea noastră Liberă la cîteva zile după Procesul de la Tîrgoviște. Nu am o memorie vizuală prea bună și n-aș putea să-l descriu. Știu însă că m-a frapat faptul că tot ce vedeam în el strălucea de parcă n-ar fi fost atîns nicio dată de nimeni. Iar strălucirea aceea rece, și faptul că trenul era tras pe linie moartă îmi dădeau sentimentul că m-aș afla într-un vis. M-am trezit abia la finalul reportajului cînd, lingă locomotiva aceea care părea gata să plece și ea spre lumea cealaltă, a apărut, în sfîrșit, un om. Aflînd că este mecanicul care a condus-o mă gîndeam că trebuie să fi fost priceput în această meserie, fiindcă altfel nu i-ar fi dat ei pe mină viețile lor și o astfel de bijuterie, dar mă-ntrebam și ce grad o fi avut. Așa că nu mai știu decît că, în final, reporterul l-a întrebat: *și, acum, ce credeți Dumneavoastră că trebuie să se-ntîmple cu acest tren*. Iar el a răspuns cu seninătate: *păi eu cred că ar trebui să fie luat și să fie dat noilor conducători ai țării*, prefigurînd astfel tot ce a urmat. Acum mă gîndesc dacă sfatul lui (înțeles la propriu), a fost urmat întocmai, ori trenul acela a fost dat și el la reformă și va trebui să cumpărăm altul, dacă tot dacă s-a ajuns la concluzia că el nu ar reprezenta un lux, așa cum am crezut noi la vremea aceea, ci o necesitate. Fiindcă este evident că Emil Constantinescu

este un om modest, care nu trăiește altfel decît noi. După cum ne mărturisea nu demult, din salariul său abia și-a permis să cumpere o acțiune care a costat 11.000 de lei. A vrut să ajute Bursa Română, care trebuie să fie sprijinită să nu cadă, întrucît ea reflectă starea economiei noastre, dar nu și-a permis să cheltuie mai mult. Cu aceeași convingere va sprijini în continuare și Guvernul Ciorbea, pentru că el reflectă starea Reformei noastre. Lucru perfect adevărat. Dar concluzia că el reprezintă și singura soluție e rezultatul unui sofism și nu poate fi acceptată. Măcar pentru că soluția unică reprezintă, prin ea însăși, un semn al sfîrșitului.

Cu acest gînd mă întorc la *omagii* de la care-am plecat, și la soluția propusă prin el.

După coșmarul creat prin ideea multiplicării lui, văzut într-un singur exemplar, noul om nou care a fost omagiat începe să și se pară mai agreabil. Dacă asta a fost intenția autorului, el și-a atins scopul. Fiindcă voi sfîrși prin a mă întreba: la urma urmei, de ce o echipă de Băsești, și nu Echipa Băsescu? Tot a declarat Petre Roman că e dispus să susțină un guvern minoritar și tot a protestat *o anumită parte a presei*. Măcar să aibă și ea pentru ce protesta cu adevărat. Altfel, riscăm să ne pierdem cu desăvîrșire încrederea și în cea de a patra putere și ne paște din nou o blazare soră cu moartea. Așa mai trecem peste cite o masă citînd ziarul, ori uitîndu-ne la televizor și cum necum ieșim și din iarna asta. Pentru că, în ciuda scepticismului celor care s-au înșelat încă o dată crezînd că ei au ales Soarele, el se află totuși pe cer (iar nu pre pămînt) și primăvara tot o să vină, mai devreme ori mai tîrziu. Vă spun eu, care nicidecum n-am fost atît de pesimist *ca anul acesta și anul trecut și de cînd mă știu*.

Filmul rulează non-stop

BIBLIOTECA „Lettre Internationale” (din care nu trebuie scăpat Mihail Bulgakov cu o nuvelă inedită în limba română - *Însemnări pe manșetă* -, dar nici Witold Gombrowicz cu *Geografie și istorie*; alături de ei mai sunt și alte texte aparținînd Hertei Müller, lui Cristian Teodorescu și lui André Makine - un fragment din deja celebrul *Testament francez*, între timp apărut la Ed. Univers), *Comentarii și scrisori* (în acest număr cu Olavo de Carvalho, Tom Engelhardt, Jorge Edwards, Alain Vuillemin, Victor Ernest Mașek și Hakim Bey) și *Correspondențe* (de la Adam Michnik, Mihail Riklin și Sergio Benvenuto) sunt rubricile permanente pe care ni le oferă fiecare număr din ediția română a *Lettre Internationale*. Nici cel din toamna 1997 (23) nu face excepție.

Pe lângă aceste grupaje „tradiționale” pe care cititorii consecvenți le așteaptă și le citesc cu plăcere, acest număr cuprinde o rubrică intitulată sugestiv *Terra nostra*, în care sunt grupate articole „la zi” (o altă „specialitate” a la *Lettre*...). Din Los Angeles (aeroport) pînă în Mali (cabine telefonice), din Germania confruntată cu spinoasa problemă a colaborărilor cu STASI, pînă la războiul din Bosnia și la frustrările cărora le-a dat naștere, din Cuba agoniei comunismului și pînă la de-

monstrațiile de stradă din capitala Serbiei, tabloul lumii contemporane se conturează în culori sumbre, indiferent că este vorba de colțuri uitate de lume sau de vîrfuri ale „victoriei capitalismului”. Suspiciune, idealuri spulberate, mici afaceri oneroase, minciună, politicieni corupți, iată cîteva dintre caracteristicile lumii la sfîrșitul celui de-al doilea mileniu. Autori din toate vînturile se adună să dea mărturie. Printre ei: Pico Iyer, Hans Magnus Enzensberger, Tatiana Tolstoi (*Cum o duc ei*, un text extraordinar de interesant pentru cititorul român), Vladimir Makanin, Timothy Garton Ash (cu inconfundabilul stil în care se amestecă umorul amar și seriozitatea analistului politic), Gabriela Adameșteanu și Lieve Joris.

Punctul central al acestui număr al *Lettre Internationale* este, fără îndoială, grupajul *Filmul rulează non-stop*. Sunt aici texte mai vechi sau mai noi despre „singura artă a secolului nostru”, cum numește un celebru autor arta cinematografică. „Cinematograful este nu numai o artă, ci el e chiar singura artă cu totul nouă apărută după multe veacuri pe planeta noastră. Și este singura artă în care noi, care aparținem acestei generații, avem o oarecare șansă de a excela cu adevărat. În pictură, în muzică și în arhitectură, nu ne putem compara cu marii maeștri

din trecut. În sculptură, abia dacă reușim să fim hazlii. În proză, ne lipsește nu numai stilul, ci ne lipsește și baza educațională și cunoștințele istorice, fără de care nu se poate avea nici măcar o vagă idee despre ceea ce este stilul. Romanele și piesele noastre de teatru sunt dibace, găunoase și atît de mecanice încît, peste cel mult cîncizeci de ani, ele vor fi produse de niște mașinării dotate cu butoane pe care va fi suficient să apeși. Nu avem o poezie populară de oarecare anvergură, nici poezie ermetică, nici rafinată, spiritualizată sau amară. Romanele noastre se reduc doar la niște opere de propagandă fără viitor atunci cînd vor să fie profunde, și la niște cărțuții soporifice, atunci cînd nu au nici măcar această pretenție. În schimb, noi dispunem, datorită cinematografului și prin cinematograf, de o artă care nu a dat încă pînă acum tot ce poate realmente reuși să dea.” (Raymond Chandler, *Noaptea premiilor Oscar la Hollywood*).

Alături de aceste rînduri mai degrabă pro domo am putea să așezăm și articolul lui André Malraux, *O schiță de psihologie a cinematografului*, mai ales că distanța temporală dintre ele nici nu este prea mare (textul lui Malraux e scris în 1939, iar cel al lui Chandler în 1948). De o altă factură sunt articolele lui Juan Goytisolo, *Cinema*, o evocare a cinematografeilor

din copilăria autorului și a filmelor care se difuzau în Maroc (o excelentă secvență de umor este descrierea acțiunii unui film indian foarte apreciat la Marrakech, într-un cinematograf de periferie), al lui Henry Michaux, *Fratele nostru Charlie*, un text scris în 1924 și al lui Amadou Hampâté Ba, *Alt mod de a privi un film*.

Interesante sunt și *Notele* lui Italo Calvino la cinematografia lui Fellini, precum și textele semnate de Radu Cosașu, Susan Sontag și Alex. Leo Șerban. Rubrica este fericit completată de dialogul Jean-Luc Godard - Pierre Assouline, dialog intitulat *Filmul și cărțile*.

George Șipoș

Gărgăuni euro-atlantici

Dorin
Tudoran

PUPAT TOȚI
PIAȚA
UNIVE' SITĂȚI

DUPĂ decembrie 1989, ciupercăriile și-au dat în petic. Producțiile lor săptămânale nu mai pot fi absorbite de piață, căci oferta a devansat cererea cam cu două decenii. Rafturile pieței politice pîrîie sub tone de liberali de toate înclinațiile, vagoane de țărâniști de toate rîturile, mii de containere conținînd social-democrați de unu, doi, trei sau mai mulți trandafiri. Nu mai găsești loc de parcaj din cauza trailerelor gemînd de naționaliști de granit, piepturi de alamă, voci de bronz. Fostele hoteluri ale partidului unic au fost luate cu asalt de troțkiști de orientare turistică, vechile sedii conspirative ale Securității colcăie de apostafi independenți, Banca Internațională a Religiiilor nu mai poate discerne între Coran și Ciolan iar desființatele servicii de cadre de pe lîngă defilările de 23 August și-au organizat S.R.L.-uri în așteptarea legii care le va da dreptul să aibă S.R.I.-uri.

Cum să mai înțeleagă românul această dinamică a societății în care i se spune că trăiește, cînd el simte că se sufocă? Și cum s-o dregă cel de n-a știut cum să ajungă parlamentar, șef de partid ori de parcelă politică, cel care a sărit dintr-o luntre țărânistă într-o brișcă liberală, apoi s-a repezit în avangarda integrărilor neuro-atlantice pentru a se trezi într-o dimineață de noiembrie în tancheta Opoziției din care se trăgeau focuri repetate de limbă română literară asupra județelor Covasna și Harghita?

Noroc cu mantaua. Nu cea a lui Gogol din care, așa cum nu suntem lăsați să uităm, s-au tras mai toți marii scriitori ruși. Eu vorbesc de mantaua d-lui Silviu Brucan din care ne-am procopsit cu această specie de ciupercă în fața căreia nu pare a exista recurs -

politologii. Nu știu competiție pe care România ultimilor opt ani să n-o fi pierdut, fie chiar și la mustață, dar dacă e să ne batem în politologi, nu cred că avem adversar. Nimeni nu mai e ziarist, gazetar. Toți am devenit politologi. Scriitorul nu mai publică la gazetă articole, foiletoane; toată lumea produce analize politice, politologice. Spunîndu-i cuiva că se înșală crezînd că numele noului său hobby, politologie, vine din engleză, nu mi-a răspuns la telefon vreo trei luni. Cînd s-a mai imblinzit, după un stagiul new-yorkez de politologie intensivă, m-a întrebat de unde cred eu că vine vorba asta. Mi-zînd pe umorul său, i-am spus că mulți politologi mi se par un soi aparte de invalizi - ologi de înțelegerea polisului. A luat-o foarte personal și ne înțilnim rar. Îl văd în emisiuni de politologie televizată. Evident, sub numele său scrie clar politolog. Cîteodată mai scapă și un analist politic, și-l simt ușor iritat. Mi se pare?

Într-un scheci din zilele sale de glorie, Mircea Crișan începea prin a-și face tot felul de socoteli privind ce ar trebui el să devină ca să scape de orice griji. O lua de la prim-ministru pînă la șef de depozit. Totul se dovedea avînd cusururi serioase. O secundă de iluminare și marele comic decide să devină cap de locuitor. De ce? Păi, uite ce scriu ziarele, cinci tone de oțel pe cap de locuitor, patru tone de carne pe cap de locuitor, trei mii de kilowați pe cap de locuitor... A venit iarna. S-ar putea să fie chiar una aspră. Dar românul n-are a se teme. Blagoslovită cu cinci politologi pe cap de locuitor, România poate trece prin acest anotimp fluerînd.

Cu cele două gigacalorii - Alina Mungiu-Pippidi și Ion Cristoiu - la pupitrele de comandă ale politologiei na-

ționale, cu atîtea refutări defulate în bazinele de analize politice ale Puterii și Opoziției, cu infuziile masive de algoritmi analitici acordați științelor politice autohtone de interdisciplinari occidentali ori occidentalizați, neajunsurile post-tranziției nu riscă să rămînă neconceptualizate. Totul va fi sintetizat, tras în fiole, comprimat în pilule. Există și cîteva stații mobile în care politologi cu bateriile pe terminate pot fi supuși unor sedințe intensive de dializă politică. Cît privește realitățile, nu știu ce să zic. Nu sunt politolog. De aceea, prefer să citez din „Divertis”, unul din puțini analiști politici în care merită să avem mai mult decît o brumă de încredere: „*Asta n-a-nteles americanii, că suntem o oază de stabilitate - nu se clinteste nimic aici.*”

Ce n-au înțeles americanii, e treaba lor. Ce se încapăținează să nu priceapă românii, e altceva. Nici n-a trecut bine zumzăiala asurzitoare a prinderii primului val de integrare în NATO și iată alte bîrîitori împînzînd auzul românilor cu tot felul de scenarii. Sperasem că acel „șapte ani sunt șapte ani, șapte luni sunt șapte luni”, rostit de șeful executivului american în Piața Universității va avea darul să semneze actul de deces al excepționalismului românesc. Obsesia aceasta ne-a aruncat permanent din somnul cel mai liniștit în stări de hiper-agitație, pentru ca să revenim la prelungi sieste. Și așa mai departe. Fără încetare și fără izbinzi de substanță.

Revenindu-și cu greu din K.O.-urile suferite în competiția pentru primul val NATO și acceptarea în Uniunea Europeană, conducerea României nu înțelege încă diferența dintre declarațiile curtenitoare, încurajatoare, deseori de complezență ale Occidentului și realitățile foarte dure ale proceselor

de integrare în structuri la care năzuiește. Cam aceiași cruciați care lăsau să se înțeleagă, dacă nu chiar promiteau, că România va produce miracolul prinderii primului val, au schimbat bateriile uzate ale casetofoanelor și au pornit un al doilea val de zumzăiala. Se dau rotunzi, ca întotdeauna, și ne spun acum cît de limpede le era încă din primăvara acestui an că România nu avea nici un fel de șansă de a prinde trenul de Madrid. În primăvară chiuiau a nuntă. După Madrid s-au replit în concepte. Începutul toamnei i-a prins la prăsit de gloriole. Acum, iată-i gata de al doilea val. Praful mărunt începe să fie aruncat în stînga și-n dreapta și puțini sînt cei care înțeleg să închidă ochii la timp și să-și astupe urechile cum trebuie.

Pe unde ne-am afla? Ehei, stăm bine. Dl Chirac știe *par coeur* numărul de celular al d-lui Constantinescu. D-nii Kohl și Ciorbea sunt la per tu - „*Ce faci, bă? Bine, mă.*” Dl Prodi dă de exemplu România celor ce o tot trag cu Padania. Stranierii generalului Iordănescu fac ravagii în *Premier League* și *Primera Division*. Cînd intră prin Otopeni, mii de străini se declară investitori, iar cînd ies - turiști. Dl Alexandru Herlea a obținut pentru președintele României doctorate Honoris Causa și medalii cît să închizi cu ele gura cîrîtoare a cîinci confederații sindicale. Dl Severin a comunicat Strasbourg-ului că așa nu mai merge; ori își face treaba, ori îl dă la remaniat.

Dar dializele politice? Ce spun ele? Ehei, țineți-vă bine. Drept este, România a ratat primul val, dar pentru cel de-al doilea s-a înfipt bine în șa. Poate juca rolul adjudecat de Polonia în primul val - cel de pivot. E nevoie doar ca d-nii Constantinescu, Ciorbea, Severin și Gheordunescu să-i aibă (mai) în vedere pe dialiști politici potrivii, să umple ambasadele cu ei, să împînzească organizațiile internaționale de tăiat firul în patru și băut ceaiul de la ora cinci cu distinsese lor amice, și nu va fi nici o problemă ca Ioan Gyuri Pascu să-l scoată din piine pe plăpîndul Michael Jordan de la Chicago Bulls. Cear fi, totuși, ca experții aceștia în tras cu flitul politologic să-și țină ochii mai aproape de gură. Adică să calce puțințel mai des prin Slovenia și chiar Slovacia pentru a vedea unde se află și încotro se îndreaptă ele. Să pună realitate lîngă realitate, cînd își dau cu presupusul, și nu gargară peste gargară, cum o tot fac de ani buni. Adevărat e, din comentariile altora și cărțile multora, din ce-ți spune Bibi la telefon, Tatiana prin e-mail și Marko la cafenea, poți trage foloase dintre cele mai consistente. Începi chiar să pari ceea ce-și închipuie fraierii că ești. Trombonita se cronicizează, gargara devine prea zgomotoasă, tupeul o ia c-un nas, două înaintea expertizei. Realității nu-i rămîne decît să înregistreze cum continuă să prîndă viață asemenea stoluri de gărgăuni neuro-atlantici.

Dacă ar privi mai atent la ele, nimeni n-ar descoperi mai mult decît un ghem de fum bolborosînd vîrzi și uscate. Numai că soclurile, fie ele ridicate și numai din praf de strănutat, sînt rezistente. Recondiționată în *think tank*-uri cu ștaif, fosta școală ambulantă de dializă politică a Kominternului merge ceas. Tradiție serioasă, *networking* verificat, uluitoare viteză de năpîrlire, înmulțire prin sciziparitate. Audiența n-are nici un motiv să nu stea cu gura căscată. Doar suntem la circ, nu? Iar piine se găsește încă.

PĂCATELE LIMBII

de Rodica
Zafiu

GHIDURI (II)

NU E GREU să găsești motive de amuzament sau de iritare la lectura ghidurilor de conversație. Genul presupune o selecție de enunțuri-tip, pentru situații de comunicare din cele mai frecvente; prin enunțurile elementare - saluturi, conversații despre vreme, întrebări de orientare într-un spațiu necunoscut etc. - și mai ales prin ceea ce le adaugă tradiția locală, moda sau fantezia autorilor, se creează o anumită imagine standardizată - dar uneori și surprinzător de subiectivă - a vieții sociale și a întrebuințării limbii. La riscurile inerente oricărei selecții se adaugă din păcate, adeseori, inadecvarea limbajului la situația de comunicare. Pentru autorii de ghiduri, chiar alegerea registrului stilistic pare să fie o problemă: idealul unui nivel de limbaj perfect neutru e permanent amenințat de excesele spontaneității sau ale artificului; cum însă utilizatorul ghidului e, în principiu, o persoană care vorbește destul de prost limba străină respectivă, o orălite dezinvoltă sau o prețiozitate arhaizantă îi sînt în egală măsură nepotrivite. Unele ghiduri înclină spre conversația familiară, presupunînd deci un vorbitor dornic să-și exprime spontaneitatea din limba maternă: „Na, că am luat un cui”; „Cine știe, poate dau: într-un stîlp / într-o bornă / într-un șant” (RI = Ghid de conversație român-italian, 1985). Cele mai multe preferă însă stilul înalt, chiar în contrast cu contextul: într-o discuție despre fotbal, ar trebui de exemplu să apară propoziții de tipul: „Admir dinamismul centrului înaintaș ca și suplețea apărătorului central” (IR = Ghid de conversație italian-român, 1992).

Situațiile tipice sînt interesante mai ales cînd evocă stări de lucruri negative (și e firesc ca acestea să fie bine reprezentate, pentru că nevoia de exprimare - protest, reclamație, cerere de ajutor etc. - e imperioasă în asemenea cazuri), iar succesiunea replicilor se organizează în mici scenarii ale neplăcerilor cotidiene. Încercarea dramatică de a duce la bun sfîrșit o convorbire telefonică e foarte bine

redată de succesiunea replicilor indispensabile: „Vă aud foarte prost”; „Vorbiți mai tare, vă rog!”; „Mai vorbiți?” (IR 1968) sau „Greșeală!” - „Mi-ați dat legătura greșit.” - „Nu se aude nimic!” - „Nu întrerupeți!” - „Vorbim!” - „N-am terminat încă!” - „S-a întrerupt” (PR = Ghid de conversație portughez-român, 1975). Alte enunțuri, în schimb, șochează prin gradul lor foarte redus de probabilitate conversațională: între replicile esențiale pentru a comunica cu cei dintr-o țară străină ar părea să intre afirmațiile: „Sînteți o florăreasă delicată” (RI 1985); „Marea Neagră e albastră”; „Trenul nu se oprește la Ciulnița” (IR 1968), precum și întrebările: „Aveți lînte?” (RI 1985); „Casa asta are paratrăsnet?” (IR 1977); „Cum or fi melcii și racii?” (IR 1968). Unele ghiduri nu numai că selectează situații foarte particulare, dar le și ilustrează prin replici excesiv de elaborate: „Nu-i așa că obiectul acela de lemn pare miniatura frumoasei biserici din Muzeul Satului?” (IR 1977); „N-ar fi deloc rău să vă duceți la doi pași de aici, la un mic magazin, unde veți găsi multă lenjerie elegantă de damă”; „Dacă nu vom avea noroc de cine știe ce vînat va trebui să ne mulțumim cu doi iepuri” (IR 1977). În ghidurile mai vechi, e prezentă tematica muncitorească: „Bine te-am găsit, tovarășe!” „Eu am fost strungar”; „În fabrica pe care o vom vizita lucrează cincizeci de ajustori, patruzeci de lăcătuși, treizeci de cazangii și douăzeci de sudori”; „Eu lucrez într-o cooperativă agricolă de producție”; „Doresc să vizitez cîteva fabrici”; „Care a fost productivitatea muncii?” (IR 1968); „Lucrez într-o întreprindere de stat” (PR 1975); între numerele de meserii, figurează desigur cele de *topitor*, *frezor*, *siderurgist*, *strungar* (ib.). Acestei zone discursive îi corespund și saluturile oficiale ale vremii: „Urări de pace și prosperitate pentru dumneavoastră și țara dumneavoastră!” (IR 1977).

E. LOVIN

Conu Leonida

GENERAȚIILE LITERARE iau forma ambianței epocii. Acum vreo șapte-opt ani, dacă zgândăreai puțin, îndărătul fiecărui tânăr scriitor găseai un revoltat social cu aspirații, mărturisite sau nu, comuniste; acum nici nu mai e nevoie de zgândărire, deoarece cămeșile sumbre, verzi sau albastre, indică de la sine tendințele lor politice, care deși s-ar părea contradictorii, au un izvor comun. Pornite dintr-o nemulțumire, de altfel îndreptățită, față de organizația noastră socială, ce nu dă o legitimă întrebuintare, și un minimum de existență noilor generații de intelectuali, ele iau direcții extreme, la dreapta sau la stânga, după condițiile atmosferei momentului, dictate mai mult din afară decât dinăuntru. Sub orice formă s-ar prezenta, extremismul este expresia unei crize economice și a șomajului intelectual.

Nu primesc tineri pentru a discuta cu dâșii ideii politice, iar când se întâmplă să lunece vorba și într-acolo, dau peste dârze rezistențe gata de a se transforma în polemici literare cu răsunet în reviste. Material sufletesc greu de mânuit, tinerețea de totdeauna e prezumțioasă și definitivă; chiar când nu i-o cere nimeni, ține să-și spună cuvântul. Acum două sau trei luni, de pildă, venind discuția incidental, între două lecturi, despre manifestul scriitorilor și intelectualilor în favoarea lui Mihail Sadoveanu, auzii în plină ședință un glas gros, sentențios:

- Oricâte manifeste s-ar face, Mihail Sadoveanu va sfârși tot la zid!

Un tânăr, bondoc, roșcovan, cu ochelari, cu capul pătrat, se rostise categoric, într-o chestie în care nu-i ceruse nimeni părerea; îngăduitor de obicei, nu mă putui reține de a nu mă întoarce răspicat spre nepotitul preopinent:

- Tinere, pe cât sunt de dispus de a-ți asculta literatura, pe atât nu doresc să-ți aflu convingerile politice.

Cu fruntea creață, de bou ce-ar vrea să te ia în coarne, tânărul bombăni fără sfială:

- Intransigența aceasta înseamnă teroare ideologică. Pentru asta ne ajunge Iorga.

- Nu, i-am replicat eu; nu te împiedic să crezi ce vrei; cer numai să-mi cinstiești casa în care, intrând, sper că ai știut sub ce semn intelectual se află. Respectă-mă deci cel puțin atât cât te respect și eu, pentru a nu mă înfrunta chiar la mine. Tânărul n-a încetat însă să peroreze înfundat și nu m-ar mira să-l văd revărsându-și irascibilitatea în vreun ziar încărligat.

În dimineața înmormântării lui Moța și Marin, sub pretextul literaturii, m-am trezit cu doi tineri în birou, tineri de altfel cunoscuți. Cu atitudini cuviincioase, cu laude atente și mieroase au adus vorba fără introducere de colaborația mea la *Adevărul*. Nu că își permitau să-mi dea sfaturi, insistau ei, dar vremurile astea de naționalism integral... perspectivele imediate de biruință a românismului creștin... procesiu-

polemicilor cu N. Iorga din *Adevărul* sau *Popularul*, după asasinatele și neconținutele ostilități întreținute de N. Iorga în săptămânalul său *Cuget clar. Noul „Sămănător“*, ca și în *Neamul românesc* sau *Universul* (prin N. Georgescu-Cocoș) - spre a nu mai vorbi de obstrucționarea primirii lui E. Lovinescu în Academie - criticul a scris o serie de texte în care cruditățile vor-

belor începe să concureze provocarea - de la *Chi vuol...? la Brinza și talentul* sau *Iorgaica*.

Despre un foileton precum *Conu Leonida* se poate spune deopotrivă că a suportat cenzura și autocenzura. Situația e următoarea. Publicat în *Adevărul*, an. 51, nr. 16419, de marți, 10 august 1937, a fost negreșit în intenția lui E. Lovinescu să reia textul în volum. Numai că acolo se află, prelucrată într-un mod care spune multe, numai secvența finală a articolului, cea cu medicul timorat. Nu mai trebuie explicat de ce sub regimul antonescian paragrafele vizându-i pe legionari nu mai erau admisibile. E mai mult decît probabil, prin urmare, ca autorul să-și fi trunchiat textul el însuși, spre a nu înțeți în plus iritarea Dreptei împotriva-i. Între însemnările încă inedite ale „agendelor“, din noiembrie 1941, una atrage atenția. Încercînd să dea unei gazete, cu cîteva săptămîni înainte de apariția volumului, secvența cu medicul, cenzura i-o respinge, deși, se miră E. Lovinescu, textul *a rămas în volum* care tocmai se tipărea sub titlul *Efecte neașteptate*. Curiozități, oscilații de vigilență sau tactică ale unei instituții cu care nu sintem decît prea familiarizați și încă, după ani, sensibilizați. Cine va avea curiozitatea să parcurgă ediția *Memoriilor* propusă de „Minerva“ are să poată citi și comparația dintre textul periodicului și cel al volumului, extrem de instructivă; mă mărginesc aci numai la un detaliu: în volum, în loc de „Doctorul meu, cunoscut prin ideile lui democratice... etc.“, cum stătea scris în *Adevărul*, apare: „Doctorul meu, un evreu...“ Nu trebuie nici un moment să se deducă de aci că, atît în ceasul tipării lui în periodic, cît și la ieșirea în volum acest text e mai puțin subversiv, rezistent și curajos...

Cît privește un alt text, precum *Lupta economică* (*Adevărul*, an. 51, nr. 16512, vineri, 26 nov. 1937), nu e nevoie de nici o subtilitate spre a deduce de ce, sub același regim antonescian, E. Lovinescu nu și-l mai putea include în volum.

Asupra experienței cenzurii, trăită de literele și literații români sub felurite vremi și felurite cenzori, se pot scrie, și probabil se vor scrie, cărți pasionante.

Gabriela Omăt

PUȚINĂ lume știe - deoarece, în mod straniu, comentatorii lovinescieni din ultimele decenii n-au atacat subiectul - că ultimele două volume din ciclul memorialistic al lui E. Lovinescu, *Memorii*, III (1937) și *Acvaforte* (1941) au structura determinată în mod serios de existența cenzurii legionar-antonesciene.

O mare parte din foiletonistica susținută de E. Lovinescu în ziarele *Adevărul*, *Dimineața*, *Lumea românească*, *Popularul*, *Acțiunea*, și publicată sub generice ca „Scene din viața literară“, „Momente din viața literară“, „Viața literară“, „Pagini memorialistice“, „Bucolice“ ș.a. se recomandă explicit ca fiind destinată volumelor proxime de memorii, dar a rămas pe dinafara lor.

Reeditarea *Memoriilor*, aflată sub tipar la Editura Minerva, încearcă să repare - pe măsura identificării cît mai multora din aceste texte - lacuna prelungită în cunoașterea unei opere memorialistice de primă mărime și nescăzut farmec a literaturii române.

Studiul aplicat al unui autor de ediția critică va putea decanta cîndva ce anume a fost cenzură propriu-zisă și ce anume autocenzură, cu atît de familiară - nouă - reținere personală de a scoate la lumină anumite opinii inoportune într-un moment dat. Cert este că, după suprimarea *Adevărului* și *Dimineții*, la sfîrșitul lui 1937, de către guvernul Goga, E. Lovinescu trăiește coșmarul aproape insuportabil pentru un publicist înrăit ca el, de a nu avea unde să mai publice. Își notează obsesiv în jurnal anxietatea, sentimentul de „șomaj intelectual“, „încheierea carierei“, de „neant“. Zi cu zi „agendele“ înregistrează toată zvonistica posibilei reveniri la viață a cutărei publicații oprite, sau înființarea cîte uneia eventual frecventabilă. Cînd, abia în septembrie 1938, îi apare în *Lumea românească* a lui Zaharia Stancu tableta memorialistică *Năstase*, o „bucolică“ inclusă în *Acvaforte* sub titlul *Curcanul*, E. Lovinescu și-a însemnat, emoționat, în „agenda“: „Apare primul meu articol, după șapte luni de tăcere!“.

Un caz indubitabil de autocenzură îl reprezintă însă abținerea de a reproduce în *Acvaforte*, al patrulea volum cu dominantă memorialistică, suita

nea de ieri și de azi... puneau proba numelui meu respectat... nume românesc... punct de sprijin al unei gene literare... Pentru ce mi l-aș risca întreprinderi iudeo-comuniste, me unei catastrofe-sigure și apropiate? că ar avea vreo misiune din partea va... Au venit numai din dragoste întru mine, îndrumătorul lor literar... l să insiste prea mult, se credeau totu drept de a-mi atrage respectuos ația... asupra situației ce mă aștepta...

N-am discutat cu tinerii mei viitori, și cum tocmai trebuia să mă du doctor, ne-am despărțit fără alte explicații. În drum, m-am întâlnit însă cu scriitor ce venea la mine, acesta, cu mai multe volume și de talent recucut, una din penele cele mai combale ziarelor de dreapta. Și el avea a misterios al unei misiuni, pe care t n-o mărturisea. Se îngrijora la fe situația mea... în urma participării intime la ziarele „sărindărene“... de birea reputației, ca o urmare a persivelor strălucite ale zilei de mîne întru mișcarea fascistă. Și cum prin zoianu ajunsesem în dreptul Sărind lui, mîna i se ridică amenințătoar glasul i se ascuți:

- Vedeți palatele astea; nu vor țase luni și toate vor deveni un morde cenușe și ar fi păcat ca între rui fumegînde să ardă și munca d-voade treizeci de ani și numele câștigat stit prin atîta trudă. Căci după ce dezinfecția locul cu rașină și-l vom izvi de cel rău cu rugăciunile unui so de preoți, îl vom lăsa apoi pustiu, că rămîna de pildă a robiei intelectual generațiilor viitoare.

Nici mai mult, nici mai puțin. Oparea în adevăr, convins, și cu fanat nu se poate discuta. I-am spus doar să-i spun ceva:

- Și pe ce te bizui în biruința aprată a campaniei d-voastră de ură socială?

- Pe ce mă bizui? Îmi replică el dîntinzându-și mîna spre dreapta, uități pe ăstia!

În dosul bulevardului Elisabetei spre Schitul Măgureanu, se zărea, adevăr, lunga procesiune a celor ce ceau la groapă corpurile tinerilor m pe frontul naționalist al Spaniei.

Doctorul meu, cunoscut prin id lui democratice dar și prin lipsa lui combativitate politică, îmi făcea în a vreme injecții zilnice intravenoase naiodină. Îl găsii puțin cam palid.

- Ce mai faci, doctore?

- Ce să fac? Mă uit pe geam de mineață. Nu se mai isprăvesc.

- Mulți?

- Priviți-i. Și să fi văzut astă-noap S-au desfundat mahalalele, ca să-i v expuși în biserică, la Sfîntul Ilie Gorgani.

- Dacă-i lasă guvernul!

- Ce să-i lase, că-i și-i organizea

- Crezi?

- De ce să nu cred?

Îi povestii și eu întâmplarea cu doi tineri veniți în misiune de întidare; de scriitorul mai matur care sc și el cu aceleași îndemnuri patetice, p de același fanatism naționalist, de a e ași patimă dezlănțuită, cu acele amenințări, oricât ar fi fost ele de brăcate în forma respectului.

Herșcu - pagini uitate

Nemaipomenit! mormăi doctorul. ndrăznit?

Ba bine că nu. Să fi văzut numai nul îndreptat amenințator. Brr! M-a ins un fior numai la gândul acestei sanguinare, apăsai eu pedala puțin mult decât trebuia.

Ce vorbiți!...

Chiar așa; ei, și acum da-mi brațul ți datorita, gîde, înainte de a se și zările, mai glumii eu.

Doctorul meu are o mare îndemână-țiodata nu mi-a greșit punctiunea și de la prima încercare...

Așa, bun; imediat.

ntorsei capul, în altă parte, ca de ei.

Tac!

Uiu! De ce m-a durut, doctore?

Doctorul își șterse fruntea de nădu-i.

Vi s-a ascuns vâna și n-am nime-... Dați, vă rog, cellalt braț, unde le sunt mai vizibile.

Iată-l și pe ăsta.

Pregătiți-vă... Și așa, care va să au îndrăznit să vă amenințe? nu-și revenea el în fire.

În formă, nu era chiar o amenin- în fond, cred însă că era... Dar ce ide afară, doctore, îl sfredelii eu din

Doctorul nici nu mai privi pe geam.

Ce să se audă?... Trec. Ei, acum eți gata?

Gata.

Tac!

Uiu! și de data asta m-a durut. Ce mai întâmplat, doctore?

Ce să se întâmple? S-a ascuns și a asta; n-am nimerit-o.

Auleo, mă strâmbai eu cu necaz acut.

Mai încercăm o dată?

Mai încercăm.

Și d-voastră ce le-ați răspuns?

Ce să le răspund? Nimic. Cu fa- cii nu se poate discuta. I-am lăsat să sească și să creadă ce vor.

Ce îndrăzneală! Sunteți gata?

Gata.

Tac!

Uiu! scrășnii eu din nou.

Nici acum n-am nimerit-o, bat-o ia de vână, se bâlbâi doctorul ru- t, leoarca de apă.

Vazându-i emoția, mă ridicai zâm- l.

Știi ce, doctore, să o lăsăm pe mîi- că tot vorbind de „revoluție“ ca bie- Conu Leonida, au început sa se as- dă și vânele de frică.

S-o lăsăm, incuviința el ușurat.

Conducându-mă apoi până la ușa:

Și spuneți că au îndrăznit?

Ba încă cum! Privește pe geam și t înțelegi de ce - mai aruncai eu un , din răzbunare că mă înțepase inutil rei ori.

Lupta economică...

STRADA DOMNEASCĂ a Su- cevei nu e numai „ulița copi- ei“, ci și „ulița maturității“, ulița pe e, vara, mi se îndreaptă pașii în are seară, în alaiul amintirilor și înărășia deprinderilor.

Pe linia ei albă, prăfuită azi din ne- ocire, de un prea mare treacăt auto- bilistic, au pornit emancipările vieții

și explorările geografice din foarte frage- dă copilărie, de când mă lua taică-meu în ajunul sărbătorilor, în amurguri de primăvară sau de toamnă, pentru a mă duce la „berăria de devale“, - punctul concret, unde se sfârșeau experiențele mele geografice, dincolo de care nu-mi închipuiam că pământul se mai poate întinde. Mai prosper pe atunci, cel puțin în privința asta, târgul își fabrica pro- pria lui bere. Alături de o instalație de popici, în umbrarele unei grădini bă- trâne, și chiar, uneori, când aveam no- roc, într-un pavilion căptușit cu iederă roșcată, beam, cu o convingere pur principială și demonstrativă, din licoa- rea amăruie, pe a cărei savoare n-o apreciam încă, decât doar cu ajutorul covrigilor sărați și gustoși. Din bal- conul dindărătul casei apărea din când în când barba de patriarh și perciunii făcuți pe lumânare a bătrânului Ellen- bogen, fabricantul, cu aere tutelare. Bă- trânul a sfârșit-o rău, și i s-a pierdut apoi urma în țara nemțească.

Fabrica s-a degradat în simplă cărciu- mă, unde se mai putea bea, afară, o sti- cluță de bere caldă, adusă de la Stoica. De vreo zece ani ea era proprietatea d-lui Haim, care locuia alături; un bă- trân de vreo șaptezeci de ani, voinic, re- tras totuși din afaceri, și de o mare cuvi- înță în port și în cuvânt... Îl zăream de departe în ceardacul casei și, dacă apu- ca să mă zărească și el, se retrăgea gră- bit, din sfîiciunea de a sta de vorbă cu mine; numai când îl surprindeam trecea respectuos podețul și îmi dădea raportul asupra celor întâmplate în lipsă... Câr- ciuma de alături, fosta fabrică de bere, o ținea fecioru-su, d. Leon, un mal de om, voinic, dar melancolic, cu ceva de din- colo în privire, așa că nu m-am mirat când, într-o vară, am aflat că s-a pră- pădit; omul avea „cord“, căci inimă au numai cei sănătoși. Toate mergeau bine pe acolo, cu melancolia lucrurilor în de- clin și cu lipsa de întâmplări a existen- țelor încă multumite, ferice oarecum, când, acum vreo șase ani, împrejurările începură a se schimba; vânturile politi- ce începură a bate și prin liniștita uliță voivodală. Naționalismul se intrupa prin acele meleaguri sub forma unui omuleț slab, spân și roș, care, pe lângă principii politice, ar fi voit să facă și comerț.

Alături de venerabila berărie cente- nară, cu ziduri de cetate, d. Țarnă și-a construit, deci, din bărne, o prăvălie în formă de vagon, sprijinit la spate, deoa- rece pământul e înclinat, pe niște pari; prin ferestre se arătau sperioase câteva sticle cu băuturi colorate, câțiva covrigi și câteva săpunuri, și atât. Comerțul ne- mergându-i, se vede, prea bine într-o regiune de altfel fără evrei, nu i-a rămas omulețului roș decât să recurgă la acțiunea „politică“ a intimidării. Într-o bună dimineată, bătrânul Herșcu, noul arendaș al „berăriei“, își găsi casa aco- perită de zvastice mari de catran; oricât le-ar fi vâruit, ele apăreau a doua zi din nou... Curând după aceea mijloacele de propagandă politică ale omului roș au început să sporească sub forma unui bombardament nocturn în regulă a „berăriei de devale“ și a casei de alături, a proprietarului; puse la loc, ferestrele erau sparte în noaptea următoare, de mâni nevăzute; omul roș mai avea trei feciori, viitori naționaliști... Când tre- ceam seara pe ulița mea, mă întâmpinau acum cei doi bătrâni speriați, care nu

Testamentul lui E. Lovinescu

Urmînd a suporta o operație și cum orice operație e aleatorie, cred de cuvi- înță să iau următoarele dispoziții:

I. Dispoziții de ordin testamentar

Întrucît am o moștenitoare legală, pe Monica, se înțelege de la sine că puținul ce rămîne de la mine îi revine de drept. Cred că biblioteca mea va cădea în miini destoinice, departe de a o destrăma, o va spori.

II. Dispoziții mortuare

1. După constatarea decesului, cor- pul meu va fi transportat la capela Cenușa, în sicriu acoperit.

2. Oricare ar fi convingerile mele, născut și rămas în sinul religiei orto- doxe, se va servi o scurtă slujbă reli- gioasă.

3. Rog, de se poate, de a se cînta pe discuri Marșul funebru din *Eroica* și întreaga simfonie a V-a a lui Beetho- ven, pentru a auzi cea din urmă oară ciocăniturile destinului.

4. După oficierea serviciului reli- gios, capela va fi evacuată, neasistînd la incinerare decît familia aflătoare în București.

5. Rog ca nimeni din familia mea din provincie să nu se deranjeze pentru a veni la București; recomand deci să nu fie anunțată decît după incinerare.

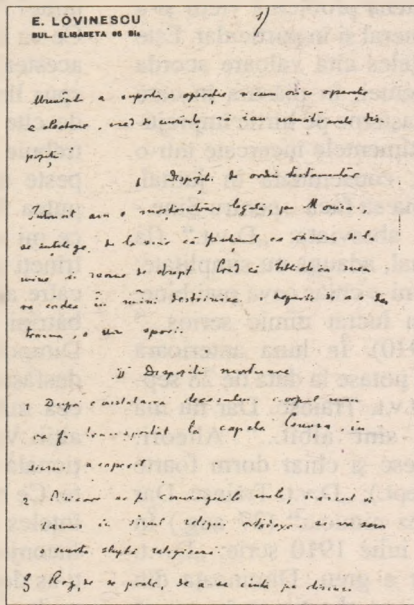
6. Cenușa mi se va păstra în urnă în Columbarium în chip provizoriu; la prilejul oportun urna va fi transportată la Fălticeni, în cavoul familiei mele.

III. Dispoziții literare

1. Moartea surprinzîndu-mă, am marele regret de a lăsa în stare de ne- publicare cea mai mare lucrare a vieții mele: romanul *Mălurenii*. Manuscrisul sub forma întia, cuprins în vreo opt caete, este dus la sfîrșit; copia lui redusă mult e făcută numai pe trei sfer- turi; aproximativ o jumătate e chiar bătută la mașină. Totuși, nu se poate publica nimic dintr-o lucrare care mi-a luat atîta muncă.

Cele opt caete; ca și copia aflătoare în două tocuri de carton, rog să se de- pună în Muzeul regional din Fălticeni, unde sunt și celelalte manuscrise ale mele. La fel se vor depune și alte man- uscrise ce se găsesc în tocuri, precum și corespondența (cea mai mare parte am distrus-o) deși e foarte răvășită și, în genere, e lipsită de interes literar.

2. Într-un dosar se va găsi pe birou o lucrare a mea: *Antologia scriitorilor ocazionali* comandată de Casa școa- lelor. Dosarul se va preda prietenului meu Pompiliu Constantinescu (Str. Sabinelor 119) care a binevoit să ia

asupra-și complectarea și publicarea cărții, suma cuvenită revenind Mo- nicăi. Îi mulțumesc încă o dată pentru bună voința sa.

3. Fragmentul de manuscris *T. Maiorescu și contemporanii lui* (vol. II) prezentîndu-se inform este inu- tilizabil. El se va pune deci în tocuri și se va preda tot Muzeului din Fălticeni.

4. A încerca publicarea unui vo- lum postum de *Memorii* din articolele publicate sau aflătoare în sertarte este o imposibilitate altuia decît mie. Să nu se încerce deci. Trei articole bătute la mașină, sub titlul generic *Insectar*, se pot totuși publica undeva.

Alte dispoziții nu am a mai lua. Rămîne să cer scuze tuturor celor ce se vor fi deranjat într-un fel prin moartea mea. Se vede însă că nu se poate muri fără să deranjezi pe cine ai dori să-l menajezi.

E. Lovinescu

Făcut azi, 10 mai 1943

N.R. Publicăm acest document cu incuviințarea doamnei Monica Lo- vinescu.

mai puteau închide ochii din cauza bombardamentului.

Reclamasera, firește, la poliție, la parchet, dar nu se luase nici o măsură. Peste un an am găsit ferestrele caselor acoperite cu obloane de lemn; bombar- damentul cu pietre continua, dar gea- murile nu mai puteau fi sfărâmate. În vara următoare am găsit „berăria de devale“ arsă de un foc pus peste noapte, nu se știe cum și de cine. Cercetări nu s-au făcut, ori n-au dat nici un rezultat. Peste un an berăria era refăcută, dar tot cu obloane, tot cu bombardamente, tot cu zvastice. Bătrânul Haim murise; lup- ta acum numai cellalt bătrân, Herșcu, cu o fată mai vârstnică, înnebunită de spaimă. Vara trecută, când m-am întors,

am găsit, spre marea mea mirare, o at- mosferă de pace, berăria rădea în soare prin ferestre fără obloane și prin ziduri albe, fără zvastice. Bătrânul și fata lui mă întâmpinară cu fețele luminoase; puteau, în sfârșit, dormi noaptea.

Ce se întâmplase? Fără să renunțe la politică, d. Țarnă renunțase la „comerț“ și își închisese „prăvălia“ - deoarece omulețul roș se gândise la toate mij- loacele de propagandă, pentru a dis- truge concurența „jidanelui“, dar nu se gândise să-și facă o prăvălie cu mai mult decât trei sticle colorate și câțiva covrigi, proptită pe niște pari, a cărei singură valoare economică o constituia o enormă zvastică de lemn înfiptă pe acoperiș.

„DACĂ VOI TRĂI”

„Oamenii sînt diferiți în viață,
asemănători în moarte.”
Lao-Tzi

ÎN SUTELE și sutele de pagini ale jurnalului întocmit de Lev Nikolaievici Tolstoi - din 1847 pînă în 1910 - pe parcursul a peste jumătate de secol, apare adeseori abrevierea *D.v.t.* („Dacă voi trăi”), semn că pe marele scriitor îl preocupa intens problema vieții și a morții în general și în particular. Este lesne de înțeles cîtă valoare acorda acesta existenței, în măsura în care înainte de a așterne pe hîrtie împrejurarile și sentimentele încercate într-o zi oarecare, consemnată în jurnal, simțea nevoia să facă - pentru Sine - însemnarea abreviată: „D.v.t.” (la care, eventual, adaugă cu simplitate: „Trăiesc și mi-e chiar ceva mai bine. Totuși n-am lucrat nimic serios...” (20 oct. 1910). În luna anterioară octogenarul notase la data de 28 septembrie: „D.v.t. Trăiesc. Dar nu mă simt bine, sînt albit...” Alteori: „D.v.t. Trăiesc și chiar dorm foarte mult” (14 sept.); „D.v.t. Trăiesc. Dar tot nu lucrez nimic...” (27 aug.) În vară, la 15 iulie 1910 scrie: „D.v.t. Trăiesc, dar e greu. Dimineața din nou agitație, pe chestia că eu am să fug, să-i dau ei [soției] cheia de la jurnale. I-am spus că cele spuse nu le mai schimbă. Mi-a fost tare, tare greu...”

Astăzi, fuga lui Lev Nikolaievici și sfîrșitul lui în obscura gară Astapovo reprezintă fapte înscrise în biografia titanului autor. El își va surprinde anturajul prin felul în care își va înfrunta moartea, deși însăși fuga de acasă, la vîrsta lui de 82 de ani, pare a fi chiar Marea Fugă de Moarte!

Pentru a trăi, orice om are nevoie de o morală și de o filosofie, la fel cum are nevoie de amîndouă pentru a putea muri. Din însemnările sale reiese cu prisosință faptul că moartea este un fenomen individual a cărei experiență nu o deține nici un om; căci soarele și moartea nu pot fi privite în față. Moartea e indescriptibilă, de nepătruns, motive pentru care ea este cu atît mai greu de înțeles, stîmîndu-ne mereu curiozitatea, provocîndu-ne. Abrevierile *D.v.t.* încep să apară în jurnal odată cu vîrstele înaintate și întrebările care se impun. În jurnal mai figurează și o asemenea însemnare: „Serioja a murit. Calm, fără conștiința, fără conștiința expresă că moare. Asta e taina. Nu poți spune dacă așa e mai rău sau mai bine... Scumpă, importantă e măsura iluminării, iar pe ce treaptă se află ea în infinitul cerc, n-are importanță...” (26 august 1904). Sau: „...N-aș vrea să mor fără să fi exprimat ceea ce am simțit și înțeles deosebit de limpede azi. E caraghios să scrii la sfîrșitul vieții un astfel de adevăr, de toți cunoscut, dar mie acest adevăr, așa cum îl înțeleg eu acum, sau mai degrabă cum îl intuiesc, mi se înfățișează ca fiind cu totul nou. Adevărul acesta constă în faptul că trebuie să-i iubesc pe toți și să-ți construiești toată viața astfel, încît să-i poți iubi pe toți... Priveam portretele scriito-

rilor cunoscuți din 1856, morți cu toții, și mi-am reprezentat acut faptul că ei toți sînt acel singur El, care se află în mine, care s-a manifestat diferit în ei toți, care se întîlnesc acum în toți oamenii pe care îi întîlnesc...” (14 ian. 1907).

Pe parcursul vieții, Tolstoi medita îndelung și profund asupra rosturilor Vieții urmate de Moarte: „...M-am trezit în viață. Nu știu de unde? Pentru ce? Unde mă voi duce? Ce va fi? Nu pot afla nimic din toate acestea. Și atunci ce să fac? Mi s-a spus limpede, și mai mult decît atît, de cîte ori încep să fac ceva ce nu trebuie și cum nu trebuie, mi se dă peste nas. Și atunci, ce altceva aș putea face decît să îndeplinesc ceea ce mi s-a poruncit?... La adînci bătrîneți se consideră de obicei și de către alții, dar adesea chiar de către bătrîni, că ei doar își termină zilele. Dimpotrivă, la adînci bătrîneți se desfășoară viața cea mai prețioasă, cea mai utilă, pentru tine și pentru alții. Valoarea vieții e invers proporțională cu pîtratul distanței de moarte. Ce bine ar fi dacă acest lucru ar fi înțeles și de bătrîni și de cei care îi inconjoară” (18 febr. 1906); „...Nu c-aș dori ceva, dar e ceva ce mă nemulțumește și nu știu ce anume. S-ar părea că viața; aș vrea să mor. Către seară această stare s-a transformat într-un sentiment de singurătate și în dorința duioasă de tandrețe, de dragoste: eu, om bătrîn, aș fi vrut să devin copilăș, să mă ghemui lingă ființa iubită, să mă alint, să mă plîng și să fiu dezmiertat și consolată. Care este însă acea ființă lingă care aș fi putut să mă ghemui și în brațele căreia să fi plîns și să mă fi jeluit? Ea nu există printre cei vii. Și atunci ce să însemne asta? Păi, este același diavol al egoismului care în forma asta nouă și vicleană vrea să mă păcălească și să pună stăpînire pe mine. Acest ultim sentiment mi-a lămurit și precedentă stare de tristețe. E doar o slăbiciune, o dispariție vremelnică a vieții spirituale și o afirmare la drepturile mele la egoism. Remediul împotriva acestui lucru e unul singur: să slujești indiferent cui, în cel mai simplu fel, primul pe care-l nimești, să lucrezi pentru cineva, oricine o fi...” (11 mart. 1906). „Oare din ce cauză încerc sentimentul acesta straniu, ambiguu, cu desăvîrșire nou, al prosperității, cînd, după ce am stîns lumînarea, stau culcat în pat? Nu mă doare nimic, e cald, tăcere, liniște. Mă bucur, mi-e bine și mi-e teamă că iubesc viața și nu voi îndura moartea fără împotrivire. Oare din ce cauză?”

Peste nici cinci ani se află într-un alt pat, metalic, în culcușul șefului de gară din Astapovo. A fugit de acasă și a părăsit trenul bolnav fiind. Acum, fără umbră de spaimă, fără înfrîngere, primește liniștit tot ce se întîmplă, pentru că - într-un tîrziu - să întrebe subit:

- Oare cum mor mujicii?

Alte însemnări din jurnal lămuresc lucrurile în felul său: „...Mă trezesc dimineața și mă întreb: ce mă așteaptă? Și-mi răspund: nimic în afară de moarte. Nu-mi doresc nimic

în afară de moarte. Nu-mi doresc nimic. Totul e bine. Ce să fac însă. Cum să trăiesc? Să umplu viața ce mi-a mai rămas cu fapte necesare Celui ce m-a trimis. Și cit e de ușor! Cît de liniștitor! Cît de liber! Cîtă bucurie!... Viața e o moarte treptată. Să trăiești bine înseamnă să mori bine. Străduiește-te să mori bine...” (27 aug. 1905); „...De cîteva ori în viață m-am considerat aproape de moarte. Și - ce prostie - uitam, mă străduiam să uit acest lucru - să uit ce? Că voi muri, și că în orice caz - 5, 10, 20, 30 ani - moartea e oricum aproape. Acum, după anii mei, mă consider în mod firesc aproape de moarte și să uit acest lucru n-am de ce, și nici nu-i îngăduit. Și atunci, mă întrebam, ce-mi rămîne mie, unui bătrîn neputincios, de făcut? Și s-ar părea că nimic, că nu mai am forțe pentru nimic. Dar astăzi am înțeles limpede un răspuns limpede și îmbucurător. Ce să fac? S-a arătat deja, să mor. Și în asta constă acum și a constat totdeauna treaba cît se poate de bine: să mă pregătesc de moarte și să mor bine. Ai în față o treabă minunată și inevitabilă, și tu stai să-ți cauți de lucru! Asta mi-a făcut o mare bucurie... Încep să mă obișnuiesc să privesc moartea procesul morții, nu ca încheierea unui lucru, ci ca însuși lucrul...” (18 ian. 1906).

ASTAPOVO. La întrebarea amintită „Oare cum mor mujicii?”, răsună un răspuns dat sieși și celor apropiați:

- Nu așa e îngrijit un simplu mujic muribund. Pentru mine sînt aduși doctori, profesori, pentru ei, nimeni. Neîndoielnic, voi muri în păcat.

Și:

- Vă sfătuiesc să vă amintiți că există pe lume milioane de oameni care suferă, pe cînd voi, voi nu faceți altceva decît să vă preocupați de Lev.

În camera din Astapovo răsună și alte vorbe:

- Adevăr... iubesc mult... toți ei... (ultimele cuvinte).

Moartea imaginară dădu mîna cu Moartea reală. Cîndva, autorul - în *Anna Karenina* își închipuise cum ar arăta moartea; un biet mujic liliputan: „Vru (Anna K.) să se ridice și să se dea îndărăt, însă ceva uriaș și neiertător o izbi în cap și o trase pe spate. Doamne, iartă-mi totul! rosti Anna, simțind că nu mai poate lupta. Mujicul cel mărunt scotocea într-un

morman de fiare, tot îndrugînd în barbă, iar lumina la care Anna citise cartea vieții, plină de zbucium și înșelăciune, de durere și răutate, străluci ca o flacără mai vie decît ori cînd, sfișind bezna, apoi flacără șovăi și se stinse pentru totdeauna.”

Într-un secol anterior, în noaptea de 5 decembrie 1791, la ora două, Wolfgang Amadeus Mozart a articulat ultimul său cuvînt, același rostit primul în fragedă pruncie: „Mutter”. Auzindu-l, văzduhul s-a dezlănțuit (fapt real, consemnat de contemporani), brusc orașul a fost covîrșit de o furtună nimicitoare, cu trombe uriașe de zăpadă. Apoi, la nici patru decenii distanță, însă primăvara, pe înserate, la 26 martie 1828, în jurul orei șase, cînd și soarele se pregătea de moarte, Ludwig van Beethoven și-a îndemnat prietenii strînși la căpătiul muribundului care le spuse la un moment dat:

- Plaudite, amici! Finita est comœdia! (ultimele cuvinte).

SI DE astă dată, cerul își omagiază compozitorul: o furtună instantanee, bară, la început întunecoasă, pe urmă straniu fulgerată de trăsnete, a pus stăpînire pe Viena. Închipuiri? Realități? Martori oculari temeinici depun mărturie. Tot contemporanii lui Amadeus istorisesc: în antecamera morții, pe Amadeus îl vizita un personaj enigmatic (de fapt Leitgeb, intendentul contelui Walsege) care îi comandase, plătindu-i pe loc cincizeci de ducăți de aur, pentru a compune - în cît mai scurt timp - un „Recviem”. Necunoscînd adevărul, faptul că Walsege obișnuia să comande prin interpuși compoziții, pe care apoi le prezenta, drept propriile sale opere, în saloanele personale. Amadeus interpretase apariția misteriosului individ, înveșmîntat într-o mantie neagră, drept un mesaj venit direct din partea Morții care ținuse, corect, să-l anunțe că finalul existenței se apropie, iar el se cuvine să-i compună singur cîntecul de îngropăciune. Și l-a compus. Cu o singură zi înainte de a-și da duhul, s-a executat, în primă audiere, în chiar camera compozitorului și cu participarea sa, ca interpret, „Recviem”-ului. Ultima compoziție!

La Astapovo, L.N. Tolstoi a mai trăit puțin, exact cît să izbutească a muri bine.

Mihai Stoian

Marginalii la o mare mîhnire...

LA ÎNCEPUTUL anului semnam în paginile „României literare” un comentariu la cartea lui Ted Anton despre asasinarea („the murder”) profesorului Ioan Petru Culianu. Eu mă refeream atunci la ediția americană a acelei cărți, încă netradusă în românește (avea să apară în curînd la Editura Nemira, iar unele diferențe în text sau inabilități de traducere nu sînt de natură să producă deformări de sens). Articolul meu se intitula „Marginalii la o carte puțin obișnuită” și cred și astăzi că imensa strădanie documentară și buna credință a lui Ted Anton au produs o lucrare puțin obișnuită. Sau poate neobișnuită în special pentru cititorul român, tentat mai degrabă să afle soluții clare, răspunsuri precise la întrebările ridicate de împușcarea unui tinăr savant român de renume în istoria religiilor, în chiar campusul universitar din Chicago. Or, Ted Anton, în buna tradiție a eseului documentar american, nu oferea răspunsuri uni-voce, dar în nici un caz nu eluda posibilitatea unui asasinat (altfel de ce și-ar fi subintitulat cartea „The Murder of Professor Culianu”?) cu transparent caracter politic. Cu alte cuvinte, deși fascinat de figura lui Culianu, Ted Anton nu și-a permis nici o clipă aventurarea în acreditarea unei singure posibilități, din cele multe avansate în decursul unei investigații care, dacă ar fi să credem „New York Times”, fie că ar continua și astăzi, fie că nu a fost făcută publică, în rezultatele ei, din motive, mai mult sau mai puțin, lesne de înțeles. Eu insumi scriam atunci că a muri din cauze ne-naturale într-un campus american de prima mînă este ca și cum ai fi mîncat ciuperci otrăvite într-un restaurant select: „accidente”, indiferent de natura lor, nu trebuie să aibă repercusiuni asupra businessului.

Asasinarea lui Culianu a suscitat multe comentarii, atît în media americană cît și în cercurile universitare din Europa. Este vorba despre un savant în egală măsură cunoscut în Italia, Franța, Olanda, țări în care a publicat importante scrieri. Colocviul de la Paris, organizat sub egida INALCO în 1993, avea să reunească specialiști în istoria religiilor de pretutindeni, prieteni și admiratori ai lui Culianu, care, pe lîngă comentarea operei - excepțională ca prolificitate, diversitate și profunzime pentru un om care a murit la 41 de ani - au încercat să avanseze și ipoteze asupra circumstanțelor dispariției sale. Ted Anton a fost unul dintre vorbitori, iar în comunicarea sa făcea o serie de afirmații referitoare la amestecul securității române ce păreau, în spațiul concentrat al unui text de zece pagini, mult mai tranșante decît în cartea publicată trei ani mai tîrziu. De altfel, mai toți recenzenții cărții observă că, pe măsură ce autorul avansează în epuizarea diverselor ipoteze, apare tot mai clară opțiunea pentru asasinatul politic, „Publishers Weekly” (noiembrie 1996) considerînd, de pildă, că ambiguitatea lui Ted Anton în privința rolului securității e mai mult o figură de stil. John

Crowley (în „Washington Post”, 20 octombrie 1996), comentînd cartea, concludă că moartea savantului s-ar datorita itelor complicate ale unei acțiuni politice de eliminare a lui orchestrate de securitatea română.

În fond, fiecare poate să creadă ce vrea, dar, atunci cînd se comentează textul unei cărți, recenzentul, dacă citește cu onestitate, se va menține în cadrul ipotezelor plauzibile avansate de carte.

CEEA CE mă face să revin, acum, cu această intervenție este citarea mea, cu totul în afară de context, în articolul domnului I. Crețu, publicat în „Cuvîntul” din 20 aprilie. Am observat cu mîhnire în anii din urmă că respectul pentru critica de text e tot mai scăzut în România. Oamenii polemizează adesea asupra unor fraze care nu sînt de găsît în nici un text, își fac nesfîrșite procese de intenție etc. O fi și acesta un semn al frustrării care va fi venind ambalată frumos în „pachetel” atît de încăpător al tranziției...

Domnul I. Crețu, a cărui agendă politică sau culturală nu o cunosc deloc, se folosește în mod fals de concluzia mea: „Cartea lui Ted Anton este remarcabilă, chiar dacă la sfîrșitul lecturii știm tot atît de mult sau de puțin despre misterul morții lui Culianu ca și înainte de a o deschide. Tot atît, de fapt, dar într-un mod mult mai organizat și sistematic”.

Ca și Ted Anton care, după enumerarea tuturor posibilităților, chiar și cele mai extravagante, înclină spre o anume direcție (și am văzut care!), consider că I.P. Culianu a fost asasinat, împușcat în cap, din motive politice. Ideea de a mă afla citat în articole aiuristice care susțin că I.P. Culianu fie s-ar fi sinucis ca un securist ce nu și-ar fi îndeplinit „misiunea”, fie ar fi fost executat la ordinul „șefilor” lui ierarhici din securitate, mă mîhnește profund, nu doar din prietenia, dragostea și admirația pe care i le-am purtat, dar mai ales din lipsa de oricare bază a unor astfel de afirmații.

Domnul I. Crețu, în primul său articol din „Cuvîntul”, se avîntă într-o serie de speculații fără nici un temei. Ceea ce domnia sa numește „diagnostic”, în cartea lui Ted Anton nu este altceva decît notarea riguroasă a primelor zvonuri lansate în campus. Ted Anton nu folsește nicînd sensul de „diagnostic” pentru sinucidere, iar tot ceea ce urmează în carte după relatarea faptelor nu face decît să excludă orice posibilitate a sinuciderii. Nu mai vorbesc despre implicarea întregii familii a lui Culianu, sora lui, Teresa, și chiar mama, distinsa Ileana Bogdan-Culianu, ca elemente controlate de securitate... (Aici contribuția lui I. Crețu e cu totul originală, dincolo de orice referință la textul lui Ted Anton!). Mai mult decît atît: chiar și atunci cînd se referă la text, I. Crețu o face tendențios și incomplet. El se folosește, de pildă, de pasajul în care Ted Anton scrie că ipoteza sinuciderii a fost menționată în ziare și la televiziune, dar uită, parcă, să citească fraza ur-

mătoare din carte: „Douăzeci și patru de ore mai tîrziu, după completarea raportului medical, nu mai exista nici un fel de îndoială. Era vorba despre o crimă!” (traducerea mea).

Cît despre ceea ce I. Crețu susține a fi „flirtul” lui Culianu cu securitatea, pe care, vezi Doamne, Ted Anton nu l-ar fi urmărit în toată importanța lui, l-aș trimite pe autorul rîndurilor cu pricina la „Dicționarul Explicativ al Limbii Române”... Orice s-ar putea spune, dar nu că Nene Culianu ar fi „flirtat” cu securitatea! Documentele Departamentului de Stat American, pe care Ted Anton le menționează explicit, sînt relevante în acest sens. Cum mai mult decît relevante sînt analizele lui Ted Anton asupra felului în care victima a fost găsită: nimeni nu se poate sinucide trăgîndu-și un glonte în ceafă, dintr-un unghi de 45 de grade, și făcînd să dispară cu desăvîrșire pistolul...

Am aflat că articolul domnului I. Crețu a suscitat reacții din partea domnilor Dorin Tudoran și Dan Petrescu. Nu discut acum termenii în care aceste reacții au fost formulate - în fond, scriind ceea ce a scris, autorul articolului din „Cuvîntul” trebuia să se aștepte la unele puneri la punct. Mă intrigă însă felul în care domnul I. Crețu a răspuns la ele. Dacă ar fi avut serioase temeiuri să creadă că are dreptate, s-ar fi axat pe evidente (acestea trebuiau însă produse!), sau pe critica de text - căci domnia sa susține că toate ideile năstrușnice în legătură cu moartea lui Culianu i-ar fi venit din cartea lui Ted Anton și, în parte, din comentarii. Dar nu, I. Crețu („Luceafărul”, 10 septembrie) atacă exclusiv la persoană, divagînd asupra unor subiecte periferice - inteligența sau prostia securiștilor, moralitatea D-lui Buduca, stilul D-lui Dorin Tudoran - uitînd parcă subiectul discuției: asasinarea lui Culianu și felul în care ea apare în cartea lui Ted Anton.

Eu nu contest că, mai ales azi, cineva își poate face „un nume” din polemici aprinse (înjurături, aluzii la infirmități, mișelii colaterale) dar poate fi acesta începutul unei opere? Al unei opere, de orice fel, al unei pietre puse peste piatră, în poezie, proză critică literară sau publicistică? Altfel, eu nu știu nimic despre opera domnului I. Crețu!

Credeam, în acest punct, că descifrasem ceva din agenda lui I.C.: senzaționalism, dorința de-a fi luat în seamă cu orice preț. M-am înșelat însă, aflînd despre continuarea demersurilor domniei sale recente din „Cuvîntul” (octombrie 1997). Acum, nici mai mult nici mai puțin, Culianu ar fi fost un agent dublu, lucrînd și pentru serviciile secrete... italiene, recrutat în lagărul de azilanți politici de la Latina, unde era pe cale să se... sinucidă! - o marotă clară a lui I. Crețu sau a celor care îl inspiră și patronează. Asta întrece orice limită și mă face să mă gîndesc la scenariul unui „program” sistematic de denigrare a lui Culianu, un program vechi de mai bine de 15 ani (a se vedea articole din „Luceafărul” și „Săptămîna”, mult înainte de moar-

tea lui I.P.C., și apoi cele din „România Mare”, după moarte).

Mi-e milă. Mi-e milă și silă, în același timp, de ce se poate întîmpla atunci cînd rațiunea nu veghează (și noi toți, mai mult sau mai puțin respectabili, știm că tocmai și atunci se nasc monștrii sau se produc monstruoziități!).

Mă gîndesc cu nostalgie la vremea cînd domnii Buduca și Teșosu, opoșitori ai mizeriilor sembrate de I. Crețu în „Cuvîntul”, mi se păreau „oameni de bine”. Asta se întîmpla cu peste doisprezece ani în urmă, cînd am părăsit România. Despre Teșosu nu mai știu nimic, prefer să mi-l amintesc ca atunci. Buduca, în schimb, se pare că a plagiat chiar din Gianpaolo Romanato, bunul meu amic și co-autor, cu Nene Culianu, al unei cărți de eseuri („Religie și Putere”). Să fie oare cu totul întîmplată împrejurarea că un I. Crețu (mă întreb și eu acum, mai mult retoric, dus de valul enigmatic: va fi existînd el de fapt?) denigrează memoria lui Culianu chiar în „Cuvîntul” domnului Buduca? Va fi fiind vreo legătură între plagiat și „execuția” morală a lui Culianu? Poate fi vorba de o simplă politică de „diversiune”, care să mute accentul de pe mai noile apucături ale lui Buduca pe reevaluarea sinistru și abracadabrantă a lui... Culianu?

Încetez aceste speculații, căci mi se pare că încep să-mi însușesc logica (!) lui... Ion Crețu!

Dacă domnul I. Crețu există cu adevărat, l-aș invita pe viitor să-mi folosească numele numai în citate con-textuale, așa, ca să nu producem confuzie... Dacă e doar un veleitar ce n-are habar de minunea intelectuală care a fost Nene Culianu (nimeni nu vrea să-l „canonizeze”, cum se burzuluiește insinuant I. Crețu; a fost un om ca oricare altul, dar cît geniu în el!), să încerce în altă parte: investiții, modă, informații de la poliția capitalei - sînt atîtea domenii în care un condei aprins (cum al domnului Crețu este fără îndoială) s-ar putea ilustra de minune.

CĂCI, altminteri, gîndește-te, domnule I. Crețu: prea multe alternative nu-ți rămîn. Ori ești un, hai să zicem scuzabil, ignorant care se bagă unde nu știe nimic, ori, mult mai trist și regretabil, ești un profanator de morminte și opere, de tipul C.V. Tudor, Artur Silvestri (Timăcop), Leonard Gavrilu, sau un tipic contestatar al valorilor adevărate, meteahnă care te-ar pune, să zicem, în context național, în compania unui Caion... Nu cred că vreuna din aceste ipostaze e mai flautantă decît alta!

Închei cu mîhnire, sugerîndu-ți eventual să taci pentru o vreme asupra acestui subiect. Iar dacă vrei să terfelești cu tot dinadinsul pe cineva, alege-ți măcar persoane în viață. Cel puțin, de bine de rău, trăind și nemurind, acelea se pot încă apăra și răspunde.

Dacă nu, nu!

Dumitru Radu Popa

New York

CRONICA PLASTICĂ

de Pavel Șușară

RECENTUL simpozion *Artistul și Orașul*, organizat de către Asociația Națională a Uniunilor de Creație, trebuia, conform proiectului inițial, să se desfășoare pe fundalul unei expoziții neobișnuite ca amploare și, după toate probabilitățile, irepetabilă. Excelenta expoziție a lui Olimpiu Bandalac, asociată cu machetele premiate la concursul *București 2000* - reprezentând și ele un moment unic de proiecție a idealității în dezordine -, a confirmat, de fapt, eșecul acestui proiect. Care, probabil, era tot atât de utopic pe cât de utopice sînt, prin raportare la realitatea românească nemijlocită, și machetele ce privesc remodelarea centrului bucureștean.

Mai întîi, el era utopic ca acțiune propriu-zisă, ca fenomen în explozie continuă pe parcursul a citorva zile și ca aspirație de a implica în desfășurarea sa întreaga viață artistică, și nu numai, din București. În al doilea rînd, era utopic prin speranța naivă că personalitățile de primă importanță ale vieții noastre artistice și culturale, adunate în jurul său, puteau constitui chiar o echipă, adică un organism perfect articulat, sincron în gesturi și convergent în acțiune. Și, în fine, în al treilea rînd, utopia a fost una de natură financiar-administrativă; cînd sponsorii se plîng de strîmtorare de mai că-ți vine să viri mina în buzunar și să depui lingă imprimanta color măruntșul care ți-a rămas de la ziare, cînd băncile dau vina pe alegeri și pe tot felul de vicii legislative, cînd Primăria Capitalei, Uniunea Arhitecților, Uniunea Compozitorilor, Oficiul pentru Expoziții, Uniunea Artiștilor Plastici, Uniunea Cineaștilor, Uniunea Scriitorilor, UNITER-ul etc. sînt exact în relația lui Voltaire cu Dumnezeu, utopia nici

măcar nu mai trebuie demonstrată. Și totuși, în ficțiunea lui, proiectul *Artistul și Orașul/Orfeu în Babilon* încerca să afirme un lucru banal în aparență, dar cu ramificații halucinante: anume că Orașul nu este doar un sat mai mare, o așezare cu o mai accentuată desfășurare pe verticală, în care apa și căldura vin (dacă vin) pe țevi și în ale cărei canale sug aulociei din pungă, ci că este infinit mai mult decît atît și că în structurarea, în dinamica, în expresia, în existența lui profundă și chiar în metafizica sa artistul are un rol vital. Că prezența lui nu este spontană și circumstanțială, ci, pur și simplu, o condiție a existenței Orașului însuși. Cu atît mai mult în spațiul românesc, și cu atît mai mult în Sud, unde Orașul este o apariție tirzie, dezvoltată rapid, fără organicitate și, de cele mai multe ori, chiar fără reflexe urbanistice. Contradicțiile și tensiunile rezolvate în Occident într-o istorie urbană îndelungată, au fost preluate aici aproape în simultaneitate și ele au determinat direct configurația spațiului, dezvoltarea lui, viața sa cotidiană și chiar aspirațiile ascunse. Cel care, în final, i-a temperat excesele și i-a defrișat drumul, i-a construit fizionomia, i-a precizat psihologia și i-a conturat noua mitologie a fost Artistul: arhitectul, pictorul, sculptorul, graficianul, actorul și saltimbancul, scriitorul, muzicianul de salon sau biata dizeuză cu bancnota mototolită între țite. Pentru că mai mult decît în plan funcțional și administrativ, în înfățișările lui nemijlocite, Orașul trăiește într-un complicat sistem de codificării și sub o densă anvelopă simbolică.

Expoziția încerca să identifice și, mai apoi, să explice tocmai această mutație, această deplasare a accentului de pe viața privată sau comunitar-ar-

haică pe viața publică, pe responsabilitățile colective asumate în mod conștient. Într-un cuvînt, pe ieșirea din spațiul securizat al interiorului și din intimitatea ritualului domestic spre *agora*, spre conștiința civică și spre marele ceremonial public. Cu excepția orașelor din zona de nord-vest a țării, care au dezvoltat o viață specific urbană cu mult înaintea sec. XIX, orașele din sud - și Bucureștiul în aceeași măsură - își leagă destinul urbanistic de modernizarea României și de palidă ei ocheadă spre Occident. Însă conștient de primenirea instituțională și cu o oarecare structurare a activităților, apar și personaje noi, cu alte exigențe, cu o altă conștiință de sine și cu un alt sentiment al istoriei. Omul public, fie el politician sau doar o variantă tirzie de erou civilizator, iese din fumul luminărilor și din aerul greu de tîmii, lasă icoana în funcția ei strict liturgică și își secularizează prezența, imaginea și memoria. În orizontul simbolic al orașului apare acum, fie trecînd prin cimitir, fie coborînd direct din marile piețe Occidentale, *statuia*, chipul recognoscibil al unui personaj real sau imaginea alegorică a unui fapt excepțional. Orașul, viața publică și asumarea directă a istoriei creează instantaneu o nouă mitologie și un alt plan de referință care, într-un anumit fel, se substituie vechilor reprezentări ale transcendenței. Chiar și prezența cea mai banală în spațiul public, de la cea motivată individual și pînă la cea animată de o necesitate colectivă, capătă prestanță și atributele unui ceremonial, ale unei forme noi de expresie.

În acest sens, expoziția încerca să urmărească pătrunderea și evoluția statuarului în spațiul românesc, în dubla sa ipostază de fenomen artistic și

de vehicul al unor mentalități în schimbare. Pentru că asimilarea tridimensionalului într-un orizont cultural și spiritual esențialmente nonfigurativ a însemnat o repunere în discuție a unui întreg program mental și precizarea unui nou set de opțiuni. Prin sculptură - artă fundamental urbană -, dar și prin mișcarea teatrală și prin viața muzicală, valorile occidentale devin bunuri publice și sugerează o altă coordonată a vieții urbane. Chiar dacă substratul se va revolta mai tirziu și figurativismul va fi puternic zdruncinat prin fabulatoriu, hieratism sau purism, statuarul rămîne o dominantă a spațiului public în care performanța și eșecul se amestecă în proporții relativ egale. Repede înțeleasă ca o formă eficientă de consacrare și ca un garant al eternității, sculptura a fost, într-o bună măsură, pîndită permanent de riscul confiscării oficiale. Dacă nu prin agresiune directă, oricum prin nenumerate forme de presiune subtilă. Din această pricină, puține sînt celelalte genuri artistice în care tensiunile istoriei, sau chiar energiile sale distructive, să se fi manifestat cu atîta evidență ca asupra statuarului.

Avînd ca nucleu tocmai această aventură a sculpturii de for, expoziția își propunea să aducă în același spațiu toate celelalte genuri artistice, să iasă în stradă și, deasupra tuturor, să semnaleze prezența exemplară a artistului în Oraș; ca o condiție a existenței Orașului și ca o garanție deplină a demnității sale. Faptul că ea nu s-a putut realiza acum nu înseamnă, însă, că Artistul nu este la locul lui, ci doar faptul cu mult mai banal că Orașul nu este încă pregătit să-i recunoască și să-i consacre prezența.

Despre Încoronare - la 75 de ani

LA MIJLOCUL lunii octombrie s-au împlinit 75 de ani de cînd regele Ferdinand și regina Maria au fost încoronați la Alba-Iulia ca suverani ai României Mari. Aniversarea acestui moment important al istoriei noastre a fost marcată prin două manifestări. În ziua de 11 octombrie, în Catedrala Încoronării (Catedrala Reîntregirii) din Alba-Iulia au fost oficiate un Te Deum și o slujbă de pomenire a ctitorilor bisericii: domnitorul Mihai Viteazul - doamna Stanca și regii Ferdinand și Maria. Ceremonia religioasă precum și festivitatea laică ce a urmat-o, s-au desfășurat în prezența M.S. Regelui Mihai și a Reginei Ana; urmașii suveranilor încoronați la Alba Iulia.

Simpozionul anual de istorie „File din cronică monarhică” - devenit tradițional în organizarea Muzeului Peleş - Sinaia - a avut loc anul acesta în 15-16 octombrie, chiar în zilele în care s-a făcut Încoronarea acum 75 de ani. Pentru prima dată, Încoronarea din 1922 este readusă în atenția publică, în mod oficial.

Dar ce reprezintă în istoria României Încoronarea din 1922? Desfășurată ca o ceremonie sobră și totuși foarte populară, ea consfințea dorințele românilor. Țara se mărise (în 1918) cuprinzînd acum toate provinciile istorice locuite de români. Actele reformei agrare, cea mai generoasă de acest fel din cîte a cunoscut România, fuseseră parafate; așadar, promisiunea făcută de rege poporului său în anii de război se împlinise. O nouă Constituție, aflată în pregătire, urma să admită un nou sistem electoral adaptat cerințelor societății. Deci lumea românească se schimbase, regele și re-

gina, deopotrivă, participaseră ori ajutaseră la această schimbare și, fapt important, toți politicienii erau de acord că sistemul monarhiei constituționale garanta dezvoltarea viitoare a țării. De asemenea, fuseseră semnate tratate de pace și reglementate relațiile diplomatice ale României (mai puțin cele cu Rusia Sovietică). Încoronarea din 1922 a regilor Ferdinand și Maria a însemnat o garanție a tuturor acestor acte, o garanție a dezvoltării României așa cum se constituise ea în timpul domniei regelui Carol I și după primul război mondial.

O dovadă a recunoașterii externe de care se bucura acest act a fost participarea a numeroase delegații și misiuni străine, unele la cel mai înalt nivel. Pentru români, pe lingă desăvîșirea unor dorințe și eforturi, Încoronarea a avut și un caracter simbolic. Alba Iulia era orașul în care intrase odinioară triumfător Mihai Viteazul, iar acum sârbatorea reîntregirii stătea sub semnul dinastiei. Ceremonia propriu-zisă a binecuvîntării coroanelor și încoronării s-a desfășurat în Catedrala construită în acest scop, pe locul aceleia ctitorite de Mihai Viteazul. Solemnitatea zilei de 15 octombrie 1922 a cuprins: primirea suveranilor, a oaspeților și a autorităților țării; serviciul religios ortodox desfășurat după tipicul folosit în înscăunarea domnitorilor români; încoronarea celor doi regi în curtea bisericii, în mijlocul a peste 30.000 de oameni; prînzul oficial care a avut loc în Sala Unirii; impresionanta paradă militară unde, în final, au defilat regele, regina și principele moștenitor Carol. Minuțiozitatea pregătirilor preliminare dovedește atît importanța istorică pe care

contemporanii o recunoșteau evenimentului, cît și bucuria de a-l fi trăit.

Detalii ca acestea, ivite din fonduri arhivistice inaccesibile pînă nu demult, studii privind contextele social, istoric, politic (intern și extern), cultural - în care s-a situat actul Încoronării și perioada domniei regelui Ferdinand (1914 - 1927), precum și reflectarea în artă și în mentalul colectiv a imaginii Monarhiei române - s-au regăsit în cele aproximativ 70 de comunicări prezentate la simpozion. El s-a bucurat de participarea majoră a istoricilor, muzeografilor, istoricilor de artă, arhiviștilor și cercetătorilor din importante instituții de profil: Universitatea din București, Centrul de Cultură și Civilizație Europeană Iași, Arhivele Naționale, Institutul de Istorie „N. Iorga”, Muzeul Peleş, Muzeul Cortoceni, Muzeul Bran, Muzeul de Artă, Muzeul de Istorie. Organizatorii de la Peleş au beneficiat de patronajul Ministerului Culturii și de bunăvoința unor importanți sponsori.

Complexul muzeal Peleş este singurul loc unde se păstrează aproape în totalitate atmosfera originară a reședinței regale, era deci normal ca aici să se desfășoare unul din momentele importante ale aniversării a 75 de ani de la Încoronare. De fapt, simpozionul din acest an a avut o amploare deosebită: au fost invitați reprezentanți ai Parlamentului și ai Bisericii, au participat oficialități locale. A fost dorită și așteptată vizita oficială a Regelui Mihai și a Reginei Ana.

Pe lingă secțiunile de comunicări programul a cuprins deschiderea expoziției aniversare a Încoronării, la Caste-
lul Peleş (expoziția poate fi vizitată

pînă în 31 decembrie) și dezvelirea a două plăci comemorative în curtea de onoare a castelului Peleş.

Expoziția de la Peleş reunește obiecte de maximă importanță de la Încoronarea din 1922: au fost expuse pentru cîteva zile coroanele celor doi regi - acum, ele pot fi văzute în tezaurul Muzeului Național de Istorie din București. Coroana regelui este Coroana de Oțel a României, comandată de regele Carol I în 1881, dintr-un tun cucerit la Plevna. Coroana reginei a fost comandată în 1922 și a fost finanțată prin subscripție publică; modelul ei se inspiră din acela al coroanelor doamelor române și al împărăteselor bizantine. Mantiile de Încoronare, scepтрul buzdugan și spada regelui, drapelul cu cifra lui Ferdinand sînt obiecte definitorii la ceremonia încoronării; alături de Actele Încoronării și Proclamația regelui Ferdinand, de două săbii ale principelui Mihai și împreună cu una din rochiile de gală ale reginei Maria ele fac atracția expoziției. Evident, ea este mult mai cuprinzătoare și a fost completată prin vizionarea unei pelicule din Arhiva Națională de Filme.

Cele două plăci comemorative constituie una din puținele inițiative de acest gen; ele poartă efigiile în bronz ale celor patru regi ai României - Carol I, Ferdinand, Carol al II-lea și Mihai - și sunt un omagiu adus de sculptorul A. Dumitrescu dinastiei române.

În amintirea acestei aniversări a fost bătută o medalie purtînd în avers efigiile suveranilor României Mari și în revers inscripția „Muzeul Național Peleş - Sinaia, 15 X 1997”.

Carmen Tănăsioiu

Ce-ar fi dacă...

...O AMENII de știință ar re-învia dinozaurii, am aflat deja din *Jurassic Park* și din *Lumea pierdută*, ambele în regia lui Steven Spielberg - abonat cu fiecare nou film al său la recordurile box-office-ului.

Dar, ce-ar fi dacă extraterestrii ar vizita Pământul? Și mai mult decât atât - dacă l-ar vizita în chip de turiști? Cu un „aeroport” special destinat lor, cu un birou de imigrări unde aceștia primesc noi identități cu care apoi se pot mișca liberi, nestingheriți și fericiți printre noi. Mai exact prin New York - definit de către regizorul Barry Sonnenfeld astfel: „M-am gândit că, dacă ar exista extraterestri pe această planetă, locul unde s-ar simți cel mai în largul lor ar fi New York-ul, fiindcă acolo s-ar putea pierde printre atîția oameni care par a fi extraterestri și care, este posibil ca de fapt să fie chiar extraterestri...”

Comedie, science-fiction și, de ce nu, basm pentru noile generații de copii care se dau în vînt după asemenea spectaculoase peripeții, *Bărbații în negru* (1997) pornește de la o povestire de benzi desenate cu același titlu, povestire achiziționată de către doi dintre producătorii filmului în 1992.

Pelicula semnată de Barry Sonnenfeld, cunoscut pentru *Addams Family* și *Get Shorty*, este un melange de genuri - situație tot mai des întâlnită și destinată atragerii cît mai multor categorii de spectatori.

Bărbații în negru este science-fiction, fără îndoială, deoarece de-a lun-

Bărbații în negru (Men in Black) - distribuit de Guild Film România. Cu: Tommy Lee Jones, Will Smith, Linda Fiorentino. Regia: Barry Sonnenfeld. Scenariul: Ed Solomon.

gul celor aproape două ore de proiecție, creaturile extraterestre, care dintre care mai ciudate, mișună din plin în partituri principale ori în roluri secundare. Pe de altă parte, întreaga panoplie a SF-ului clasic nu lipsește din dotare - de la arme sofisticate la tehnologii și computere și mai sofisticate, de la clasicul de acum conflict în care „Răul” nu poate fi decât un extraterestru la rezolvarea conflictului de cițiva indivizi dedicați, onești, curajoși ș.a.m.d. Evident pămînteni, oameni ca și noi, dar mai dotați (tehnic și fizic), mai antrenați, mai fără spaime existențiale (și inutile) la vederea alien-ilor.

Conflictul pe cit de SF ambalat poartă totuși marca policier-ului în derularea sa de la apariția monstrului rău și pînă la anihilarea acestuia: morți suspecte, urmăriri spectaculoase, vizite la morgă, suspens, arme, explozii. Pe scurt, situații pe care le întîlnim la tot pasul, situații inevitabile atîta vreme cît cei buni trebuie să-i învingă pe cei răi.

De n-ar fi decât atât, am putea lesne afirma că așa ceva am mai văzut. După cum nici tenta de comedie nu este perfect originală în combinație cu suspens-ul. Cîteva scene rezistă totuși (v. selecția unui om potrivit pentru a intra în rîndul „bărbaților în negru”; nașterea unui pui de extraterestru într-o mașină pe autostradă; aglomerația de ciuădenii din „aeroportul” pentru OZN-uri - mai degrabă o „arcă a lui Noe” în versiune sfîrșit de secol XX) spre deliciul celor mai mulți dintre noi, domici de distracție. Și de fapt în această „distracție” se concentrează atît atenția, cît și efortul celor care au participat la realizarea filmului. Căci ei o știu mai bine decât oricine: oamenii (marea lor majoritate, în proporție de

Pe ecrane, o jucărie sofisticată: *Bărbații în negru*

99,99%) se duc la cinema dintr-un singur motiv - pentru a se distra. Astfel se explică risipa de efecte speciale, risipa de imaginație în domeniul spectaculosului vizual și mai puțin în profunzimea poveștii ori în intensitatea și nuanțarea sentimentelor provocate spectatorilor.

Este momentul să afirmăm fără ipocrizie și prejudecăți că filmele anilor '90 au drept unic scop distracția audienței. În formule melange, precum *Bărbații în negru*, ori în formule suprasaturate de explozii, dezastre etc., precum într-un număr infinit de titluri pe care nu are nici un rost să le enumerăm. A ne exprima tristețea ori dezamăgirea în legătură cu o asemenea evoluție are același efect cu a comenta că anotimpurile nu mai sînt la fel ca acelea de acum zece ani.

Pentru a nu lăsa însă lucrurile nelucidate, să revenim la *Bărbații în negru*: cine sînt ei și de ce sînt atît de importanți încît apar și în titlu?

În realitatea cotidiană sînt Tommy Lee Jones (laureat al unui Oscar pentru rolul secundar din *Evadatul*, cunoscut și din *Clientul, Născuți asasini*) și Will Smith (care a jucat în mai recentul *Ziua Independenței*). În film sînt angajați ai unei agenții guvernamentale neoficiale și secrete, a cărei activitate ține de supravegherea extraterestrilor pe pămînt. „Nu le este permis să aibă contacte umane convenționale, ei nu

au soții sau familii, pentru că trebuie să fie perfect anonimi. Ideea este ca ei să păstreze secret tot acest trafic de extraterestri, pentru că oamenii locului n-ar putea suporta adevărul”, afirmă Tommy Lee Jones despre personajul său și colegii acestuia.

Într-un asemenea context trebuie amintit faptul că efectele speciale și implicit nenumăratele apariții extraterestre (de multe ori sursă a comicului) au fost realizate de către Industrial Light & Magic, compania lui George Lucas (cunoscut pentru trilogia *Războiul stelelor*). ILM a produs efectele vizuale la nenumărate pelicule, unele dintre acestea difuzate și pe marile ecrane românești: *Jurassic Park*, *Forrest Gump*, *Atacul marțienilor*, *101 Dalmațieni*.

Nu putem să-l uităm pe Steven Spielberg, aici în calitate de producător executiv, despre care orice cuvinte sînt de prisos.

Cu aceste date, *Bărbații în negru* este o jucărie sofisticată. Și ca orice asemenea jucărie, se strică repede (a se citi: te plictisește repede). Nu este un film de referință decât în măsura în care ne demonstrează încă o dată către ce se îndreaptă cinematografia. Iar dintr-o altă perspectivă, singurul său atu se referă strict la gradul de deconectare produs.

Miruna Barbu

Săptămâna Culturii din Republica Ungaria

Vocația europeană

PENTRU observatorul atent, Săptămâna Culturii Maghiare a fost așezată sub semnul unei relaționări posibile și reale, relaționare pe care organizatorii au ținut să o sublinieze cu firească apăsare. Este vorba despre o relaționare în plan cultural, în cel spiritual, între țări vecine de nedezmințită vocație europeană. Aceleași vocații europene îi coresponde - pe de altă parte - legătura generoasă cu alte spații de civilizație noneuropeană, circuite spirituale marcate de viziunea asupra anului 2000, asupra începutului de nou mileniu.

Parcurgând caietul program, frecventând șirul impresionant al manifestărilor nu poți să nu constăți că tocmai cele patru concerte, cele patru seri de muzică, au fost gândite, prin selecția programelor și a muzicienilor, pe ideea ilustrării gândurilor exprimate în debutul acestor rânduri. S-a cântat muzică de Bela Bartók, inclusiv celebrele *Dansuri românești*, omagiind nu numai una dintre marile personalități ale culturii maghiare ci, în egală măsură, un mare prieten al poporului român,

un autentic spirit internaționalist care a știut să se aplece asupra bogățiilor muzicale ale românilor din Bihor, ale maghiarilor, ale popoarelor din centrul și din Estul Europei sau din Nordul Africii. Poate fi uitată, oare, mai ales astăzi, relația profesională atît de cordială dintre Enescu și Bartók, sau campania de denigrare deșănțată căreia - cu mai bine de șase decenii în urmă - marele muzician maghiar i-a fost supus atît în Ungaria cît și în România, din partea unor voci ultranaționaliste, puternic agresive? Să observăm, de asemenea, faptul că *Orchestra de Camera „Liszt Ferencz”* - ansamblul care a deschis Săptămâna Culturii Maghiare, poartă numele uneia dintre marile personalități europene ale secolului trecut. Liszt a fost european „avant la lettre” nu numai în baza faptului că a circulat în marile centre de cultură ale bătrînului continent, din Paris și pînă la Iași sau la Timișoara, din Petersburg și pînă la Roma, ci pentru că a înțeles și a iubit natura umană în afara prejudecăților de tot felul ale timpului. Alături de muzică de diver-

tisment de Haydn, de Mozart, de o pagină rar cântată datorată lui Felix Mendelssohn Bartholdy, alături de acea puternică creație care este *Divertismentul* pentru corzi, de Bela Bartók, am putut audia - în prezentarea muzicienilor Orchestrei budapestane de cameră - cele *Trei piese pentru orchestră de coarde* de Constantin Silvestri; acest din urmă moment a fost poate cel mai surprinzător, mai spectaculos, prin viziunea timbrală larg diversificată, o adevărată „orchestrație” a timbrei corzilor, un aspect deloc decorativ ci unul dedus cu maximă stringență din însăși ființa acestei creații majore a literaturii camerale românești, creație asupra căreia, iată, muzicienii maghiari, primul violonist Rolla János, concertmaestrul formației, aruncă o privire nouă, pe cît de captivantă pe atît de adevărată. Adevărat împlinite mi-au apărut și celelalte momente ale programului, realizate cu degajare, cu o suplețe a apropierei față de muzică, cu o rigoare constructivă în care zelul primului violonist se recunoaște pe deplin.

Pe aceeași direcție a relaționărilor

transculturale se desfășoară și demersul membrilor formației de percuționiști „Amarinda”. Diversificarea este puternică, demonstrativă și, evident, captivantă de vreme ce grupul celor patru muzicieni maghiari etalează pe parcursul aceluiași program, muzică europeană din Renaștere și pînă în zilele noastre, muzică din Extremul Orient, din Africa sau din Polinezia. Se poate vorbi despre o adevărată pasiune privind descoperirea posibilităților conexiunii dintre diferitele culturi muzicale, descoperire ce se constituie într-o adevărată aventură a spiritului. Desigur, culoarea timbrală este pusă în valoare cu evidentă sensibilitate; mai presus de aceasta trebuie avută în vedere considerația arătată spiritului și literei partiturii în cele câteva pagini ce aparțin istoriei europene a muzicii, lucrări pentru instrumente cu claviatură scrise în epoca elisabetană de englezul Orlando Gibbons sau, mai recent, de Maurice Ravel.

Dumitru Avakian

PREPELEAC

de Constantin Toiu

Inocenția

ERA la Sibiel prin nouă sute șaptezeci și. Acolo, în acel sat atât de pitoresc, legat de copilăria prietenului N. Manolescu, am citit textul bisericesc de la biserica din Cacova-Sibiel pe care l-am notat și care sună astfel:

Întru adîncul greșalelor fiind, chem adîncul cel neurnat al milostivirii Tale, din stricăciune, Dumnezeule, scoate-mă. (Peasna 6, Imosul).

Ce coincidență... În carnetelul jerpelit, după acest text sfînt atât de frumos, vîd ceva scris pe margine, de jos în sus, cu un creion roșu nu prea ascuțit, - la repezeală:

Cum la ei totul e mic, și grandoa-rea lor este mică. Observație sau lucrare diavolească sălășluind pe hîrtie lîngă fraza cealaltă, sacră. E clar că, într-un moment de enervare, mă gîndisem la faptele și obiceiurile din țara noastră. Căci unde ar fi mai mică sau mai luată *la lăgère* grandoaarea?... E o intruziune bizară aici în aceste mărunte pagini pline cu însemnări despre șatul ce stăruie în mintea mea ca o legendă citită. Cum își aruncau sâtenii de pe o colină pe alta vorbe de duh, mici satire rimate, porecle, întimplări intime ca vorbele rostite la moară cu sacii încă în căruța, în așteptare, în timp ce valul zdupăie cu piatra de moară tocită cu tot... *ale morii...* vorbe spuse la moară... auzite la moară și... în cele din urmă, denumirea turtită, topită ieșind ca de sub exercitarea unei mari presiuni a închipuirii... prescurtarea turnată deodată în căușul graiului ca un substantiv: *Alimorii*, de-ale morii, însă cu totul altfel, legendar... Pe urmă, deodată, dedesubt, între ghilimele:

„Nea Achim, supă de chin“,
cu indicația „de N. Manolescu la 6 ani“.

Sper că am transcris corect. În orice caz, locul este stăpînit de năzdrăvănia, - ocolind a zice spiritualitatea - acestui băiețuș, el însuși personaj al *Alimorii*. Urmează cîteva nume ardelenesti mîzgălite, transcrise, tot la Sibiel, ca: Tipeiu Vecerde, Droc, Cîrlea, Tritianu, Aceleanu, Guț... N-am folosit niciunul. Am cîteva liste de nume culese de pretutindeni. De acestea însă, nu știu de ce, nu m-am atins. Deși, de pildă, o frază care ar începe așa: „Guț deschise gura lui cu trei dinți lipsă și zise...“ - ar fi sunat bine. Deși căutat, - numele, cum se întîmplă cu multe din ele atât de reale... În fine. Mă luai cu vorba uitînd pe cine întîlnisem eu într-o după amiază pe ulița, la Sibiel, într-o prea frumoasă zi de vară tîrzie. Pe cine credeți Dvs. că întîlnisem eu și, mai ales, ce vorbisem, după ce autorul spusese „Bună ziua, fata moșului“; iar ea se opriese locului în țărîna uliței, cu capul în jos, și în modul cel mai neașteptat, ori ciudat, își apucase cu amîndouă mîinile roșii (de cît spălase?) fusta roșie de sub ia albă de in cu ciucuri atîrnînd peste pieptul puternic tresăltînd de energia mersului grăbit... și, facînd, ca la curte, o reverență scurtă cu capul ei blond cu păr des tot în jos, zisesese rar, ca la școală, cînd se învață o lecție: „Bună să vă fie inima!“ Așa se salută un senior.

Cred că, în Ardeal, asta se trage în bună măsură și de la iluministi latinizant, de la un Inocențiu (Micu) Klein. Cum să spui în Oltenia, în Muntenia, Moldova chiar sau Dobrogea care pare că nici nu există... cum să botezi în aceste ținuturi mai *goghenarde*, o fată, *Inocenția*?...

Cel mai urît lucru, în astfel de împrejurări, cunoscînd o fată cuminte de 16 ani, nevinovăția intrupată și care salută cu atîta grație feudală, cine știe de unde însușită, și pe care o mai

cheamă și Inocenția; prin urmare ce ne este mai străin, nouă, stricăților de tot felul despre felul oamenilor de a fi; ...cel mai urît lucru ar fi să supui unui interogatoriu de orășan o asemenea faptură, uneori cu un libido mascat avînd acea curiozitate agresivă prin care omul încearcă să domine cele văzute, uneori și nevăzute. Puteam să întreb pe de departe, - dacă e de pe-acolo, dacă a învățat, cite clase, dacă mai are frați sau surori, iar în același timp vocea ei curată să adauge frumuseții și purității trupului sunetele melodice articulate. Știu că sînt prilejuri în care agresiunile sau vulgaritățile ascunse, sau ispitele anevoie strunite și întreg arsenalul duplicitar al erosului pot să te ocupe deodată, pierzînd, în acele cazuri, de atracție puternică, exact ce ți-ar mai rămîne scump în memorie: forma ideală a momentului ivit. De aceea, astăzi, după atîția zeci de ani, mă gîndesc la fata de la Sibiel ca la o țară sau ținut de basm, închipuit sau visat numai, la esența clipei pe care sinii tineri și drepti de sub ia de in încercau s-o turbure... Pot să spun: *Am fost și eu în Inocenția*. Sau: *Inocenția*, cînd ninge, de albă ce-i, nici nu se mai vede. Am văzut-o cu ochii mei; știu cum arată ea, cum vorbește; știu că un astfel de lucru există în lume și că dacă nu-i inocență, în toate, nimic nu mai este, nici des pomenita dragoste; *in Inocenția fuit*.

Inscripția veche dintr-o capelă din Bavaria de sus reproducă la intrarea bisericii catolice din Sibiel (7 iulie 1976).

În 1960 călugărițele conform ordinilor sînt scoase din mănăstire. Ele sînt chemate la rînd de stareță una cîte una să fie anunțate. Cînd ele află că mănăstirea lor se desființează, își smulg părul din cap, jelînd. Celelalte, care așteaptă afară să le vie rîndul, pun întrebări înfrigurate ca la un examen. - *Du-te și vei ști!* apucă să răspundă cîte una în limba lor ce pare mai curînd scrisă decît vorbită, fiind cea mai curată, în orice punct cardinal al țării ar fi rostită, între pereții chiliuțelor dați des cu var.

Pot să adaug azi, după 37 de ani, că erau date afară, brutal, tocmai din ea, - din țara adineauri numită *Inocenția*.

Tot în *Inocenția* a mai avut loc o întîmplare pe care doar am însemnat-o, în același carnet vechi, numînd locul, după cum aveam să-i zic după vreun deceniu și ceva. *Vă veți cutremura de groază*. Dar iată întîmplarea:

Era o dată, la *Mănăstirea dintr-un lemn*, printre călugărițele ei, harnice și agere o stareță nu prea bătrînă și foarte înțeleaptă și miloasă. Și ea avea o vacă pe care mult o iubea și pe care o cheama Bombonica. Vă dați seama: *Bombo-ni-ca...* Și stareța aceasta să nu uităm a adăuga că era o fostă femeie de neam mare, o „aristocrată“ ieșită din cele lumești și care, după cum ziserăm mai înainte, iubea vacuța *aceasta* ca pe un cal focos și scump de curse. Și vaca făse șe făse și într-o zi intră, scapă în trifoi și pe urmă se umflă și crăpă.

Stareța lipsea. Este tăiată vacuța ei, apoi, într-ascuns.

Cînd vine maica stareță de la tîrg, na! că ea vrea pe loc a o vedea pe Bombonica ei. Că i-a adus ei ceva, de la oraș. Maicuțele se codiră cît se codiră; apoi, izbucnînd cu toatele în plîns, mîrturisiră în cor tragicul eveniment... Și stareța care taman îi adusesese niște smochine...

DIASPORA LA PLURAL

Scrisoarea IV

München
luni...

Onor. domn Al. Secară
Rotopânești

Dragii mei părinți,

AM POPOSIT în München, mai întîi la un birt ținut de un secui din părțile noastre, cu care magistrul s-a întreținut numai în limba lui. Noaptea am petrecut-o mai mult în trezvie. M-a culcat gazda într-o căsuță din livadă, plină de toate roadele pămîntului: mere, pere, morcovi, pătlăgele, țelină, chiperuși și alte zarzavaturi. Am adormit cu capul pe o căpățînă de varză care se răsucea tot timpul, blestemata, din cauza rotunjimei ei. Abia către ziuă s-a mai înmuiat și a stat locului. I-am povestit domnului Schuller care e motivul oboselii mele, și el m-a consolât cu promisiunea că va găsi ceva pe placul meu. A avut dreptate. Ce-a făcut, ce-a dres, că a lipsit toată dimineața și nici la prînz n-a venit, așa că, neștiind dacă se întoarce au ba, am rămas flămînd. Pe la patru ceasuri, a năvălit ca o furtună în cămara, unde eu privegheam cu temere verzele și guliile, și mi-a spus să împachetez. Într-o droșcă, ce se bălăbănea din toate încheieturile, am ajuns teferi la o casă cu o grădină foarte îngrijită despre care v-am scris cu amănunțime în altă scrisoare.

Primim

Stimate domnule N. Manolescu,

IN VIRTUTEA dreptului la replica, vă rog să publicați în revista Dvs. punctul meu de vedere referitor la afirmațiile repetate ale D-lui Andrei Codrescu; mă simt dator să o fac din respect față de cei care mă cunosc și față de mine înșami. Nu aș fi răspuns, nu sunt obișnuit cu luptele în arenă - nici măcar în aceea literară - dacă Dl. A. Codrescu nu m-ar fi „evocat“, după convorbirea publicată de revista *Euphorion* nr. 3/1997, și în amplul interviu apărut în *România literară* din 12-18 nov. a.c. Poate că ar fi trebuit să mă simt flatată (!) că un scriitor faimos azi, la New York, păstrează între amintirile din anii adolescenței sibiene, prezența mea ca „invitată de onoare“, la una din sedințele cenaclului din care făcea parte.

Îngăduiți-mi să citez din *Euphorion*: „Mi-aduc aminte că pe vremea cînd aveam șaisprezece ani a venit Florența Albu, ne-a citit din poeziile sale, eu m-am ridicat în picioare și am spus: *Asta nu e poezie, sînt niște texte foarte slabe!* Au înghețat toți cenacliștii noștri. Mi s-a spus să nu mai fac lucruri de acest gen“.

În *România literară*, aceeași evocare mai îngroșată încă: „Mi-aduc aminte de o sedință unde invitata de onoare, Florența Albu, mi-a spus înainte de a citi: *Să fii bun, că altfel mă supăr dacă mă atacă*. Am atacat-o!“

Mă indoiesc că invitata de onoare care, să presupunem că aș fi fost, (cel mult invitata prietenei mele, profesoara Natalia Potolea) avea nevoie de imbu-

Am început să conversez și eu în limba germană. Am cunoscut chiar doi pădurari cu care m-am împrietenit. Fuseseră trimiși cîțiva ani în Bucovina de unde s-au întors cu amintiri duioase. Ultimul s-a și logodit acolo cu o fată de la Iacobenii. După Sfînta Maria mare, fac nuntă la Cîrlibaba, pe valea Bistriței; sînt și eu invitat. Povestesc cu haz pătaniile lor prin Carpați, cu rîși, vulpi, lupi și, mai cu seamă, urși adevărați. Fiind în serviciul împăratului austriac, pleacă în curînd de aici la Donaueschingen, în Pădurea Neagră, de unde izvorește Dunărea.

Dragă mămăuță, să nu-ți faci griji, nu-mi trebuie nimic. Îmbrăcăminte mi-ai dat destulă, de-abia am putut-o căra pînă aici. Miere de albină se găsește și prin părțile acestea; să nu-mi trimiți nici sirop de brad. Bavaria este plină de păduri. Dacă mi-o trebuie, comand aici. Cum nemții sînt ce mai pricepuți și laudați meșteri între spîteri, sînt sigur că l-au și făcut. Am perină foarte moale și ogheal călduros. Îți promit că o să-mi lustruiesc încălțămîntea în fiecare zi, într-un cuvînt spus: nu te voi face de rușine nicum.

I-am scris Aglaiței separat ca și lui Neculai. Spuneți-le să-mi răspundă. De la Neculai nu aștept, îl știu leneș. Dar Aglaia are patima scrisului.

Vă sărută mîinile, Enachi.

Paul Miron

narea/lingușirea tînărului cenaclist Andrei Steiu: cred că Dl. Andrei Codrescu (alias Andrei Steiu) ar trebui să-și clarifice amintirile, cînd folosește ghilimele citării și cînd relatează același moment, în două variante diferite, punîndu-mă într-o lumină voit ridicolă, cu o perseverență disproporționată, abia aceasta frizînd ridicolul.

Că aș fi citit „niște texte slabe“ nu mă indoiesc - prin 1962-63, cînd spune D-sa că s-a petrecut *epocala* noastră întîlnire, eram abia după volumul de debut, bijbiiam încă în căutarea poeziei (dar iar mă indoiesc, că versurile unui invitat erau discutate de cenacliști, precum cele ale unui coleg de-al lor).

Mi se pare o răfuială puerilă a adolescentului de-atunci cu mine, oricum tîrzie pentru domnul important de azi, așa cum îl văd în fotografiile apărute.

Regret, nu-mi amintesc să-l fi cunoscut pe tînărul Andrei Steiu, oricît de strălucit poet va fi fost considerat în liceul său, pe atunci.

Ceea ce mă nedumerește este tonul vehement-satisfăcut („Am atacat-o!“), evocările sale prin care îmi atribuie ziceri și comportamente false (care nu mi-au fost și nu-mi sînt în fire); un fel de a mă pune la stîlpul infamiei în epocă...

Mai grav ar fi dacă asemenea amintiri infidele ar viza și persoane sau împrejurări mai importante decît acelea de care se *bucură* neînsemnata mea prezență, față de celebritatea sa!

Vă mulțumesc pentru spațiul acordat.

Florența Albu

CĂRȚI STRĂINE

prezentate de
**Andreea
Deciu**

Actualitatea editorială

Filozofia pe înțelesul copiilor

PRIN 1995, aflind eu despre best-seller-ul lui Jostein Gaarder, *Lumea Sofiei*, un roman despre istoria filozofiei, mi-am închipuit că trebuie să fie o carte cu adevărat excepțională. Asta nu neapărat pentru că devenise best-seller pînă și în America, unde sistemul de "premiere" a unei cărți prin explozia circuitului lui își are ciudățeniile lui, ra-reori relevante pentru valoarea cărții, ci mai ales fiindcă mi se

Jostein Gaarder - *Lumea Sofiei*. Roman despre istoria filozofiei, traducere de Mircea Ivănescu, Editura Univers 1997, 472 pagini.

părea fascinantă însăși ideea de a literaturiza istoria principalelor concepte și teorii filozofice. *Little did I know*, cum s-ar spune... Nu am apucat să citesc *Lumea Sofiei* atunci, rămînînd astfel doar cu gîndul unei lecturi pe care o socoteam anticipat teribil de plăcută; motiv să purced acum entuziasmat la citirea volumului tradus la Editura Univers de Mircea Ivănescu. (Nu mai spun că și semnătura traducerii mi-a întărit speranțele, căci Mircea Ivănescu, se știe, nu traduce oricare...) Mare mi-a fost dezamăgirea! Romanul lui Jostein Gaarder mi s-a părut artificial, lipsit de verosimilitate în situații, prețios pe ici și colo, cu personaje slabe, cu un amestec naiv de planuri (romanesc/narativ și teoretic/filozofic), și de-a dreptul enervant de didactic.

Pretextul de la care pornește această istorie a filozofiei ține mai mult de convențiile romanului polițist sau de mistere: personajul principal, adolescenta Sophie, întorcîndu-se ea de la școală, descoperă în cutia poștală o scrisoare enigmatică, adresată ei, în care expeditorul necunoscut îi pune o singură întrebare: *Cine ești tu?* Această întrebare, despre care se știe, evident, că este una fundamentală în filozofie, declanșează o avalanșă de stări sufletești complicate și confuze pentru micuța Sophie. Spre deosebire de orice (hai, aproape orice) alt adolescent, care ar fi aruncat plicul sau și-ar fi bătut tovarășii de joacă de o farsă, Sophie începe să reflecteze serios la această chestiune a

identității. Tot meditînd la ea, iată cam la ce fel de concluzii ajunge această micuță: "Nu poți să trăiești experiența faptului că există fără să trăiești în același timp și conștiința faptului că trebuie să mori, se gînde-a ea. Și e la fel de imposibil să te gîndești la faptul că va trebui să mori fără să te gîndești în același timp cît de fantastică e viața". Unei asemenea eleve precoce nu puteau decît să îi sosească alte scriori, evident. Așa încît, la scurt timp după prima revelație filozofică, Sophie primește un plic voluminos pe care o mină misterioasă scrisese: *Curs de filozofie. De umblat cu el cu cea mai mare grijă*. Și astfel încep lecțiile de filozofie, care sînt pur și simplu niște prelegeri destul de convenționale, ușor simplificate, apropiate ce-i drept cu oarece grijă de un așa zis univers al copilăriei, pentru care să aibă relevanță, niște prelegeri care pornesc de la un soi de Introducere în metodologia și studiul filozofiei, continuă cu mitologia nordică, apoi cea greacă, Platon, atomiștii, sofistii, scepticii etc etc, pînă la Marx, Freud și Nietzsche.

Pe măsură ce romanul avansează, autorii cursului de filozofie devin fapuri reale, prieteni și complici ai Sophiei, pe care numai ea îi vede. Scriitorile nu sosesec pur și simplu ca orice banală corespondență, ci personajul e supus de fiecare dată unei aventuri concrete, unui soi de încercare în finalul căreia, drept recompensă, i se oferă o nouă prelegere. Astfel, curiozitatea Sophiei e permanent ațîțată, scopul fiind, evident, ca și curiozitatea unui lector-copil să fie întreținută. Și așa ajungem la problema principală a acestui roman, și anume faptul că el este o *carte pentru copii*, o lectură voit educațională pentru "young adults", cum li se spune în America, adică pentru adolescenți. Dezamăgitor e faptul că este totuși o lectură plăcută (sper, nu știu de fapt cum ar reacționa un cititor de 14 ani) mai mult, sau chiar numai pentru copii. Și *Alice în Țara Minunilor* este un roman-filozofie scris pentru universul copilăriei, dar asta nu înseamnă că el nu e magnific și provocator la nivel intelectual pentru cititorul adult. NU acesta este cazul *Lumii Sofiei*, deși e posibil ca o intenție asemănătoare să fi avut și Jostein Gaarder, pentru că există și la el un amestec relativ interesant de planuri real/fantastic, un circuit al personajelor din lumea imaginară în cea reală, precum și un soi de insolitare a Sophiei, care devine într-un fel complicea ideilor pe care le descoperă în istoria filozofiei.

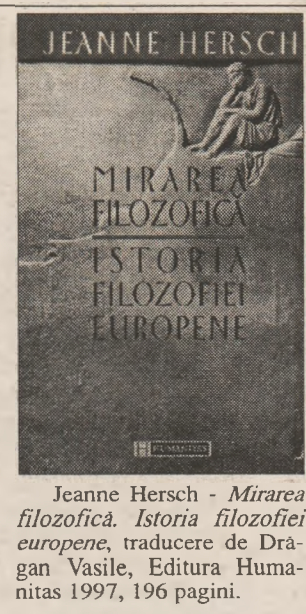
Cel mai dezamăgitor este stilul didactic al romanului, motivat foarte neconvingător, prin intermediul acelor scriori-surpriză. Ideea în sine de a scrie un roman al istoriei filozofiei văzute și redescoperite de un copil mi se pare în

continuare remarcabilă. Numai că *Lumea Sofiei* nu asta este, ci un roman al istoriei filozofiei *pentru copii*. It makes all the difference in the world...

...pe înțelesul studenților

SI *Mirarea filozofică* a lui Jeanne Hersch este un curs de filozofie, a cărui unitate provine dintr-o anumită premiză teoretică, și anume că filozofia s-a născut dintr-o anumită atitudine, dintr-o anumită ipostază intelectuală în fața marilor probleme ale gîndirii occidentale: mirarea. Care a fost natura acelei mirări, ce anume a provocat-o, cum s-a exprimat ea, dar mai ales care au fost răspunsurile și soluțiile ei (pentru că greu s-ar putea spune despre raționalul Occident că s-ar simți în largul său aflîndu-se într-o permanentă stare de mirare - iată, acestea sînt chestiunile care alcătuiesc miezul tratatului lui Jeanne Hersch. Autoarea ne avertizează că lucrarea ei nu este o istorie propriu-zisă a filozofiei. Deși ușor am putea să ne împotmolim încă de aici în dileme, dacă ne-am întreba ce anume este o istorie *propriu-zisă* a filozofiei, să acceptăm metoda acestui tratat, una destul de convențională de altfel, de a reface un parcurs istoric pe baza unor autori socotiți relevanți pentru problema în cauză, mirarea filozofică.

În mare măsură, capitolele acestei cărți conțin ideile clasice din orice curs de istorie. Nu i se poate atribui autoarei o originalitate deosebită, decît în măsura în care izbutește totuși o performanță, aceea de a rezuma teorii destul de complicate într-un mod foarte limpede, bine articulat, și mai ales netrivizîndu-le. Astfel, *Mirarea filozofică* nu este o carte pentru inițiați, care nu vor găsi nici informații noi și nici puncte de vedere noi în acest volum, ci o introducere, rapidă și eficientă, în istoria filozofiei pentru, să zicem, studenți. Fiecare dintre filozofii discutați este mai întîi prezentat succint prin amănunte biografice, iar apoi autoarea operează o selecție a problemelor relevante pentru opera celui filozof. În plus, tradiția filozofică este permanent privită de Jeanne Hersch prin ochelarii prezentului, iar toate prejudecățile create de teorii și doctrine ulterioare împotriva unui anumit sistem filozofic sînt analizate la rece. În felul acesta, autoarea are o perspectivă critică și asupra prezentului și asupra istoriei filozofiei, nu în sensul că o reconstituie, pe aceasta din urmă, sobru, fără osanalele obișnuite, ci mai ales pentru că nici nu încearcă să o refacă empatic, și nu uită nici o clipă că scrie dintr-o altă matrice culturală și intelectuală decît Descartes, să zicem. Iată, spre exemplu, ce aflăm despre raționalismul cartezian: "În epoca noastră însă, numeroși gînditori privesc cu o anumită

Jeanne Hersch - *Mirarea filozofică*. Istoria filozofiei europene, traducere de Drăgan Vasile, Editura Humanitas 1997, 196 pagini.

condescendență raționalismul unui Descartes. Mindri de cunoștințele noastre psihologice, de psihanaliza noastră, de conștiința pe care am dobîndit-o despre ambiguitate, complexitate, despre întrepătrunderea dintre spirit și corp, dintre individual și social, dintre natural și istoric etc., ne vedem lesne ispițiți să judecăm simplist clara gîndire clasică a secolului al XVII-lea".

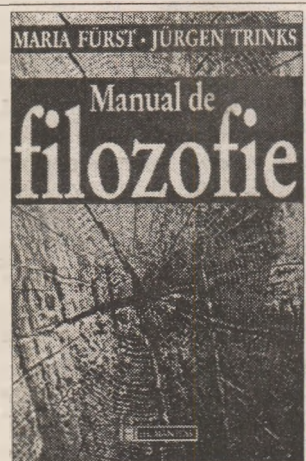
Din păcate însă, scriind acest curs pentru studenți, cum am convenit, Jeanne Hersch cade și ea în veșnicul păcat al profesorului lipsit de curaj și de încredere în studenții săi: evită să discute tocmai prezentul, tocmai filozofiile celei de-a doua jumătăți a secolului nostru. Justificarea cum că aceste doctrine filozofice sînt de fapt confuze, ba chiar că filozofia post(modernă) ar fi un soi de copil care a apucat-o pe căi greșite al filozofiei adevărate, o duce pe autoare într-un paseism și un tradiționalism dezamăgitor, astfel încît cartea se încheie pe o notă destul de proastă. Și traducerea, aparținînd lui Drăgan Vasile, mi s-a părut uneori stingace. Însă *Mirarea filozofică* este totuși o bună istorie a filozofiei, chiar dacă în mod cert nu *istoria* filozofiei.

... și filozofia pentru toți

MANUALUL DE FILOZOFIE apărut la Editura Humanitas sub semnătura Mariei Fürst și a lui Jürgen Trinks nu este un manual în sensul obișnuit al termenului. Nici autorii nu i-au pus un asemenea titlu (constat cercețînd coperta interioară a cărții), și categoric nu are didacticismul și doza de simplificare a obișnuitelor cărți pentru uz școlar sau studentesc. Dimpotrivă, scurtul excurs în istoria filozofiei al celor doi nemți are nu doar rigoare... nemțească, adică sistem, construcție, ci și o perspectivă foarte interesantă și globalistă, care le permite celor doi autori să se apropie foarte mult de curentele prezente din istoria filozofiei, nu să se oprească la Freud. Pentru autorii acestei cărți, filozofia nu este o sumă de idei și con-

cepte, ci o *disciplină* cu o anumită evoluție istorică, cu o anumită problematică, cu obsesii recurente, dileme metodologice, cu soluții și contestații ale acestor soluții. Nu pot prezenta aici sumarul cărții, pentru că e prea vast, iar titlul fiecărui capitol e semnificativ pentru tipul de abordare al celor doi autori, astfel încît nu pot apela nici la o prezentare selectivă. Mi se pare însă important să precizez un singur lucru, grăitor în sine: acest pseudo-manual de filozofie nu este alcătuit cronologic, și nici pe nume de filozofi celebri. Mai mult decît atît, el conține un capitol despre turnura lingvistică a ultimilor ani din studiul filozofiei (The linguistic turn), un alt capitol despre deconstrucția conceptului de eu, în cadrul căruia sînt discutați Foucault și Lacan, ba chiar și o secțiune despre dilemele etice ale științei în postmodernitate.

Deși oferă, în multe cazuri, informații totuși elementare despre istoria unor doctrine filozofice, *Manualul de filozofie* pare în permanență că spune ceva nou, necunoscut. Și asta nu pentru că stilul, scriitura propriu-zisă, ar fi cuceritor de originală, ci pentru că rigoarea sistemului de prezentare, subtilele și solidele legă-

Maria Fürst, Jürgen Trinks - *Manual de filozofie*, cu colaborarea lui Nikolaus Halmer, traducere de Ioana Constantin, Editura Humanitas 1997, 302 pagini.

turi stabilite între diverse doctrine re-perspectivează cumva, dacă îmi e îngăduit un asemenea termen, studiul problemelor fundamentale ale filozofiei. Culmea ironiei este că acest volum, al cărui titlu e de așteptat că va îndepărta un anumit tip de public, miefient față de ofertele "școlare", este cu mult mai puțin didactic (în sensul convențional al cuvîntului, firește; e cît se poate de didactic ca pură sursă de cunoaștere, în sensul nobil al termenului) decît cartea lui Jeanne Hersch, de pildă. Mai recent și ca dată a primei sale apariții, în limba germană, acest manual e un indiciu despre cît de mult ar putea să însemne școala, debarasată de prejudecăți și de rutina unor dascăli depășiți de mult.

Război și pace: literatura și alternativa mentalităților

UNA dintre tensiunile explozive ale lumii contemporane, iradiind asupra socialului, politicului, etnicului, culturalului ș.a.m.d., privește raportul dintre *Central* și *Marginal* în orizontul existenței și în cel al discursului. Mihai Spărișu - unul dintre analiștii americani subtili ai civilizației occidentale - abordează frontal chestiunea, într-o carte în multe privințe surprinzătoare: *The Wreath of Wild Olive. Play, Liminality and Study of Literature* (SUNY Press, 1997).

Volumul face parte dintr-un proiect de mare anvergură comparatistă. Mihai Spărișu este un critic pe cât de erudit pe atât de sagace al discursului intelectual, pe toate palierele sale - onto-epistemologic, psiho-social, lingvistic, artistic, politic. Un ciclu de trei cărți anterioare a examinat locul literaturii în dinamica istorică a mentalității occidentale.

Pe ultimele două - *Dionysus Reburn* (1989) și *God of Many Names* (1991) - le-am comentat la timpul potrivit în *România literară* și revin doar asupra axiomei lor centrale: substanța ludică a literaturii, cu forme de manifestare istoric variabile și consonante cu anumite sisteme de valori. *Implicarea decisivă a jocului - noțiune creatoare de timpuri semantice complexe - în destinul culturii occidentale este cheia întregului sistem demonstrativ al lui Mihai Spărișu*. Prin vizorul conceptual al ludicului, autorul urmărește valorile agonice definitorii pentru discursul european, a cărui sursă este principiul modelator al *voinței de putere*. Cum a funcționat literatura, de la pre-platonism la post-modernism, ca roțiță a acestui angrenaj cu finalitate agonică - iată obiectul central de interes al studiilor anterioare.

Plasându-și întreprinderea sub un acoperiș simbolic, în ultima carte Mihai Spărișu rotește subit perspectiva cu 180 de grade. Oferită, potrivit legendei, învingătorilor olimpici de Zeus în persoană, *ramura de măsline salvatică* invocată în titlu devine o emblemă a *transmutării de semnificații*. Îmblânzit prin intervenția divinității, principiul uman al competiției și al belige-

ranței (*agonicul*) se convertește în fertilitatea spiritului pașnic, non-antagonic (*irenicul*). Jocul ca matriță a literaturii rămâne punctul de demaraj al studiului, dar traseul demonstrativ al autorului se orientează în direcția opusă.

Schimbarea de ecleraj speculativ al lui Mihai Spărișu trebuie considerată în întreaga sa amploare contextuală. Dincolo de orice variații spectrale, scena intelectuală a anilor '70-'90 a fost dominată de o filosofie agresivă a diferirii și a alterității, ilustrată printre alții de Foucault, Lacan sau Derrida, de Gadamer și Habermas, de formalismul rus, lingviștii praghezi și Bahtin - aceștia din urmă cu tentacule peste ocean. Genul ei proxim este sistemul de valori agonice, cu sursele în cultura elenistă timpurie. În orizontul de referință în care se plasează acum Mihai Spărișu, condiția definitorie a literaturii - derivată de asemeni din substanța sa ludică - poartă numele de *liminalitate*. Pragul este locul care face posibilă trecerea - non-violentă, adică irenică - de la tiparele centrale, autoritare, spre un număr virtual infinit de variante.

Mihai Spărișu împrumută noțiunea din studiile de antropologie ale lui Victor Turner, pentru care liminal nu înseamnă periferic și cu atât mai puțin centrifug, subversiv în raport cu o autoritate centrală. Demontarea sinonimiei liminal-marginal pune deschis în cauză statutul de discurs hegemonic rezervat filosofiei încă din *Republica* lui Platon, în raport cu literatura, împinsă spre periferie - ca discurs mimetic, deci disimulant. Pe urmele lui Turner, Spărișu vede liminalitatea mai curând ca un interval de virtualitate pură, în care contrariile se află într-un echilibru fragil, generator de proiecții alternative.

În secțiunea teoretică a cărții, autorul insistă asupra condiției liminale a literaturii ca premisă fundamentală a *capacității sale de a proiecta lumi posibile*. După cum se știe, ipoteza lumilor posibile, cu o străveche tradiție spleculativă, este prizată astăzi de discipline diverse, ca filosofia analitică sau logica modală. Semantica lumilor

posibile și rolul ei în limpezirea statutului lunecător al ficțiunii au atras atenția teoreticienilor literaturii - printre ei Toma Pavel, a cărui carte, *Fictional Worlds* (tradusă la noi) e comentată atent de Mihai Spărișu.

Interesul polemic al lui Mihai Spărișu merge însă mai curând spre implicațiile *esențialiste* atribuite relației *real-posibil* de filosofia europeană. Și, mai ales, spre evaluarea ei tradițională într-un sistem de referință având drept antipod *centralul* și, respectiv, *perifericul*. O tipologie flexibilă - asupra căreia spațiul nu-mi permite să insist, dar la care trimit cu entuziasm pe cei interesați - demonstrează că opoziția simplistă *lumi centrale-lumi marginale* camuflează o rețea complicată de relații: de compatibilitate și incompatibilitate, de comensurabilitate și incommensurabilitate, având drept consecințe intersecția sau fuziunea, ciocnirea sau acomodarea, anihilarea sau complementaritatea ș.a.m.d. Îi putem testa eficiența în studiul unor universuri reputate conflictuale ale lumii contemporane: culturale, sociale, politice, etnice, religioase. Ce se întâmplă ori de câte ori o asemenea plasă fină de raporturi este substituută de opoziții rigide între sisteme de referință considerate exclusive, aflăm din *Noul Testament*, din *Bachantele* lui Euripide, din *Don Quixote*, din *Alice în Wonderland* ș.a.

Următoarele două secțiuni ale cărții au un caracter mai curând analitic și aplicativ: una privește textul literar în planul lui tematic. În vizorul lui Mihai Spărișu, intră în special prozatori din secolul nostru: Dostoievski și Gide, Nabokov, Orwell și Malcolm Lowry, Liviu Rebreanu și Mircea Eliade. La nivel semantic, literatura ca fenomen liminal, pune în cauză și amendează în spirit irenic valorile mentalității și culturii dominante, deschizându-le spre alternative fictiv-imaginative.

În *Padurea spinzuraților*, de pildă, protagonistul e victima sistemului de referință agonice în care se definesc conceptele socio-culturale de identitate etnică și rasială. O dialectică a identității și a diferenței, transgresind

THE WREATH OF WILD OLIVE

PLAY, LIMINALITY, AND THE STUDY OF LITERATURE

MIHAI I. SPĂRIȘU

conflictele de sex, rasă, mentalitate este inscenată și de Eliade în *Mai-treyi*, prin manipularea tehnicilor narrative. Perspectivismul critic al lui Eliade se bazează pe mandatarea unui narator non-credibil - Allan, autor al primului jurnal - de la textul cărui demarează ofensiva relativizantă de lectură-rescriere într-un plan paralel.

În romanele lui Orwell, Lowry sau Nabokov, Mihai Spărișu detectează un proces subtextual intentat alegoriei. Definită drept formă de manifestare a autorității absente, mască a sensului inaccesibil, interzis, alegoria a funcționat adesea ca instrument al discursului totalitar. Motiv pentru care o serie de autori contemporani - ca cei de mai sus - pe de o parte o compromit și pe de alta o redefinesc, ca discurs despre alteritate, deschis spre o supra-abundență de semnificații.

Nu numai ficțiunea ci și critica literară este văzută de Mihai Spărișu ca o formă ludică și liminală de *reprezentare*, bazată pe *ca și cum* - un joc cognitiv ipotetic, cunoscut de la Xenofon încoace și botezat de Vaihinger principiul lui *als ob*.

Autorul trece în revistă discursul critic al veacului nostru, dominat de agende ideologice de dreapta sau de stînga și implicat direct în competiția pentru putere. Sub semnul hermeneuticilor suspiciunii, caționate simultan de Marx și de Nietzsche, se glosează incontinent pe seama sensurilor exclusive sau absente, a confruntării dintre text și cititor, dintre autor și critic ș.a.m.d. Modelele unei hermeneutici alternative de orientare irenică - interesate mai curând de plenitudinea sensurilor, de supra-abundența interpretărilor nonbeligerante - nu trebuie inventate *ab nihilo*. Mihai Spărișu le redescoperă în critica culturală din veacul al XIX-lea: Mathew Arnold, John Ruskin, Oscar Wilde, cărora le dedică unele dintre cele mai subtile pagini din carte. (Mă grăbesc să subscriu la sugestia de recanonizare a unor spirite alese, pentru care am avut dintotdeauna o slăbiciune aparte).

Celor care se întreabă turmentați ce rol îi mai rezervă veacul viitor literaturii, cartea lui Mihai Spărișu le oferă un răspuns reconfortant. Întorcînd cu dexteritate discursul intelectual modern pe celălalt sens, autorul ei descoperă în potențialul ludic al literaturii cheia depășirii schizoidiei ereditare a psihicului colectiv occidental, marcat de o diferire agresivă perpetuă: între spirit și corp; între iubire și ură; între artist și filosof; între savant și preot; între ordine și transgresarea ei; între competiție și cooperare, la urma urmelor între război și pace.

Monica Spiridon

Vînzarea cărților prin Internet

LA PRIMA vedere pare illogic. O editură din Washington, National Academy Press, care a publicat pe Internet cele 1700 de titluri ale catalogului său, permițînd astfel oricui să-i citească volumele editate, și-a văzut vînzările crescînd cu 17%. Există o zicală: nimeni nu cumpără vaca dacă poate avea lapte pe gratis. În ciber-spățiu însă, ea nu e valabilă. National Academy Press, care editează mai ales cărți universitare, și-a dat seama că cea mai mare parte a cititorilor pe Internet nu parcurg în întregime lucrarea, lectura pe ecran nefiind o experiență deosebit de plăcută, ci doar „gustă” citeva pasaje, ca și cum ar răsfoi cartea într-o librărie. Odată interesul stîrnit, scot banii și comandă volumul.

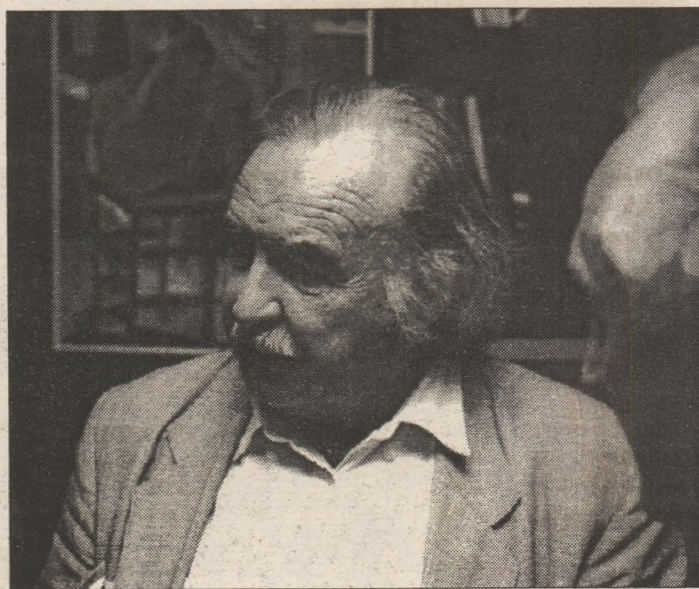
Printre editorii care doresc să-și vîndă titlurile în acest mod, puțini acceptă ideea de a pune integral o carte pe *situl* lor Web, mulțumindu-se cu o mostră de unul sau două capitole. Ei își justifică reticența prin costul excesiv

al *sitului*, problemele dreptului de autor și convingerea că acest gen de „cadouri” prejudiciază vînzarea. Dar după cum s-a văzut, temerile lor nu sînt justificate, editurile universitare considerînd rezonabil, prețul „instalării” - între 250.000 și 400.000 de dolari pe an. Cit despre copyright, el nu constituie o problemă insurmontabilă, mulți autori cerînd ei înșiși să beneficieze de această formă eficientă de publicitate. Editurile care au încercat noul instrument de marketing au fost foarte mulțumite de felul cum s-au remarcat titlurile lor din masa de 50.000 de cărți noi publicate anual în SUA. National Academy Press, care scoate în jur de 200 de titluri pe an, în special lucrări din domenii științifice, a realizat pînă în vara acestui an o cifră de afaceri de 5,5 milioane de dolari, o bună parte proveniți din comenzi prin Internet. Instituția crede că prezența ei pe Web e profitabilă - scrie „The Washington Post”. (R.A.)

BAROCCO METRICO

LA 13 IANUARIE 1996, Guy Chambelland își pune capăt zilelor. Un personaj controversat al lumii literare franceze dispărea astfel, fără să stârnească mare valvă. O notiță aproape stupidă era inserată în „Le Monde”. Pagina literară, ageamie ca de obicei, a aceluiși prestigios cotidian politic, nu sufla o vorbă asupra celui mai însemnat editor de poezie al ultimelor decenii. Gelozia și ura confrăților se arăta, precum o știm, tenace. Chambelland, adeptul tuturor curentelor literare, poet minor

atâta timp cât a rămas în „modernism”, a lăsat după el 66 de poezii pe care le-a numit „Barocco metrico”; în ele își arată, parcă rușinat, din moarte, superba dragoste pentru poezia „dragilor poeți din vremuri vechi”. Le consider printre puținele adevăruri ale poeziei franceze contemporane. Am încercat să dau în românește câteva dintre aceste „clasicizante” sunete ale poetului ce multă vreme o luase pe drumurile secolului, pentru ca înainte de sfârșit să se întoarcă la arta învățată de la Ronsard și Baudelaire.

I
În aurul Veneției lângă vocea sibilă
ce se mărea în cântec să devină
prin cei doi Gabrielli-n orga plină
vorbesc de a trecutului copilă

Muzica ori frumoasa: una pe alta s-au creat?
Nu știu în inimă unde frumusețea tună.
Când am văzut-o a fost replica bună
a lui Geovanni de celești vizitat.

Cum el începe cu ordine și calm
(cum în azur se clatină un palm)
dintâi spatele ei fu-n ochiul meu
(ah! miezul genunchilor și gamba mult drupe
flori pe dos în ale fustei cupe)
așa Geovanni pune-ntr-un do din zeu.

Dar când întoarsă,mutra-i veni-încoace
chiar decât curul ei și mai frumoasă
cum gama-ncearcă, mătură, anulează
nimicul, furtună-a gladiolilor se face
sunt, înăuntru, Sfânt Marc ce basculează.

Când o întâlnești odată
acum două sau trei vieți
(pe atunci credeam în grație)
am tot spus, am scris, să-nveți
că ea rotunjea o piață
ce era totuși pătrată

Să scapi din căderea crasă
frumusețea nu te lasă
nu mai mult de al său fulger,
aurul ei aer curge
abia pat abia o masă
unde ne iubim și futem

Ce bătrân sunt și nu știu
dacădiavol e sau înger
cel ce mi-a dictat poeme
nici iubire și nici plângeri
numai om de stranie vreme
în tot locul unde-s viu.

Dar de ce să-nțeleg anii
inimii mai mult ca stele
când trăim minciuni pierzanii
doar eșecurile grele
vana curteniei-acum
a privirii întru scrum.

III
uneia ce semnează cu o panglică în formă de
cruce

Înapoi și înainte
capră e al cărei lapte
făcu zei contradictorii
schimbă-n legendă istoria
în refren cuplet cu șoapte
pentru dansul ei cu ținte

Cum aş scrie nelumește
versul peste mii de pagini
pentru gura-i scos din minți
Amor strălucind pe dinți
cu saliva-i pe imagini
când surâsul ei tâșnește

Dacă nu pot e că țese
tăcere stingând culoare
pe bătrânele-mi cuvinte
angelic blazon ce-nținde
foarfece de mâini picioare
Ax le-e Dumnezeu ei fese.

IV
Plăcându-mi brunitatea uită-i blondele stări
Ancraj fiind și nu să fiu pierdut.
Brună era în fața mașinei de cusut
mamă în seara cu tulburate nări

Dar să mă pierd mi-e răvnă, oare numeri
floarea gândirii mele-n măcinare
femeie vis de ură de iertare
ca un cargou dus de docheri pe umeri

Și mă căiesc. Salut tu aur pal
spumă, polen ce mă fugi nu la mal
ca un nor cu incert bestiar

până când șampania se-amestecă-n sudori
și în saliva femele ce-o înfășor
din cea mai blondă la mâna-mi iar și iar
patru-a deveni la suflul de subțiori
alcool de Eros vinul făcându-l nehotar.

V
În ce castel, o, Doamnă te-am surprins
pală și-ndepărtată ca-n portrete
de mari războinici mai puțin frumoși
decât neveste-n iarbă (și ei singuri în loji)
o spermă stranie le-ar iriga dând sete
ochiului lor de moarte și ameteală prins

Nici o blondime nu stinge nopții miezul
amanți prea puri de zei abandonati
între prea strălucirii acei săni
unde cu sânge laptelui dați crezul

Pablo Picasso, Bărbat și femeie, desen din 1923

unde cu nimeni vă întâmpinați
plictis cu întunericul stăpâni

Mă rătăcesc iar să mă-ntorc la tine
ce îmi revii dintru așa departe
frumoasă-n mutra și în curul greu
„Eros e simplu cum ziua e lumină”
îmi spui și eu: „mi-e frumusețea carte
biserica-având cerul doar coperiș al meu”.

VI
Ea are ce are deci
teniși să meargă pe apă
blondă nopții-i pune aur
mâini de soare ploaie laur
ochi, frumos pariu să-ncapă
ziua sus să o întreci

Are când în ea-s măsură
prin ochi tot atât prin vintre
spasmul dând naștere iată
plăcerea înfricoșată
ce face că ies și intru
schimb avere și făptură

Are ceea ce nu știe
fard vederea cea adâncă
iar să placă să seducă
râzând ea ne face ducă
clipa de încă și încă
amantul o întârzie:

Când futând doar frumusețe
asta ne încalță-un chip
ce justifică-o cetate,
al său singur prinde fețe
răsturnate-n flori să țip
este chip ea mie-n toate.

VII
Cum tot lucrul mă fugea
reazemul tot se surpase
chiar și îngerul murise
făcui aur cele zise
contra nopții ce-mi sta-n oase
rană dându-mi orice stea

inima mi-e cerșetoare
cu un mecanism prea vechi
mila-n ea iubirea minte
și-am visat ca înainte
ochii de puteri perechi
au pictat leșinul mare

mutra ta mutrele tale
când ca orele-n lumină
de pe mare te schimbi grea
cu picior neted la fel
ca și-n fesă-umăr coastă
tu la rol îmi chemi această
amăgire scena-mi unde
vorbesc drept alunec vină
un copil în maica sa
unde-s viu și mor oriunde
în spasm fără sfârșit unde toți zeii mei
îmi revin cale.

Prezentare și traducere de
Miron Kiropol

Copilul teribil al culturii germane

◆ Dramaturg, regizor și cineast, Christoph Schlingensiefel este numit „copilul teribil al culturii germane”. Turnat în doar cinci zile, noul său film, *Cele 120 de zile ale lui Bottrop*, este un omagiu pentru Fassbinder și Pasolini. „Vreau să fac un cinema tangibil, ca și în teatru, unde caut același lucru” a mărturisit el revistei „Der Spiegel”. Adept al spontaneității și prostului gust, Schlingensiefel este, la 37 de ani, un provocator patentat. Titlurile precedentelor sale filme (*100 de ani ai lui Adolf Hitler*, *Masacru german cu ferăstrăul*, *Teroare 2000*) o dovedesc. Fiu al unui farmacist din Oberhausen, el a devenit port-drapelul sensibilității est-germane cu specta-

celele regizate la Volksbühne din Berlin. „La baza a tot ceea ce am făcut stă frica - explică el -, nu doar frica de a mă pierde pe mine însumi, ci aceea de a pierde forța de a supraviețui”. La expoziția *Documente* de la Kassel el a prezentat anul acesta un spectacol care s-a numit chiar *A supraviețui 48 de ore pentru Germania*. Talentul de „a combina estetica străzii cu o morală riguroasă” face din Schlingensiefel „cel mai radical dintre artiștii democrației” - apreciază „Der Spiegel”.

Întoarcerea lui Marx?!

◆ Imperiul sovietic s-a prăbușit și odată cu el și gândirea marxistă. Capitalismul mondial își trăiește o a doua tinerețe, impunându-se atât în fapte cit și în mentalități. Dar aspectele sale negative, tot mai evidente, atrag critici. În Statele Unite, stînga intelectuală se preocupă de feminism, minorități, ecologie, delăsînd problemele materiale ale muncitorilor. Cu toate acestea, întoarcerea la discursul „luptei de clasă” se cam simte în aer. În timpul nostru, ideile lui Karl Marx mai pot fi folosite? Acestea e întrebarea pe care a pus-o „New Yorker” într-un lung articol dedicat autorului *Capitalului*. Jurnalistul John Cassidy povestește în introducere cum unul dintre prietenii săi care lucrează la Bursă l-a uimit într-o zi evocînd

numele lui Marx, care în SUA e considerat diavolul în persoană și inspiratorul tuturor crimelor comunismului: „Cu cît îmi petrec mai mult timp pe Wall Street, cu atît mă conving că Marx a avut dreptate”, i-a spus funcționarul. Intrigat, omul de la „New Yorker” s-a apucat să citească scrierile lui Marx, fiind surprins de unele idei foarte actuale ale analizei critice a capitalismului. Concluzia lui e că „În ciuda erorilor sale, Marx era un om pentru care sistemul nostru economic n-avea taine. Cărțile lui merită să fie citite atîta timp cît există capitalismul”. Senatorul McCarthy se răsucesce probabil în mormînt... În imagine, desenul care ilustrează articolul *Întoarcerea lui Karl Marx*, apărut în „The New Yorker”.

Couperin

◆ François Couperin s-a născut la Paris, la 10 noiembrie 1668, într-o familie de muzicieni. La 18 ani a devenit organistul parohiei Saint-Gervais, iar la 26 de ani, sub domnia lui Ludovic al XIV-lea, a fost numit organist al Capelei regale apoi, profesor de muzică al ducelui de Bourgogne și al ducelui de Maine. Aceste înalte personaje, elevi și protectori ai muzicianului, au fost pentru el și o sursă de inspirație. Sub domnia lui Ludovic al XV-lea, recunoștința clavecinistului a luat forma multor partituri dedicate înalților protectori de la Curte. A murit la 65 de ani, după o viață confortabilă obținută doar prin talentul său și abilitatea de curtean. O monografie dedicată compozitorului a apărut recent la Ed. Gallimard, sub semnătura lui Olivier Beaumont.

Pentru Sainte-Beuve

◆ După ani de cercetări, sociologul berlinez Wolf Lepenies a publicat la Ed. Carl Hanser din München volumul *Sainte-Beuve. În pragul modernității*, considerat de „Neue Zürcher Zeitung” drept extraordinar, fiindcă Charles Augustin Sainte-Beuve (1804-1869) este o personalitate încă prea puțin înțeleasă. Biografia ce i-o consacră sociologul neamț trece în revistă întregul secol 19 francez, pornind de la ideea că „Sainte-Beuve nu se mulțumea doar cu aprecierea valorii estetice, ci avea în vedere mereu acțiunea artei asupra societății”.

Prezentul se spulberă

◆ La 102 ani, decanul de vîrstă al scriitorilor e încă activ: Ernst Jünger a publicat de curînd la Ed. Kett-Cotta din Stuttgart cel de al cincilea volum al Jurnalului său, *Siebzig verweht* (Șaptezeci se spulberă), ce acoperă anii 1991-95. „Die Welt” comentează: „Jünger pare mai apropiat de trecut decît de prezent, ceea ce e un fenomen natural /.../ Bătrînul domn își notează visele. Face plimbări. Își admiră colecția de insecte. Citește. Agită vechia opoziție între elită și mase. Cînd este întrebat ce regretă mai mult din timpul Primului Război, răspunde: că l-am pierdut”. În jurnal nu există comentarii nici la unificarea Germaniei, nici la căderea imperiului sovietic, nici la Războiul din Golf. Centenarul nu mai e interesat de actualitatea politică și cu atît mai puțin de perspectivă.

Biografia lui André Gide

◆ *André Gide mesa-*

gerul de Pierre Lepape (Ed. Seuil) este o biografie care nu ignoră nici un aspect al complexei personalității a scriitorului, iar critica o consideră o reușită exemplară. Lepape comentează fiecare perioadă a vieții lui Gide prin textele în care se reflectă, adăugînd precizări istorice, politice și literare ce explică pînă la nuanță luările de poziție gidiene, istoricul operei lui, preocupările filosofice, morale, metafizice, inseparabile de literatură. Fiecare carte, de la *Imoralistul* la *Theseu*, este legată de o perioadă de neliniște sau certitudine morală și fiecare îndoială sau criză e pusă în legătură cu o operă, de la *Falsificatorii de bani* la *Et nunc manet in te*, astfel încît biografia lui Pierre Lepape are și meritul de a incita la citirea sau recitirea operei lui André Gide.

Un plagiat genial

◆ „La Stampa” relevă un plagiat mozartian. Iată faptele: în 1775, Pasquale Anfossi, muzician napolitan astăzi complet uitat, compune o simfonie intitulată *Veneția*; în 1791, Mozart, bolnav, se teme că nu va reuși să termine la timp *Requiem*-ul pe care i l-a comandat un nobil vienez; în 1997, doi muzicieni, Enzo Amato și Alberto Vitolo, găsesc manuscrisul lui Anfossi la biblioteca napolitană San Pietro (foarte bogată dar prost organizată) și descoperă în mijlocul mișcării a doua, andante în re minor, un motiv identic cu acela din Re-

quiem, de la începutul, părții *Confutatis maledictis*. Un plagiat? Desigur, dar procedeul era curent în epocă. Ceea ce arată de fapt această descoperire e facultatea lui Mozart de a asimila o influență stilistică, dîndu-i altă viață cu geniul său. Căci măsurile pe care Anfossi le scrisese pentru vioară, Mozart le încredințează tenorilor și basilor care cîntă teroarea omului în fața damnațiunii. El face motivul încă mai sumbru, prin acompaniamentul orgii, violoncelor și contrabasurilor, înainte ca sopranele și altistele să aducă lumina speranței.

Indiscreții despre J.D. Salinger

Joyce Maynard, o romancieră și jurnalistă americană în vîrstă de 44 de ani, a scris pînă acum șase cărți onorabile, dar care n-au făcut vilvă. Recent, ea a intrat în atenția colegilor ziariști

cu declarația că intenționează să scrie un volum în care să povestească relația ei cu J.D. Salinger, din urmă cu un sfert de secol. După cum se știe, miticul autor al romanului *De veghe în lanul de secară* își apără cu îndrăzneală intimitatea, trăind de patru decenii complet izolat în cătunul Cornish din New Hampshire. Joyce Maynard spune că în 1972, cînd a publicat în „New York Times Magazine” primul ei articol - *O privire de la 18 ani asupra vieții*, a primit o scrisoare de la Salinger care se arătase interesat atît de articol, cit și de fotografia autoarei. A primit-o în casa lui din Cornish și astfel a început o relație care a durat din primăvară și pînă la sfîrșitul anului. Cartea ce va povesti aceste 9 luni e trecută în planul Editurii Picador pe 1999. Despre „Jerry”, scriitoarea spune că a fost prima ei dragoste și mentorul ei în scriitura la persoana I, astfel încît și această carte nu va fi povestea lui J.D. Salinger ci a ei înseși, a ceea ce a trăit la 18 ani alături de ciudatul bărbat de 53. Avînd în vedere precedentele (Jan Hamilton, autorul unei biografii a lui Salinger apărută în 1988, și în care folosisese, fără asentimentul lui, fragmente de corespondență privată, a fost chemat în justiție și a pierdut procesul), gestul jurnalistei e provocator și duce cu gîndul la publicitatea și banii pe care o asemenea confesiune i le va aduce. Joyce Maynard a mai spus că deține 30 de scrisori, din acea perioadă, de la cel numit „the most private man of America”, dar că nu are de gînd să le reproducă în

carte, ci doar să redea indirect ideile din ele. Contactat telefonic de „New York Times”, agentul literar al lui Salinger, Harold Ober Associated, a refuzat să comenteze. În imagine, J.D. Salinger așa cum arăta pe vremea celor *Nouă povestiri* (reeditate recent la noi în seria de autor de la Editura Univers) și așa cum arată astăzi (cea de a doua fotografie, neclară căci e luată prin geamul mașinii, a fost făcută de niște paparazzi care l-au pîndit la Cornish și care s-au ales cu parbrizul spart de bastonul „eremitului” de-abia reușind să scape cu fuga de furia lui). (A.B.)

Topul cărților în Polonia

◆ Preferințele cititorilor din Polonia sînt în acest sezon (conform topului publicat în „Polityka”) o carte de eseuri pe teme politice a cofondatorului sindicatului Solidaritatea, Jacek Kuron - *Cei șapte ani sau cine a furat Polonia* (Ed. Dolnoslaskie); best-seller-ul mondial *Inteligența emoțională* de Daniel Goleman, tradus la Ed. Media Rodzina din Poznan; volumul de debut al psihoterapeutului Jacek Santorski, *Începe cu tine însuși*, publicat la propria editură, și culegerea de nuvele *Inelul de hirtie* de Zygmunt Haupt (Ed. Czarne) - un scriitor polonez care trăiește în Vest din 1945 și care scrie în graiul foarte bogat al teritoriilor din Estul Poloniei, anexate de URSS.

După succes

◆ Scriitoarea canadiană Carol Shields, (în imagine) care în 1995 a primit premiul Pulitzer pentru romanul *The Stone Diaries*, e prezentă în librării cu un nou

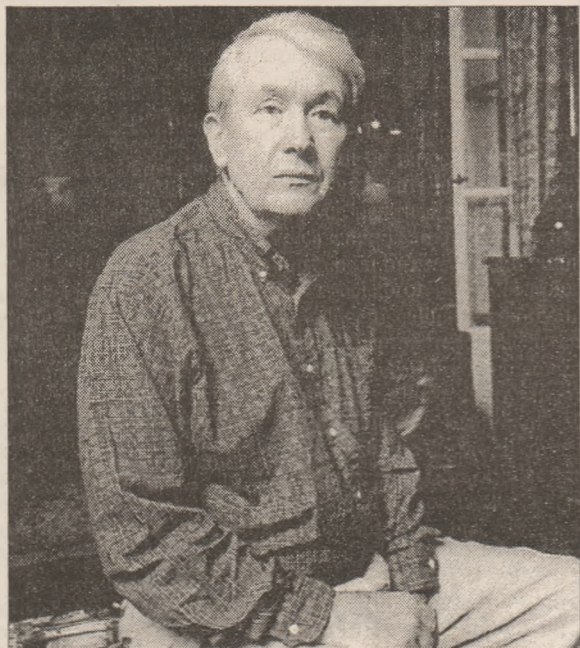

roman, *Larry's party* (Ed. Viking) - povestea unei femei, din copilărie și pînă la bătrînețe și moarte. Romanul a fost primit de critică destul de rece, tribulațiile amoroase, matrimoniale și materne ale femeii obișnuite Larry Weller fiind povestite într-o manieră banală.

Via Net

◆ Opt miliarde de dolari - aceasta e suma pe care companiile telefonice s-ar putea să o piardă în următorii patru ani, din pricină că un număr tot mai mare de abonați folosesc Internetul pentru a telefona sau a trimite faxuri - scrie „Washington Post”, citind un studiu recent. Dacă întreprinderile de telecomunicații nu se vor adapta acestei concurențe, scăzînd prețul convorbirilor internaționale, posibilitatea internautului de a telefona în toată lumea, via Net, cu prețul unei convorbiri locale va aduce pagube serioase, căci nu există nici un mijloc de a împiedica această practică.

Simplitatea povestirii

◆ După ce a fost ales de către „Time Magazine” cartea anului 1996 și a primit Premiul Pulitzer în 1997, romanul *Rămășițele Angelei* de Frank McCourt a fost tradus - cu același mare succes - și în Franța, la Ed. Belfond. Cum despre conținutul cărții subintitulate „O copilărie irlandeză” s-a mai scris în aceste pagini, vom relua din presa franceză citeva din datele biografice ale autorului, un profesor de engleză pensionar, despre care nu auzise nimeni pînă de curînd. Născut în Brooklyn în 1930, crescut în sărăcie în Irlanda, înainte de a retraversa Atlanticul, Frank McCourt a început să muncească de

vreme, descărcînd volume în docuri, dansînd în baruri, făcînd tot soiul de alte munci necalificate înainte de a deveni profesor de engleză la un liceu și de a predă cursuri de *creative writing* la Pelter Stuyvesant High School din Manhattan. În paralel cu profesoratul, a continuat să cînte și să prezinte numere de cabaret în baruri din New York, Chicago și San Francisco. Spre deosebire de Joyce și Beckett, de care numele său e alăturat prin origine, McCourt nu aduce în romanul său autobiografic nici o revoluție literară, ceea ce frapază în primul rînd fiind simplitatea povestirii.

Beat Generation

◆ Mișcarea simbolică a Americii anilor '50-'60 s-a născut din prietenia a patru tineri revoltați împotriva societății - William Burroughs, Allen Ginsberg, Jack Kerouac și Neal Cassidy - care voiau să trăiască intens fără ipocrizie și rețineri, sfidînd tabuurile morale, de limbaj, artistice. Semnificația termenului *beat* e multiplă, avînd mai multe origini: poate proveni din argoul drogurilor (unde însemna deopotrivă lipsa drogului dar și „îmbibat”), poate însemna „bătut din start” în cursa socială, poate proveni de la *beatitudine* buddistă, sau de la pulsația (*beat*) ritmului de jazz etc. Definiția oficială a generației Beat aparține ziaristului John Clellon Holmes care menționează pentru prima oară termenul într-un articol din „New York Times”, la 16.XI.1952. În 1957, romanul *Pe drum* al lui Kerouac capătă virtuți de manifest al contestării valorilor burgheze și al revoltei în fața cupidității lumii. Mișcarea Beat, inițial un mod de viață și nu o tendință politică, va sta la originea valului protestatar

din '68 și va pune bazele culturii contemporane în anii '70. Toate acestea sînt detaliate în cartea *Beat Generation* scrisă de un martor activ al miș-

cării-simbol americane, fotografat și scriitorul Alain Dister. În imagine, Jack Kerouac fotografiat de Dister.

◆ Ca un omagiu adus generației Beat și împlinirii a patru decenii de la apariția cărții-fetiș *On the road*, Francis Ford Coppola a făcut un film, a cărui premieră e anunțată pentru sfîrșitul anului, și în care rolul lui Jack Kerouac e jucat de Tom Hanks, pe Allen Ginsberg îl intruchipează Tom Cruise, Silvester Stallone e William Burroughs, iar Sandra Bullock - Neal Cassidy.

José Eduardo Mendez Camargo (Brazilia)

S-A NĂSCUT în 1949 în Dois Córregos, Sao Paulo. Studii superioare la Școala de Administrație a Întreprinderilor de pe lângă Fundația Getulio Vargas din Sao Paulo. Om de afaceri în sectorul agro-industrial și al comunicațiilor. Membru al UBE (Uniunea Scriitorilor Brazilieni) și al Clubului Poeziei. Activează în cadrul unor programe de dezvoltare educațională (introducerea poeziei și filosofiei în învățămîntul primar).

Poezia lui e una de clarități și prezențe imediate, în care metafora e tot timpul la vedere, cu deplinătatea misterului ei transparent. Lirismul simplu și nesofisticat, chiar dacă în general axat pe tema dragostei (inclusiv dragostea fizică), nu e niciodată contorsionat visceral, preferînd nostalgia ori utopia naiv copilăroasă. Prin aspirația lor spre totalitatea umanului, spre valorile naturii și ale spiritului eliberat prin dorință și vis de spaimele tenebrei interioare, poemele lui Camargo reamintesc cumva lectorului român de *Poemele luminii* ale lui Blaga, ca și de *Păstorul de turme* de Pessoa (Alberto Caeiro).

Volume de versuri: *Em Tua Presenca*, *Sonhos*, *Delirios*, *Luminiscencias*. Prezentăm cîteva poeme din volumul *Em Tua Presenca*.

Eliberare

Ceea ce mă fascinează la tine
nu sunt acești ochi frumoși
plini de mister
nici mirosul tău straniu
nici pielea ta suavă-n
dezmiardări
nici măcar gesturile tale simple
și buzele acestea umezite de
dorință

Ceea ce mă atrage la tine
e lacrima ta de bucurie
freamătul tău de plăcere
și tipătul de eliberare.

Picături de înțelepciune

Mari nehotărîri
Îndoilei fără capăt
Trădări neașteptate
Prietenii distruse

Erori de neiertat
Pierderi ireparabile
Succese nemeritate
Cumplite vise

Fantezii în alb și negru
Și din toate astea
Un pic de experiență
Și cîteva picături de-nțelepciune
Care justifică o viață

Picătura

Să fii acea picătură de ploaie
ce presimte furtuna
și atingîndu-ne chipul
se transformă în lacrimă

Să fii ploaie fertilă
însușind natura
florilor accentuîndu-le culorile,
văzduhului magia mirosurilor

Să fii acea fîntînă
ce se-ntoarce bogată în fluvii
și se varsă în mare
adăugîndu-i puțină dulceață

Tu ești cădere de apă
asurzitoare, ce ne izbește
ne biciuie, ne invadează
cu o forță neîmblînzită

Ești lac liniștit și adînc
în apele căruia tînjim să
pătrundem,
să trăim, să rămînem în veci,
și cine știe chiar să murim!

Luminiscență

Vreau să mă trezesc ca soarele
traversînd norii,
dezvirgînd umbrele,
încălzînd trupurile
și pierzîndu-mă în zare.

Vreau să mă retrag ca luna
reflectîndu-mă-n oglinda apei,
dansînd cu stelele,
iluminînd drumuri și întîlniri.

Vreau să mă cufund în lumina ta
și din unirea noastră
o rază luminoasă
va scînteia în univers.

Înainte să te ating

Înainte să te ating
vreau un scurt moment de tăcere,
să mă eliberez de toate măștile și
poverile vieții
și să fiu în întregime prezent.

Înainte să te ating
vreau să te cuprind cu privirea
parcă să mă conving
că în clipa de față tu nu ești un
vis.

Înainte să te ating
vreau să mă îmbăt cu parfumul
prezenței tale
pentru că atunci
cînd vom fi luați de un val magic
ne vom preda în întregime unul
altuia.

Traducere și prezentare de
Constantin Abăluță

Revista revistelor

Tactică veche, soldați neinstruiți

N-ar fi meritat să acordam nici o atenție noii publicații **ATAC LA PER-SOANĂ**, subintitulată „Primul săptăminal de scandal” și previzibilă în trivialitate încă de la coperta color (pe care tronează titluri groase și la propriu și la figurat: „Raducănoaia e tunsă la păsărică în formă de motan” sau „Chiuzbaian reținut în fundul gol pe un hol de bloc”), dacă în spatele agresivității vulgare nu am fi recunoscut ideile și procedeele de diversiune ale defunctei reviste „Europa” a lui Ilie Neacșu (de la care noua fițiucă a moștenit-o și pe „ziarista cu adidași” Angela Băcescu), ale publicațiilor lui V.C. Tudor și ale grupării securiste din spatele lor. De executarea *Atacului la persoană* pe 24 de pagini, se ocupă, ca director fondator, Dumitru Dragomir, un dubios „afacerist” foarte bogat, cu ajutorul unor redactori șefi ale căror nume nu ne spun nimic: Dragoș Dumitriu, Mihai Antonescu și Dana-Maria Achim, și al unei redacții numeroase. Am fost curioși să vedem pe cine vor să calomnieze deghizați în haine tipătoare și decoltate ce nu reușesc deloc să camufleze gândirea cazonă, planul de bătaie impus și mitocănia genetică. Pe lângă președinte, prim-ministru, guvern și politicieni marcanți din Coaliție, hoarda lui Dragomir e asmuțită asupra „Academiei Cațavencu” și grupului „Diveris” - pe care-i urăsc de moarte, asupra Televiziunii naționale, asupra tuturor instituțiilor ce țin de Media Pro, asupra cotidianelor de mare tiraj, dar și asupra Uniunii Scriitorilor, Ministerului Culturii, revistei *Cuvântul* etc. Capacitatea mentală și de expresie a condeierilor tocmiti e limitată la nivelul unor golani repetenți, spumegând de invidie pe tot ce are succes de public și constituie un factor de influență împotriva intereselor lor. Cam cit o fi indicele lor de inteligență dacă își inchipuie că se pot opune unei mari popularități, cistigate în timp, prin enormități de tipul: „Un caca-maca zis Diveris”, o „gașcă” plicticoasă, lipsită de spontaneitate, prăfuită? Pe cine să convingă? Sau „pamfletizarea” pe o pagină întreagă a membrilor fondatori cațavenci, care ar fi, cu toții, informatori, impotenți, încornorați, curvari și vinduți Occidentului. Pentru a

spori eficiența „pamfletelor” și birfelor jechoase, revista recurge și la cea mai folosită armă din dotarea grupării naționaliste de extreme reunite: diversiunea complotului iudeo-masonic. Pe două pagini, sub titlul *Lista evreilor din viața publică românească* sunt publicate, în ordine alfabetică, numele persoanelor cu care revista are ce are (majoritatea au apărut și pe listele lui Vadim). Într-un preambul semnat Mihai Antonescu și ilustrat cu un chip sub care scrie „acad. Nicolae Cajal” dar care nu e nicidecum al acestuia, se spune: „Populație istoric itinerantă, evreii și-au căutat azil în întreaga lume civilizată, imprumutând cuvinte și idei, oferind la schimb propagandă și năravuri. Expansionismul iudaic a asediat sistemele sociale, economice și culturale într-un lung război de uzură, fortificând pozițiile strategice ocupate în structurile diverselor state, etnii, societăți.” În țara noastră, „Ulterior momentului august '44, ei au pătruns în toate structurile puterii și administrației, în cultură, economie, societate, rămânând departe de aria constructivului sau a productivului, dar instaurând o rețea de control multidimensională.” Revista își propune deci să „popularizeze numele asupra căroră planează echivocul apartenenței”, evrei fiind considerați și cei care aparțin de „fenomenul evreiesc”, oameni „de educație și cultură europeană, occidentală”. Lista e lungă și atât de aberantă, încât îți vine să rizi. Cine sînt *evreii* din viața publică românească? Păi mai toate numele de notorietate - politicieni, zia-riști, directori de mari instituții, regizori, actori, cîntareți, scriitori etc. Vom spicui, spre edificare, câteva nume: George Arion (+ A. Pășărin, de la „Flacăra”), Alexandru Arșinel, Ioan Buduca (și Te-posu!), Carmen Bendovski, Victor Babiuc, Tudor Caranfil (și fiul), Vasile Gionea, Mugur Isărescu, Florin Iaru (argumentul fiind numele lui adevărat, Răpăl), Victor Ionescu, Alina Mungiu, Cornel Nistorescu, Cristian Tudor Popescu, Dan Pița, Adrian Severin (despre care se preia de la Vadim minciuna că e nepotul Anei Pauker), Adrian Sărbu + mai mulți colaboratori cunoscuți de la Pro TV și Pro FM, toți cațavencii, Mihai Tatulici, Laurențiu Ulici (și soția), Tora Vasilescu (probabil din cauza pren numelui) etc. Dacă citim doar titlurile de pe pagina imediat următoare - „Obrăznicia de peste Atlantic nu are limite. SUA se bagă în treburile interne ale României” și „Americani întind rău coarda în Irak” - devine clar al cui e jalnicul „atac”.

Sabia de lemn

Unul dintre cele mai amuzant-ispăimîntătoare reportaje despre vizita președintelui Constantinescu în India a apărut în **ADEVĂRUL** din 20 nov. și semnat de Cristian Tudor Popescu. Un ambasador, adică chiar ambasadorul țării noastre în India, s-a apucat să facă pe gazda, cu prilejul acelei vizite. Și a făcut asta cu atîta artă, încît a izbutit să-i contrarieze pe toți cei prezenți. Întrebarea e cîți astfel de ambasadori mai are România pe ici, pe colo. Printr-o simplă adunare, putem obține rezultatul misterului că țara noastră are o imagine mai curînd proastă în străinătate. Dar n-ar fi de mirare dacă acest ambasador trece în centrală drept unul dintre acei profesioniști de neînlocuit, grație cărora România se bucură de actuala sa imagine bizară. ♦ Dintr-o operațiune anunțată a avea desfășurare rapidă, remanierea guvernamentală a întrecut toate așteptările prin lentoare și prin mesajele contradictorii venite din partea partidelor aflate la putere. Încît, pe bună dreptate, presa a văzut

LA MICROSCOP

Popii de sub vreme

DIN ORGOLIU local, dar și din iubirea sa pentru gilceavă, Ion Creangă s-a vîrit pe vremea preoției sale într-o facțiune politică ieșeană din care a ieșit cu bine, ajutat de noroc. Creangă s-a amestecat atunci într-o zaveră împotriva noului domn, Carol I, afacere care în zilele noastre ar stirni curiozitatea SRI-ului. Nici azi nu se știe, și probabil că nu se va ști niciodată, dacă acea mișcare facționistă n-a fost o afacere de inspirație muscălească. Oricum, o parte a popi-mii ieșene s-a vîrit în această istorie. Pe atunci, Internele încă nu-și descoperiseră vocația, la noi. Iar Creangă, chiar dacă iubea mesajele cifrate, n-avea vocație de uneltitor, ci mai curînd de preot disident. Specia n-a fost prea bine reprezentată niciodată în biserica autohtonă. Preoții preferau să cîrtească, decît să se împotrivescă deschis superiorilor. Iar relațiile unora dintre ei mult prea apropiate cu reprezentanții instituțiilor laice și, mai ales, cu mediul politic au avut efecte uneori devastatoare asupra întregului din care făceau parte. Din cîte știu, dar poate mă înșel, nu există o listă alcătuită de biserică cu numele tuturor preoților ortodocși întemnițați de regimul comunist, deși, din 90 încoace ar fi fost timp pentru o asemenea operațiune. O asemenea listă ar avea o mare însemnătate și pentru tinerii candidați la preoție, dar și pentru enoriași. Toți acei preoți care au stat în pușcărie sau au murit în temniță semnifică atît laolaltă, cît și fiecare în parte, dovada acelei țări, adeseori puse la îndoială, a ortodoxismului.

Afacerea dosarelor de informatori despre care se vorbește în presă în ultima vreme, afacere a cărei țintă sînt preoții care au colaborat cu Securitatea, ar trebui cercetată mult mai nuanțat decît pînă în prezent. Fiindcă, totuși, Biserica nu poate fi privită deosebit de slujitorii ei. Dacă, să zicem, despre un număr de preoți reiese cu probe că au fost colaboratorii Securității, Biserica n-are nimic de cistigat de pe urma acestor dezvăluiri, cel puțin pentru o scurtă perioadă. Mă îndoiesc de predicția lui Malraux că dacă nu va fi religios, secolul 21 nu va fi deloc. Cred că secolul 21, ca

toate celelalte, va fi, pur și simplu. Fiindcă dacă va fi religios, vom trăi războaie religioase. Secolul 21 sper că va conține doza trebuincioasă de bun simț care i-a lipsit lui Malraux.

Cred că această unitate de măsură trebuie folosită și în afacerea dosarelor. Subiectul nu mi se pare de domeniul senzationalului, ci o problemă cum nu se poate mai delicată, care trebuie tratată cu minuție de ceașornicar, nu cu slogane și, cu atît mai puțin, cu o atitudine de tip *sau alb sau negru*. Preotul, în calitatea sa de cetățean, putea fi convocat de Securitate și întrebat ce mai zice enoriașii săi. Poate fi considerat informator preotul pe care mai știu eu ce securist neisprăvit se grăbea să-l treacă pe lista „surselor” sale? Un preot care spune că în ziua cutare, la ora cutare a oficiat atîtea botezuri și atîtea căsătorii e tot atît de turnător ca registrul bisericii sale. Lucrurile încep să se agraveze în clipa în care preotul ajunge la confesiuni în fața reprezentantului Securității, povestindu-i acestuia și ceea ce pentru nimic în lume n-ar trebui să spună. Adică spovedaniile enoriașilor săi. În adolescență, un preot alături de care am jucat fotbal pe caldarimul pieței de lângă biserica Mintuleasa, înainte ca acesta să îmbrace odăjdii, m-a sfătuit să evit spovedania. În felul acesta, îmi spunea, îl ajutam și pe preot, care putea avea martori neștiuți în timp ce asculta confesiunile făcute sub patrafirul său. Cît despre preotul care mi-a oficiat căsătoria religioasă, acesta m-a întrebat, ironic, dacă m-am spovedit la Partid, după aceea. În întrebarea aceea, în care, atunci, vedeam o dovadă de spirit a preotului se ascundea de fapt, exasperarea omului fundamental cinstit băgat într-o combinație dubioasă. Biserica fusese plină de membri de partid veniți *incognito* la cununia mea religioasă, printre puținii nemembri era mireasa, a cărei fericire a fost, cred, atît de profundă, încît i-a trimis și preotului ceva din extazul ei, făcîndu-l să rostească rar și apăsător fiecare dintre cuvintele acelei slujbe.

Cristian Teodorescu

Pentru cititorii din străinătate

Puteți face abonamente direct la redacție, la tarifele de 104 \$ S.U.A. pe an pentru țările europene și 130 \$ S.U.A. pe an pentru țările extra-europene. Plata se poate face prin C.E.C. la dispoziția Fundației „România literară” pe adresa Fundația „România literară”, București, Of. poștal 33, c.p. 50, cod poștal 71341, România sau prin dispoziția de plată a sumei în contul 1520.796.1000.89 deschis la Banca Română pentru Dezvoltare (B.R.D.), Filiala Pipera, București, caz în care vă rugăm să ne trimiteți pe adresa redacției, în plic, o copie după dispoziția de plată și adresa dvs. completă. În sumă sînt incluse toate cheltuielile poștale și de expediere. Se pot încheia și abonamente pe un trimestru sau un semestru, pentru o sumă proporțională.

România
literară

Calea Victoriei 133, București, sector 1. Telefoane: 650.62.86; 650.33.69; 659.35.42.
(foto). Fax: 650.33.69. Luni, marți, miercuri, joi: 13-19; vineri: 9,30-13.
Abonamente: 3 luni - 19.500 lei; 6 luni - 39.000 lei; 1 an - 78.000 lei; ISSN 1220-6318

Tipar: grupul dragoo print
TIPOGRAFIA FED, Calea Rahovei 147,
sector 5 - București; tel: 335.93.18; fax: 311.33.75

24 pag - 1.500 lei
La redacție: 1.000 lei

Cronicar